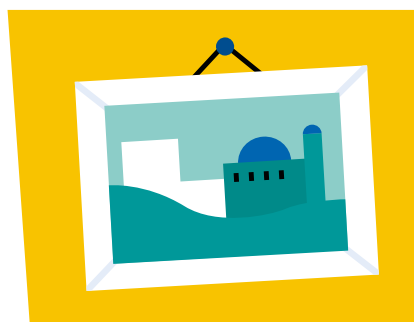
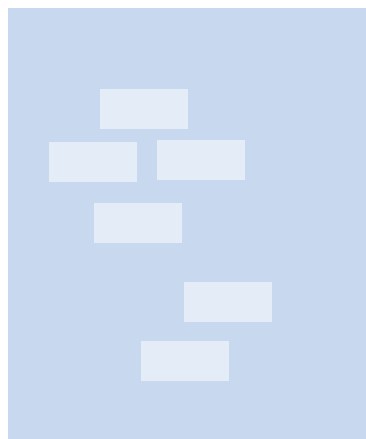
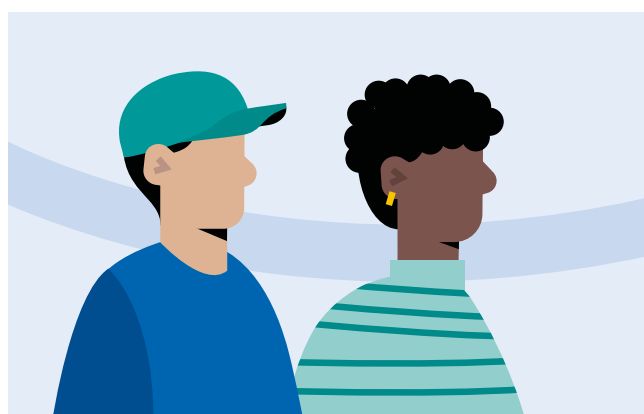
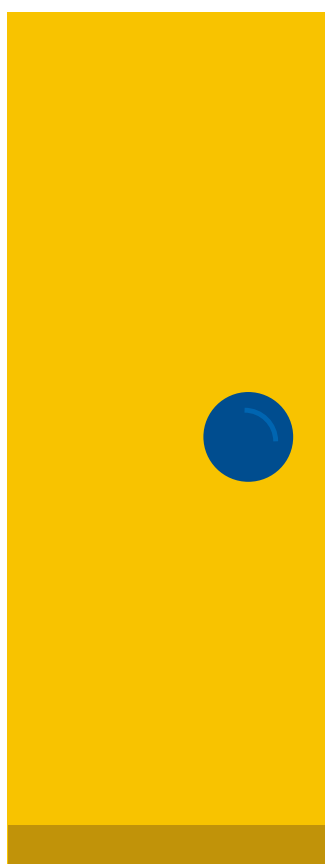

In verbinding richting zelfredzaamheid

Methodiek voor het begeleiden van alleenstaande minderjarige vluchtelingen in de Kleinschalige Opvang

In verbinding richting zelfredzaamheid

Methodiek voor het begeleiden van alleenstaande minderjarige vluchtelingen in de Kleinschalige Opvang

Colofon

Uitgave: juni 2025

Tekst: Nidos

Opmaak: Clarify

Fotografie: Emmely van Mierlo, Stockfotografie.

NIDOS
jeugdbescherming voor vluchtelingen

In samenwerking met:

**STERK
HUIS**

YOIN

Jeugdformaat

elker jeugdhulp
& onderwijs

Nidos

Maliebaan 99

3581 CH Utrecht

www.nidos.nl

Je mag je hier thuis voelen

**Cultuursensitief
begeiden**

**Bevorderen
van veerkracht
en autonomie**

**Bescherming
bieden**

**Systemisch
werken**

**Jongeren zijn
zelfredzaam
om hun leven
vorm te geven**

**Zelfstandig
wonen**

**Wonen met
eigen gezin**

Voorwoord

It takes a village to raise a child. In de Kleinschalige Opvang van alleenstaande minderjarige vluchtelingen (amv's) met verblijfsstatus zien we dit dagelijks terug. Alleen in samenwerking — met jongeren zelf, hun ouders, familie, netwerk, begeleiders, jeugdbeschermers, ketenpartners en de bredere gemeenschap — vanuit gedeelde verantwoordelijkheid en met oprechte aandacht kunnen we een veilige, stimulerende omgeving creëren waarin jongeren tot hun recht komen en zich kunnen ontwikkelen.

Ik ben erg trots op deze herziene versie van de woonbegeleidingsmethodiek. Deze methodiek is geworteld in de pedagogische visie van Marjan Schippers, die als grondlegger de basis legde voor hoe we jongeren begeleiden: met nabijheid, vanuit contact, veiligheid, vertrouwen en met oog voor hun cultuur, veerkracht en ontwikkelingskansen. In combinatie met de uitgangspunten van de voogdijmethodiek genaamd 'Veerkracht Versterken van Vluchtelingenkinderen', is deze visie uitgegroeid tot een stevige inhoudelijke benadering binnen zowel de jeugdbescherming als de (kleinschalige) opvang.

Deze methodiek is het resultaat van jarenlange praktijkervaring, inhoudelijke reflectie én de betrokkenheid van professionals die geloven in

de kracht en potentie van deze jongeren. Deze herziene versie brengt nuance en verdieping aan, gebaseerd op praktijkervaringen. Zo sluit de methodiek nog beter aan op wat deze jongeren écht nodig hebben. Wat wordt er vandaag de dag van ons gevraagd? Wat hebben jongeren nodig voor hun ontwikkeling in Nederland? En wat vraagt dat van onze begeleiders? Al deze vragen zijn meegenomen in deze herziene methodiek, die bedoeld is als praktisch hulpmiddel én bron van inspiratie.

Een bijzonder woord van dank gaat uit naar Isabel Alarcon, Samiya Saiid en Eva Tempesta, die – met input van vele collega's, zowel binnen als buiten onze organisatie – deze uitdagende klus op zich hebben genomen. Hun toewijding, scherpste en betrokkenheid waren van onschatbare waarde in het herzien en verdiepen van de oorspronkelijke methodiek.

Ik hoop dat deze methodiek dient als handvat, als inspiratiebron, en bovenal als uitnodiging om steeds opnieuw te blijven kijken: *wat heeft deze jongere vandaag nodig?*

Carla Lebesque
Manager Kleinschalige Opvang

Juni 2025

Inhoud

1 Inleiding	8	6 Vlucht als bijzondere overgang en gedrag	64
2 Jongeren en begeleiding	12	6.1 Vlucht als bijzondere overgang in het leven	65
2.1 Wie zijn deze jongeren?	13	6.2 Kijken naar gedrag	66
2.2 Voogdij	15		
2.3 Opvang	17	7 Fasering woonbegeleiding	68
2.4 Kleinschalige Opvang	17	7.1 Fase 1 Voorbereidingsfase	70
2.5 Pedagogische visie	18	7.2 Fase 2 Verkenningsfase	72
		7.3 Fase 3 Ontwikkelfase	75
3 Woonbegeleiding	20	7.4 Fase 4 Zelfredzaamheid	76
3.1 Doel: begeleiding naar zelfredzaamheid	23	7.5 Verlengde Opvang	79
3.2 Rol en taken	25		
3.3 Gedeelde verantwoordelijkheid	26	8 Begeleidingsthema's	82
3.4 Samenwerking met de jeugdbeschermer	28	8.1 Identiteitsontwikkeling, ontwikkelingstaken en competenties	83
4 Basishouding	30	8.2 Leefgebied 1 Sociaal netwerk & Familie	87
4.1 Contact maken en opbouwen	31	8.3 Leefgebied 2 Gezondheid	90
4.2 Jezelf als instrument	34	8.4 Leefgebied 3 Dagbesteding	107
		8.5 Leefgebied 4 Wonen	111
5 Vier pijlers	36	8.6 Leefgebied 5 Financiën	112
5.1 Pijler 1 Cultuursensitief begeleiden	38	8.7 Leefgebied 6 Zingeving	113
5.2 Pijler 2 Veerkracht en autonomie bevorderen	42	8.8 Als er meer zorg nodig is	114
5.3 Pijler 3 Bescherming bieden	46		
5.4 Pijler 4 Systemisch werken	53	9 Literatuurlijst	120
5.5 Het model 'Beschermjassen'	62		

1 Inleiding

[← Inhoudsopgave](#)

Als woonbegeleider heb je de taak om alleenstaande minderjarige vluchtelingen (amv's) te begeleiden bij hun leven in de Nederlandse samenleving en om hun zelfredzaamheid te bevorderen. Deze methodiek is geschreven voor jou als woonbegeleider van jongeren in één van de woonvormen van de Kleinschalige Opvang (KSO) en is bedoeld om je daarbij te helpen. De methodiek bevat kennis, inzichten en praktische handvatten voor het werken met deze jongeren.

Vanaf 2016 is het amv opvangmodel van kracht en daarmee is de KSO voor amv's met verblijfsstatus en ouder dan 15 jaar de verantwoordelijkheid van Nidos. Per 1 januari 2023 is het opvangmodel verruimd door de invoering van de Verlengde Opvang. Jongeren kunnen, als ze dat zelf willen en daarbij een begeleidingsbehoefte hebben, tot maximaal 21 jaar van de Verlengde Opvang gebruik maken. De opvang en begeleiding van amv's binnen de KSO wordt deels door Nidos zelf uitgevoerd en is uitbesteed aan (jeugdzorg)organisaties die deze dienst als contractpartner van Nidos uitvoeren. De pedagogische visie van Nidos, in 2017 uitgewerkt in het boek "Kinderen, gevlucht en alleen" (Schipper), is bij de start van de opvang door Nidos en door de contractpartners als uitgangspunt genomen.

Ieder kind heeft recht op bescherming, ontwikkeling en een veilige omgeving.¹ Alleenstaande minderjarige vluchtelingen (amv's) hebben in Nederland recht op een woonplek, onderwijs, gezondheidszorg, begeleiding, bescherming en hulp bij de asielprocedure. Daarnaast gelden voor amv's alle andere rechten die kinderen hebben. Hun verblijfstatus heeft daar geen invloed op. Aan dit recht geeft Nidos uitvoering in de begeleiding en de opvang.

1. Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind.

In 2019 is door Nidos in samenwerking met contractpartners: Yoin/EntreaLindhout, Parlan, Jeugdformaat, SterkHuis, Elker, Juzt, Enver en Rubicon het werkdocument 'Methodiek woonbegeleiding amv' opgeleverd. Dit werkdocument beschrijft vanuit een gedeelde visie de belangrijkste onderwerpen in de begeleiding van amv's binnen de KSO. Nidos wil graag de kwaliteit van de woonbegeleiding verbeteren door de methodiek woonbegeleiding van 2019 te actualiseren zodat deze goed aansluit bij de vragen en behoeften van begeleiders en jongeren binnen de KSO.

De methodiek die nu voor je ligt is allereerst gebaseerd op het werkdocument van 2019. We hebben hierin een mooie en goede basis gevonden voor deze herziene versie. De herziene versie is verder aangevuld met relevante ervarings-, praktijk- en wetenschappelijke kennis. Thema's die in de praktijk werden gemist zoals rouw en verlies, systemisch werken, nieuwe ontwikkelingen zoals de Verlengde Opvang en nieuwe inzichten op zelfredzaamheid en cultuursensitief begeleiden hebben een plek gekregen. Het werkdocument 'methodiek woonbegeleiding amv' en de VVV-methodiek Veerkracht Versterken van Vluchtelingenkinderen (Schipper, Bastiaens, Verstegen, 2019), waar jeugdbeschermers van Nidos mee werken, zijn beide gebaseerd op de pedagogische visie van Nidos. De wens was om in de herziene versie van de methodiek woonbegeleiding amv deze gedeelde basis terug te

laten komen. Daarom zijn delen van de tekst hetzelfde als in de VVV-methodiek. Omdat we vanuit dezelfde pedagogische visie werken met en voor de jongeren.

Deze methodiek is het uitgangspunt van waaruit woonbegeleiders binnen de KSO in heel Nederland met amv's werken. Het gaat uit van een duidelijke visie van begeleiden van amv's, waarbij de veerkracht van jongeren en eigen regie van groot belang is. De methodiek geeft richting en vraagt van woonbegeleiders om zelf te blijven nadenken over de praktische vertaling van de methodiek naar de dagelijkse praktijk. In dit handboek is een vaste basis aangegeven met daarbij voorbeelden van interventies die helpend kunnen zijn. De vaste basis geldt voor alle woonbegeleiders binnen de KSO die met amv's werken. De voorbeelden staan in aparte kaders weergegeven.

Dit handboek geeft je een goede basis voor de begeleiding van amv's. Daarbij zijn we ons zeer bewust dat niet alles in een handboek te vatten is. Daarom is het belangrijk dat je als woonbegeleider in zowel de basishouding als de onderwerpen die van belang zijn getraind wordt en op de hoogte blijft. Dat kan door aangeboden trainingen van Nidos, je eigen organisatie of andere organisaties, intervisie, werkbegeleiding en uiteraard door het ervaren leren gedurende het dagelijks werk met de jongeren. In die context biedt dit handboek een handvat.

Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven we de doelgroep, de voogdij, de opvang en de pedagogische visie. In hoofdstuk 3 zoomen we in op de woonbegeleiding: doel, rol en taken en samenwerking met de jeugdbeschermer. In hoofdstuk 4 staat de basishouding beschreven die de basis is voor het begeleiden van amv's. Vervolgens komen in hoofdstuk 5 de vier pijlers aan de orde. In hoofdstuk 6 beschrijven we kort de vlucht als bijzondere overgang in het leven van deze jongeren en hoe je naar het gedrag van de jongere kunt kijken. In hoofdstuk 7 is de fasering van de begeleiding uitgewerkt. Ten slotte staan in hoofdstuk 8 de belangrijkste begeleidingsthema's beschreven.

We spreken in ons werk zoveel mogelijk over jongeren als het om alleenstaande minderjarige vluchtelingen gaat, tenzij het om jongeren in relatie tot hun ouders gaat. Dan spreken we over kinderen. Alleen bij specifieke verwijzingen naar alleenstaande minderjarige vluchtelingen als groep wordt dat expliciet benoemd.

Verder wordt voor de leesbaarheid 'hij' als algemene aanduiding gebruikt, waarbij ook 'zij', 'hen' of 'die' gelezen kan worden. Er is gekozen voor de term 'woonbegeleiders' als het over de dagelijkse begeleiders van de jongeren gaat. Iedere woonbegeleider heeft ook een rol als mentor voor jongeren. De mentor is het eerste aanspreekpunt voor de jongere en voor externen. Omdat elke woonbegeleider ook mentor is, worden in de tekst beide termen gebruikt.

2 Jongeren en begeleiding

2.1 Wie zijn deze jongeren?

Alleenstaande minderjarige vluchtelingen (amv's) zijn kinderen en jongeren van 0 tot 18 jaar die hun land zijn ontvlucht en in Nederland asiel aanvragen. Ze hebben hiervoor hun vertrouwde omgeving verlaten, hopen op veiligheid en een betere toekomst. De beslissing om te vluchten, die ze vaak samen met hun familie nemen, is een grote en ingrijpende stap voor henzelf en hun familie.

Gevlucht

De meeste amv's vluchten niet uit vrije wil, maar als gevolg van dreiging, oorlog, geweld en onveiligheid. De vlucht is dan een ingrijpende keuze, voortkomend uit wanhoop en gaat gepaard met angst en verdriet. De hoop op veiligheid, waardigheid en een betere toekomst drijft hen. Om te kunnen vluchten maken een deel van de jongeren en hun families schulden. Onderweg kunnen de jongeren te maken hebben gehad met verlies van familie en geliefden, gebrek aan voedsel en drinkwater, risico op gijzeling, marteling, uitbuiting en mensenhandel.

Kwetsbare positie

Jongeren moeten in Nederland dan ook allereerst herstellen en bijkomen van de vlucht. Hierbij is rust, veiligheid en contact met familie en begeleiders belangrijk. Daarnaast is het essentieel dat er in de basisbehoeften wordt voorzien zoals voldoende eten, onderdak, en een steunend netwerk.

Na aankomst in Nederland hebben de jongeren te maken met grote uitdagingen. Naast een zware vlucht, de ontberingen en ingrijpende gebeurtenissen onderweg, stappen deze jongeren in een compleet

nieuwe omgeving. Ze hebben te maken met culturele ontworteling, grote cultuurverschillen, weinig kennis van de nieuwe omgeving en het ontbreken van bescherming door familie. De soms langdurige onzekerheid over hun toekomstperspectief en gemis van familie heeft een grote impact. Ook is hun rechtspositie kwetsbaar. Die wordt steeds beïnvloed door veranderlijk beleid en door de manier waarop de samenleving naar vluchtelingen kijkt. Dit maakt hun situatie kwetsbaar.

Kisanet en haar vlucht

Kisanet is 17 jaar wanneer ze aankomt in Nederland. Ze is gevlucht uit Eritrea, waar ze met haar moeder en jongere broertje woonde. Haar vader is jaren geleden verdwenen na een arrestatie vanwege kritiek op het regime. Toen Kisanet zelf werd opgeroepen voor militaire dienst, besloot ze samen met haar moeder dat ze zou vluchten. Dat Kisanet zou vluchten was voor haar en haar familie een pijnlijke keuze. Ze namen afscheid zonder te weten of ze elkaar weer zouden zien.

De reis naar Europa was zwaar. Ze trok te voet door Soedan en werd in Libië maandenlang vastgehouden in een detentiecentrum. Daar werd ze slecht behandeld, moest ze verplicht hard werken en kreeg ze nauwelijks te eten. Ze miste haar familie verschrikkelijk maar er was geen weg terug. Uiteindelijk wist ze op een rubberboot de oversteek naar Italië te maken. In Italië verbleef ze korte tijd in een opvangcentrum, en reisde daarna verder naar Nederland.

2.2 Voogdij

Veerkracht stimuleren

Maar jongeren zijn meer dan hun vluchtervaringen. Veel jongeren zijn veerkrachtig en zelfredzaam genoeg om hun nieuwe leven met steun aan te kunnen. Dat blijkt alleen al uit de vlucht die ze in hun eentje maakten waarbij ze hun vertrouwde omgeving en hun families achterlieten. Ze hebben onderweg actief gebruik gemaakt van steun, kracht en hulp en hebben mogelijkheden gevonden om te overleven en hieraan te komen. Door deze kracht, hun ambities, dromen en talenten te erkennen en te stimuleren, kunnen ze zich beter ontwikkelen in hun nieuwe omgeving.

Tijdelijke voogdij

De jongeren die zonder ouders naar Nederland vluchten, hebben niemand die wettelijk gezag over ze heeft. Daarom voert een jeugdbeschermer van Nidos vanaf hun aankomst de tijdelijke voogdij uit. De jongeren verblijven in verschillende soorten opvang, afhankelijk van hun leeftijd en verblijfsstatus. Hierna leggen we uit hoe de voogdij en opvang voor amv's werkt.

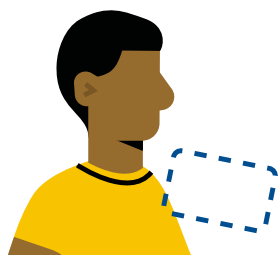
Het Burgerlijk Wetboek bepaalt dat er wettelijk gezag (voogdij) moet zijn over kinderen tot 18 jaar. Tot 18 jaar draagt een volwassene formeel verantwoordelijkheid voor de gezonde en veilige ontwikkeling van het kind.

Voor kinderen die zonder ouders in Nederland asiel aanvragen, voert Nidos de tijdelijke voogdij uit. Nidos is de wettelijk vertegenwoordiger en belangenbehartiger van de jongere. Een jeugdbeschermer van Nidos voert vanaf de dag van aankomst de taken die hierbij horen uit.

Wat doet een jeugdbeschermer?

De jeugdbeschermer is verantwoordelijk voor de veiligheid van de jongere, dat de jongere een passende woonplek heeft en de juiste steun en begeleiding krijgt. Bijvoorbeeld dat de aanvraag voor gezinshereniging loopt, dat de jongere naar school gaat en dat de begeleiding past bij wat de jongere nodig heeft om gezond op te groeien en zich te ontwikkelen. De jeugdbeschermer werkt hierbij nauw samen met jou als woonbegeleider, met de familie en het netwerk van de jongere. Bij belangrijke beslissingen worden ouders, degenen die de jongere opvangt en collega's betrokken. De mening van de jongere (en zijn familie) is hierbij heel belangrijk.

Wie wordt waar opgevangen?

15 - 18 jaar zonder
verblijfsstatus

**Opvanglocaties
COA**
Een Proces Opvang
Locatie of overige
COA locatie

<15 jaar met en
zonder verblijfsstatus

OWG
**Opvang Wonen
in Gezinsverband**
Opvang in
cultuurgezinnen of in
gezinsverband

15 - 18 jaar met
verblijfsstatus

KSO
**Kleinschalige
Opvang**
Een woonplek met
begeleiding op maat

De drie woonvormen van de KSO

Voor jongeren 15 - 18 jaar

KWG
**Kinder-
woongroep**

9 - 12
jongeren

24/7
begeleiding

KWE+
**Kleine
wooneenheid +**

6 - 8
jongeren

meer ambulante
begeleiding, ook
in het weekend

KWE
**Kleine
wooneenheid**

3 - 5
jongeren

ambulante
begeleiding

VO Verlengde opvang

Voor jongeren die na hun 18e zelf kiezen
om in de KSO of OWG te blijven wonen of
ambulante begeleiding te ontvangen, en
daarbij een begeleidingsvraag hebben.

2.3 Opvang

De plek waar een jongere wordt opgevangen, hangt af van de leeftijd, verblijfsstatus en begeleidingsbehoefte.

Opvang door Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA)

Jongeren vanaf 15 jaar zonder verblijfsstatus verblijven in opvanglocaties van het COA.

Opvang door Nidos

Nidos verzorgt de opvang van jongeren onder de 14 jaar met of zonder verblijfsstatus en vanaf 15 jaar met verblijfsstatus. Nidos vangt deze jongeren op in twee opvangvormen.

Opvang in cultuurgezinnen

Nidos vangt kinderen tot en met 14 jaar, met of zonder verblijfsstatus, zoveel mogelijk op in cultuurgezinnen. Dit heet Opvang en Wonen in Gezinsverband (OWG). Het gaat om gezinnen van verschillende culturele achtergronden, vaak ook met een vluchtervaring. Dit kan ook familie zijn of ander netwerk van de jongere. Ze kunnen hier tot hun 18e jaar blijven wonen. Als een jongere na zijn 18e nog begeleiding nodig heeft en er zelf voor kiest, kan hij gebruik maken van de Verlengde Opvang. De jongere kan tot maximaal 21 jaar bij het gezin blijven wonen.

Kleinschalige Opvang

Jongeren van 15 tot 18 jaar met een verblijfsstatus wonen op de Kleinschalige Opvang (KSO). Dit is een woonvorm die in heel Nederland door contractpartners en door Nidos zelf wordt geboden. Deze organisaties bieden de jongeren een woonplek met begeleiding op maat. Als een jongere na zijn 18e nog begeleiding nodig heeft en hier zelf voor kiest, kan hij tot maximaal 21 jaar gebruik maken van de Verlengde Opvang.

2.4 Kleinschalige Opvang

Visie

Een veilige en stabiele thuisbasis – hoe tijdelijk ook – is onmisbaar voor het welzijn van amv's. Een plek waar zij tot rust kunnen komen, zich veilig voelen en zichzelf kunnen zijn, vormt de basis voor herstel, zelfvertrouwen en verdere ontwikkeling op weg naar zelfredzaamheid.

Nidos kiest daarom bewust voor Kleinschalige Opvang. Juist in een kleine setting is er ruimte voor begeleiding op maat. Begeleiders kunnen écht aansluiten bij wat de jongere nodig heeft. De jongere wordt gezien en gehoord, en de begeleiding naar zelfredzaamheid sluit aan op zijn persoonlijke situatie. Stabiliteit en continuïteit van de woonplek én van de begeleiders zijn daarbij onmisbaar.

De pedagogische visie van Nidos vormt het fundament onder deze aanpak. Deze visie is uitgewerkt in vier pijlers:

1. **Cultuursensitief begeleiden**
2. **Veerkracht en autonomie bevorderen**
3. **Bescherming bieden**
4. **Systemisch werken**

In de volgende paragraaf worden deze pijlers verder toegelicht.

2.5 Pedagogische visie

Woonvormen

De KSO kent drie soorten woonvormen. Afhankelijk van hoeveel begeleiding een jongere nodig heeft en hoe zelfredzaam hij is, wordt de jongere in één van deze drie vormen van opvang geplaatst:

- **Kinderwoongroep (KWG):** hier wonen negen tot twaalf jongeren van 15 tot 18 jaar. Hier is 24 uur per dag, 7 dagen per week begeleiding aanwezig.
- **Kleine wooneenheid+ (KWE+):** hier wonen zes tot acht jongeren van 15 tot 18 jaar (of tot maximaal 21 jaar bij de Verlengde Opvang). Hier is meer uren aan ambulante begeleiding beschikbaar dan bij een KWE (bijvoorbeeld ook in het weekend).
- **Kleine wooneenheid (KWE):** hier wonen tussen de drie en vijf jongeren van 15 tot 18 jaar (of tot maximaal 21 jaar bij de Verlengde Opvang) in een woning met ambulante begeleiding doordeweeks als de jongeren aanwezig zijn.

De basis voor de begeleiding van jeugdbeschermers en woonbegeleiders in de KSO is de pedagogische visie van Nidos. Het belangrijkste in de begeleiding is contact en veiligheid. Het uitgangspunt is om aan te sluiten bij wat de jongere nodig heeft, met als credo: 'er is niks mis met de jongeren, maar ze missen iets'. De behoeften van de jongere zijn allereerst basisbehoeften als veiligheid, eten, rust en een stabiele woonplek. Ook contact met de familie, ruimte voor herstel en hulp bij het leren kennen van de nieuwe omgeving zijn basisbehoeften van jongeren. Vanuit deze basis richt de begeleiding zich op de ontwikkeling van veerkracht en de zelfredzaamheid van de jongere. Pas als aan deze voorwaarden is voldaan, kun je ontdekken wat de jongere nog meer nodig heeft om zich te kunnen ontplooiën. Als de jongere meer ondersteuning en/of zorg nodig heeft, dan wordt ingezet op extra steun en wordt eventueel (jeugd)hulp aangeboden.

Vier pijlers

De pedagogische visie die je elke dag in jouw werk tot uiting laat komen, is vertaald naar vier pijlers:

Cultuursensitief begeleiden

Je bent respectvol, open en oprecht geïnteresseerd in de culturele achtergrond van de jongere en zijn familie. Je erkent eventuele verschillen zonder oordeel. Dit helpt je de jongere beter te begrijpen en je begeleiding hierop aan te passen.

Veerkracht en autonomie bevorderen

In de begeleiding richt je je op het bevorderen van de veerkracht (het vermogen om te herstellen), de invloed van de jongere op zijn eigen situatie (agency) en zelfredzaamheid (autonomie). Hierbij heb je aandacht voor steunende factoren en de rol van het netwerk.

Bescherming bieden

Je zorgt samen met de jeugdbeschermer (en de familie en het netwerk) voor de veiligheid van de jongere. Je kijkt naar wat goed gaat (krachten) en waar zorgen over zijn. Hierbij is er aandacht voor de specifieke risico's die jongeren lopen omdat ze alleen en gevlucht zijn.

Systemisch kijken

Je ziet de jongere als onderdeel van verschillende systemen: zijn familie (ouders, broers en zussen), grootfamilie (opa's, oma's, ooms en tantes) school, vriendengroep, de woongroep en de buurt onder anderen. Door 'systemisch' te kijken, ben je je bewust van de wisselwerking tussen de jongere en zijn omgeving.

Zoals eerder genoemd werken de jeugdbeschermer en jij als woonbegeleider vanuit dezelfde pedagogische visie. Dit doen jullie op basis van de vier pijlers: cultuursensitief begeleiden, veerkracht en autonomie bevorderen, bescherming bieden en systemisch werken.

In hoofdstuk 5 gaan we hier dieper op in.

3 Woonbegeleiding

[← Inhoudsopgave](#)

Ieder kind heeft recht op bescherming, ontwikkeling en een veilige omgeving. Ook amv's hebben recht op een veilige opvangplek waar zij zich kunnen ontwikkelen en passende begeleiding krijgen.

Contractpartners zorgen in opdracht van Nidos voor de opvang en begeleiding van jongeren in de KSO. Daarnaast vangt Nidos zelf jongeren op in de KSO op een aantal plekken in Nederland. De woonbegeleiders binnen een KSO zijn verantwoordelijk voor de dagelijkse begeleiding van deze jongeren.

In de KSO is de begeleiding gebaseerd op vier belangrijke pijlers: cultuursensitief begeleiden, veerkracht en autonomie bevorderen, bescherming bieden en systemisch werken. Deze principes staan beschreven in paragraaf 2.5 van deze methodiek en

worden verder toegelicht in hoofdstuk 5. Bovendien is een essentiële waarde in de KSO:

- **Je mag je hier thuis voelen**

Vanuit de pedagogische visie en de wettelijke taak is het belangrijk dat jongeren zich welkom voelen. Ze hebben vaak een zware vlucht achter de rug om in Nederland te komen. Daarna hebben ze in verschillende opvanglocaties gewoond terwijl ze wachtten op een verblijfsstatus.

Je mag je hier thuis voelen

Aansluiten bij opgedane ervaringen

Jongeren die 15 jaar of ouder zijn en een verblijfsstatus hebben, gaan in de KSO wonen. Dit is de eerste woonplek waar de ontwikkeling van de jongere naar een toekomst in Nederland centraal staat omdat het duidelijk is dat de jongere in Nederland mag blijven. De jongere neemt eerdere ervaringen met begeleiding mee. Het kan zijn dat de jongere op vorige opvangplekken andere vorm van begeleiding en dagelijkse structuur had. Het is belangrijk om in de woonbegeleiding aan te sluiten bij de mate van zelfstandigheid van de jongere en wat de jongere nodig heeft.

Zoeken naar behoefte achter gedrag

Woonbegeleiders helpen de jongeren te 'landen' en zich thuis te voelen. Ze begeleiden ze doorlopend in hun ontwikkeling. Dit kan soms moeilijk zijn. Het vraagt om aandacht voor de jongere, om oog te hebben voor diens culturele achtergrond en om een begeleidende/coachende houding (zonder dat die 'controlerend' wordt). Ook als jongeren zorgelijk gedrag vertonen. Zorgelijk gedrag kun je niet oplossen met controle. Het is belangrijk om het gedrag te zien als een uiting van behoeften die gehoord willen worden. Blijf samen zoeken naar de behoefte achter het gedrag. Wat je daar als woonbegeleider voor nodig hebt, is veel geduld en een lange adem (zie paragraaf 6.2). Daarmee lukt het om jongeren te helpen zich thuis en veilig te voelen en zich te ontwikkelen. Jongeren ervaren pas echt rust wanneer ze met hun

familie herenigd worden. Voor de meeste jongeren is gezinshereniging een basisbehoefte om zich veilig te kunnen voelen en ontwikkelen.

Veilige thuisbasis

De KSO is het 'thuis' van de jongere en de werkplek van de woonbegeleider. Je zorgt samen met collega's en de jongeren voor een huiselijke sfeer: een gezellig warm huis. Je bent alert op de fysieke veiligheid (bijvoorbeeld de brandveiligheid) en de sociale veiligheid (zie paragraaf 5.4.5 groepsdynamiek) op de KSO. Als woonbegeleider ben je vooral op de groep aanwezig. Jij bent zichtbaar, bereikbaar en zo min mogelijk op kantoor. Vanuit deze basis zorg je voor een gezamenlijk huishouden, maak je afspraken met elkaar en werk je samen, zowel met de jongere als met collega's. Daarmee ben je als woonbegeleider onmisbaar bij het creëren van een veilige thuisbasis.

Niet van woonplek veranderen

Je werkt vanuit wat de jongere nodig heeft op de plek waar hij woont. Dit zorgt voor continuïteit en stabiliteit. Is er meer of ander soort begeleiding nodig, dan ga je in gesprek met de jeugdbeschermer. Samen kijk je wat er nodig is, zoals aanpassingen in de huidige begeleiding, extra begeleiding of specialistische jeugdhulp. De jeugdbeschermer zorgt dat eventuele extra begeleiding of specialistische jeugdhulp wordt toegevoegd, zodat de jongere kan blijven wonen waar hij woont. Een jongere krijgt alléén een andere woonplek aangeboden als dit echt beter is voor zijn ontwikkeling en welzijn.

3.1 Doel: begeleiding naar zelfredzaamheid

Het doel van de woonbegeleiding is dat jongeren zelfredzaam genoeg zijn om hun leven na de begeleiding zelf vorm te geven in de Nederlandse maatschappij: dat ze meedoen en mee mogen doen.

Zelfredzaamheid

De weg naar zelfredzaamheid is voor elke jongere uniek. Die wordt vaak gevoed door de contacten en relaties in zijn sociale omgeving, dus met de mensen in zijn leven (familie, vrienden, begeleiders en andere belangrijke personen). De interacties met die sociale omgeving helpen de jongere om zichzelf beter te leren kennen en vaardigheden te leren die nodig zijn om op eigen benen te kunnen staan. Het is voor elke jongere steeds weer een zoektocht naar hoe zelfredzaamheid er voor hem uit ziet in relatie tot zijn culturele achtergrond en wat de mogelijkheden zijn.

Zelfredzaamheid op drie niveaus

Een jongere ontwikkelt zich richting zelfredzaamheid op drie niveaus:

- **Niveau 'zijn': wie is de jongere en wat heeft hij in figuurlijke zin aan bagage bij zich?**

Het is belangrijk om te beginnen bij de jongere zelf om de focus van het 'kunnen' en het 'hebben' te verschuiven naar het 'zijn'. Je kijkt naar wie hij is, naar zijn krachten, waarden, steunbronnen, overtuigingen, wensen en dromen. Een jongere komt niet zonder ervaringen naar Nederland, hij

brengt veel mee. Als woonbegeleider leer je de jongere kennen en help je hem zichzelf te leren kennen.

- **Niveau 'worden': welke ervaringen heeft de jongere nodig?**

Zelfredzaam worden gebeurt niet in één dag. Het is een proces waarin de jongere continu leert en zich zaken eigen maakt. Soms gebeurt dat onbewust of gaat het gemakkelijk, terwijl andere ervaringen moeilijker zijn. Bijvoorbeeld omdat de jongere er nog niet klaar voor is of omdat hij niet voldoende gesteund wordt. Het proces gaat met vallen en opstaan: er is beweging en groei, maar stilstaan of een stap terugdoen, horen er ook bij. Ook fouten maken en de kans krijgen deze te herstellen hoort bij dit groeiproces. De jongere gebruikt hierbij zijn krachten, talenten en hulpbronnen, interpreteert zijn ervaringen en geeft er betekenis aan. Hij leert ook om zijn nieuwe omgeving te laten zien wie hij is en waar hij vandaan komt. Deze leerervaringen helpen hem zijn nieuwe wereld te begrijpen, er doorheen te navigeren, zichzelf te beschermen of zijn doelen te bereiken. Ook leert hij hoe hij om hulp en steun kan vragen als hij het nodig heeft. Als woonbegeleider help je de jongere bij dit leerproces door hem te ondersteunen, faciliteren en te helpen bij het creëren van leerervaringen.

- **Niveau 'presteren': wat laat de jongere zien?**

Dit is het niveau waarop de jongere laat zien wat hij heeft geleerd op de niveaus 'zijn' en 'worden'. Door zichzelf opnieuw te leren kennen en leerervaringen op te doen, kan de jongere gaandeweg laten zien wat hij kan en wil. Het kan bijvoorbeeld zijn dat hij een baan heeft en behoudt, dat hij contacten aangaat en onderhoudt of dat hij er bewust voor kiest iets niet te doen omdat het niet bij hem past. Als woonbegeleider zie je wat de jongere laat zien en benoem je zijn voortgang. Je bespreekt hoe het de jongere gelukt is daar te komen. Daarnaast zorg je samen met de jeugdbeschermer ervoor dat de jongere mee mag doen in de maatschappij. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een werkplek.

De Big 6

Voor elke jongere kent de weg naar volwassenheid genoeg uitdagingen waar hij steun van familie en netwerk nodig heeft. Jongeren in een kwetsbare situatie en zonder stabiel vangnet, zoals amv's, kennen nog grotere uitdagingen om zelfredzaam te worden. Dit vraagt om extra steun. Om op eigen benen te staan is het belangrijk om op de drie niveaus van zelfredzaamheid in te zetten, om een duurzame ontwikkeling van de jongere te ondersteunen. Hierbij heeft hij een goede basis nodig op zes belangrijke leefgebieden². Deze zes leefgebieden noemen we de Big 6:

1. **Sociaal netwerk & Familie:** jongeren hebben een ondersteunend netwerk nodig, waarbij familie een belangrijke rol speelt. Ook vrienden, burens en andere mensen waarop ze kunnen rekenen, zijn

belangrijk. Het is ook belangrijk dat er in dit sociale netwerk mensen zitten vanuit de eigen cultuur en de Nederlandse cultuur.

2. **Gezondheid:** jongeren kunnen mentaal en fysiek goed genoeg functioneren. Ze weten welke signalen van onbalans ze in de gaten kunnen houden en waar ze hulp en steun kunnen krijgen.
3. **Dagbesteding:** jongeren gaan naar school, studeren, werken of zetten stappen om een dagbesteding te hebben.
4. **Wonen:** jongeren hebben een geschikte plek nodig waar ze alleen of met anderen voor langere tijd kunnen wonen.
5. **Financiën:** jongeren hebben inzicht in hun financiën zoals inkomsten, uitgaven en eventuele schulden. Ze zijn voorbereid op financiële zelfstandigheid en weten hoe ze schulden kunnen voorkomen of oplossen.
6. **Zingeving:** jongeren weten wat betekenis geeft aan hun leven en hoe ze dit tot uiting kunnen brengen. Voor veel jongeren is dit geloof en spiritualiteit.

Extra: accent op familie

Bij de Big 6 ligt er bij amv's veel nadruk op familie. Familie is vaak ver weg, maar toch heel belangrijk voor de jongere, zijn ontwikkeling en zijn toekomst. Het is belangrijk dat een jongere leert hoe hij omgaat met het gemis van familie en hoe hij zich tot zijn familie verhoudt vanaf het moment van vluchten tot aan een mogelijke hereniging en daarna.

Binnen de woonbegeleiding ondersteun je de jongere op deze Big 6.

---

2. Deze BIG 6 komen overeen met de leefgebieden van de BIG 5 (zie Jongeren ondersteunen bij hun Big 5 Van jeugd naar volwassenheid NJi). De BIG 6 zijn door Nidos specifiek voor de doelgroep uitgewerkt.

3.2 Rol en taken

Als woonbegeleider is het de bedoeling dat de jongere jou structureel ziet en spreekt. Op een KSO werk je samen met andere woonbegeleiders. Alle woonbegeleiders zijn mentor van één of meer jongeren. Daarom spreken we in deze methodiek over mentor of woonbegeleider. Als mentor ben jij binnen de KSO de belangrijkste persoon die zich richt op de ontwikkeling en begeleiding van de jongere naar zelfredzaamheid. Je bent als mentor aanspreekpunt voor de jongere, voor de jeugdbeschermer en derden (school, werk of andere instanties). Met jouw begeleiding help je de jongere bewegingen te maken richting zelfredzaamheid. Zodat hij mee mag en mee kan doen in de samenleving.

Leer de jongere kennen

De basis voor de begeleiding is contact maken met de jongere en bouwen aan vertrouwen. Dit kan door gewoon bij de jongere te zijn en hem te ondersteunen om zich veilig te voelen op de nieuwe plek. Je leert de jongere kennen en onderzoekt samen wie de jongere is, welke rol de familie heeft en wie belangrijk voor hem zijn. Ook het samen ontdekken wat zijn kwaliteiten en ambities zijn en hoe hij en

zijn familie de toekomst zien, horen erbij. Samen met de familie, steunend netwerk, je collega's en de jeugdbeschermer ondersteun je de jongere op weg naar zelfredzaamheid.

Begeleidingsplan Opvang

De jeugdbeschermer heeft eerder samen met de jongere een **Begeleidingsplan Voogdij** gemaakt. Hierin staan de doelen die belangrijk zijn voor de jongere, de begeleiding en familie/netwerk van de jongere. De doelen richten zich op zelfredzaamheid, op belangenbehartiging en op het bevorderen van veerkracht en ontwikkeling van de jongere. Als de jongere op de KSO komt wonen, stel je als mentor samen met de jongere een eigen **Begeleidingsplan Opvang** op. Dit plan stem je af met de jeugdbeschermer en jullie zorgen samen voor samenhang in de doelen voor de jongere. Je kan ook gebruik maken van andere informatie die voorhanden is, zoals een verblijfsplan van het COA, waar de jongere eerder verbleef. In het Begeleidingsplan Opvang formuleer je samen concrete doelen en acties. Je hanteert kleine stappen zodat ze haalbaar zijn voor de jongere.

Zelfredzaamheid stimuleren en voortgang bewaken

Als mentor help je de jongere om aan zijn doelen te werken en toe te groeien naar zelfredzaamheid. Hierbij bewaak je de voortgang van het Begeleidingsplan Opvang. Je richt je hierbij op drie niveaus: wie de jongere is, welke ervaringen hij opdoet en wat hij laat zien. De begeleiding in de praktijk is altijd afgestemd op de behoeften van de jongere. Als mentor heb je speciale aandacht voor de Big 6:

- Sociaal netwerk & Familie (met name contact met ouders en de jeugdbeschermer)
- Gezondheid (zoals tandarts, huisarts en eventueel psychische hulp)
- Dagbesteding
- Wonen
- Financiën
- Zingeving

Deze leefgebieden komen ook terug in het Begeleidingsplan Opvang.

Het is goed als de jongere ook een tweede mentor (schaduwmentor) heeft die op de hoogte is van alle afspraken. Zo blijft de begeleiding zoveel mogelijk doorlopen.

3.3 Gedeelde verantwoordelijkheid

Samen met de jeugdbeschermer ben je als mentor medeverantwoordelijk voor de ontwikkeling en veiligheid van de jongere. Dit doen jullie samen met de jongere, familie en netwerk op basis van het Begeleidingsplan Voogdij en Opvang zoals hierboven beschreven. Het is essentieel dat de jongere en zijn familie achter de doelen en werkwijze van de begeleiding staan en zich hieraan committeren.

Ontwikkeling van de jongere

Onderwijs is een belangrijk aspect bij de ontwikkeling van de jongere. De jeugdbeschermer is verantwoordelijk voor de inschrijving van de jongere op school en dat de jongere zo snel mogelijk start met school. De jeugdbeschermer blijft ook alert op een goede aansluiting van het onderwijs bij de intelligentie, achtergrond, ambities en het toekomstbeeld van de jongere. Ook houdt hij in het oog of de jongere voldoende wordt gestimuleerd en uitgedaagd. Dit alles kan de jeugdbeschermer niet zonder jouw inzet als woonbegeleider/mentor: samen stimuleren jullie de schoolgang en vrijetijdsbesteding van de jongere. Je bent als mentor degene die het dichtst bij de jongere staat. Je ondersteunt de jongere dagelijks bij het op tijd naar school gaan, het maken van huiswerk en andere praktische zaken. Je onderzoekt samen welke talenten de jongere heeft en faciliteert hem om deze verder te ontplooien. Je steunt de jongere in het vinden van hobby's of weer oppakken van oude hobby's. Naast onderwijs is werken ook een manier voor de jongere om zich te ontwikkelen en meedoen aan de Nederlandse maatschappij. Ook hier kun je samen met de jeugdbeschermer de jongere in ondersteunen. Je kunt met de jongere onderzoeken wat voor werk hij wil gaan doen, wat hij hiervoor nodig heeft, hoe en waar hij dit kan vinden en hoe hij deze kan behouden.

Veiligheid van de jongere

De veiligheid en ontwikkeling van de jongere staan centraal. Merk je dat deze in het geding zijn, overleg eerst met je team en eventueel met je praktijkondersteuner en/of de gedragswetenschapper. Bij voorkeur bespreek je dit ook met de jongere. Ook deel je de signalen met de jeugdbeschermer. Samen bespreken jullie wat nodig is in de begeleiding en maken jullie afspraken over wie wat doet om de veiligheid of ontwikkeling te verbeteren.

Binnen de samenwerking rondom de jongere heeft de jeugdbeschermer een specifieke rol. Is de veiligheid in het geding? Dan maakt de jeugdbeschermer een veiligheidsplan (zie 5.3.4), samen met de jongere en jouw input als woonbegeleider. Ook de gedragswetenschapper van Nidos is hierbij betrokken. In dit veiligheidsplan staan de concrete acties die iedereen moet uitvoeren. Bij zorgen over de veiligheid van meerdere jongeren kan een veiligheidsplan gelden voor de hele locatie. De jeugdbeschermers zijn verantwoordelijk voor het maken en bewaken van het veiligheidsplan.

Extra ondersteuning

Daarnaast is de jeugdbeschermer verantwoordelijk voor de inzet/het regelen van extra ondersteuning

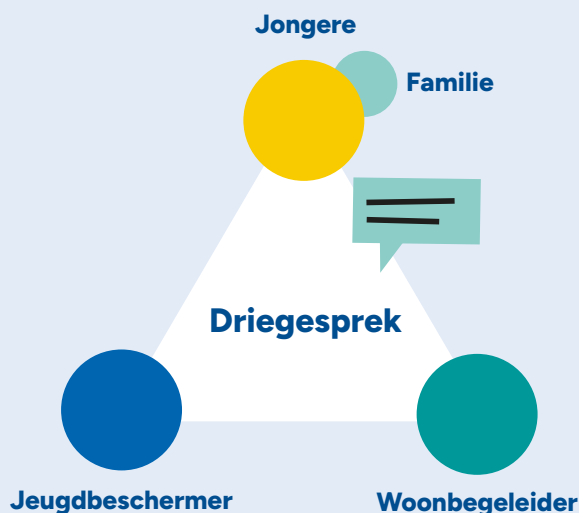
als die nodig is. Zoals extra ondersteuning van de mentor, de jeugdbeschermer zelf, het eigen netwerk van de jongere of andere interventies. Indien nodig kan jeugdhulp worden ingeschakeld in overleg met de gemeente, jou als mentor en de gedragswetenschapper.

Verantwoordelijkheden delen

Besef dat je tijdelijk in het leven van de jongere bent en dat je met meerdere mensen voor de jongere zorgt. Je kunt niet alle verantwoordelijkheid dragen voor wat er gebeurt in het leven van de jongere. Dit kan moeilijk zijn omdat je betrokken bent bij de dagelijkse begeleiding. Om goed te kunnen begeleiden, is het belangrijk dat je:

- beseft dat de jongere hier weliswaar in zijn eentje is, maar ook nog steeds kind is van zijn familie die een belangrijke plek heeft in zijn leven;
- weet waar je wel en niet verantwoordelijk voor bent en wat je kunt beïnvloeden.

Samenwerken met de jeugdbeschermer is essentieel om gezamenlijk verantwoordelijkheid te dragen. Hierna gaan we dieper in op de samenwerking met de jeugdbeschermer.

3.4 Samenwerking met de jeugdbeschermer

Binnen de KSO is de samenwerking tussen jeugdbeschermer, jongere en woonbegeleider cruciaal. Het is belangrijk om te weten dat je de begeleiding samendoet en dat afstemming altijd het uitgangspunt is. De eerste kennismaking als woonbegeleider met de jongere en de jeugdbeschermer is tijdens het overdrachtsgesprek. Tijdens dit gesprek wordt belangrijke informatie besproken, zoals wie de jongere is, waar hij heeft gewoond en wat de verwachtingen en motivatie van de jongere zijn.

Samenwerken in de driehoek

Daarna vindt de formele afstemming plaats. Dat gebeurt tijdens een driegesprek. 'Drie' verwijst hier naar de jongere en zijn familie, de woonbegeleider en de jeugdbeschermer die de krachten bundelen. De aanwezigheid van familie tijdens gesprekken is niet altijd mogelijk, maar dit blijft een belangrijk uitgangspunt (zie paragraaf 5.4.3). Tijdens deze gesprekken bespreek je met elkaar hoe het met de jongere gaat en hoe hij ondersteund kan worden. Verder worden samen met de jongere doelen bepaald of geëvalueerd. Ook worden (nieuwe) afspraken gemaakt.

Frequentie van de driegesprekken

Tijdens het eerste driegesprek bepalen jullie samen hoe vaak de driegesprekken plaatsvinden. Als de jongere net op de KSO komt wonen, als er belangrijke gebeurtenissen zijn of als er zorgen zijn, zullen de gesprekken vaker plaatsvinden. Als woonbegeleider organiseer je deze driegesprekken. Tussendoor evalueer je samen met de jongere en de jeugdbeschermer hoe de samenwerking gaat, of de frequentie goed is en of er meer of minder gesprekken nodig zijn. Je spreekt naast deze driegesprekken uiteraard zelf de jongere op regelmatige basis. De jeugdbeschermer heeft ook structureel een op een gesprekken met de jongere.

Invloed van de jongere

Door met elkaar te praten, merkt de jongere dat hij invloed kan hebben op zijn leven en belangrijke beslissingen (agency) en dat zijn mening echt telt. Het is belangrijk dat de jongere voelt en weet dat zijn inbreng altijd belangrijk is. De mening van de jongere is essentieel bij het nemen van belangrijke en moeilijke beslissingen. Bereid de driegesprekken goed voor met de jongere. Informeer de jongere over het doel van het gesprek. Stimuleer hem vragen te stellen en geef hem ruimte om zijn eigen inbreng te geven. Geef hem ook ruimte en tijd om na te denken over wat besproken is zodat hij hier later op terug kan komen.

Hamza wil niet naar zwemles

Hamza woont op een KWG, waar zwemles onderdeel is van het wekelijkse programma. In Nederland is het belangrijk dat jongeren kunnen zwemmen, gezien de vele wateren en de risico's bij onvoldoende zwemvaardigheid. Woonbegeleider Fatima en jeugdbeschermer Omar zien zwemveiligheid daarom als een gezamenlijke verantwoordelijkheid.

Hamza weigert hardnekkig om aan zwemlessen mee te doen. Hij is bang, maar praat er nauwelijks over. Samen besluiten zij met Hamza en de zwemdocent in gesprek te gaan. Fatima bereidt Hamza op dit gesprek voor door samen te praten over wat Hamza bang voor is en wat hem kan helpen. Hamza krijgt ruimte om zijn angsten te delen. De zwemdocent legt uit hoe hij stap voor stap vertrouwen kan opbouwen en rekening houdt met Hamza's tempo.

Door de goede afstemming tussen Fatima en Omar en het betrekken van de zwemdocent, voelt Hamza zich gehoord en veilig. Hij stemt uiteindelijk in met een proefles.

Afstemming met andere betrokkenen

Houd altijd rekening met andere partijen (of systemen) die betrokken zijn bij de ontwikkeling van de jongere, zowel in de samenwerking als tijdens de driegesprekken. Denk bijvoorbeeld – en vooral – aan de familie van de jongere. Daarnaast ook aan school of andere instanties. Overleg met de jeugdbeschermer hoe jullie met de familie samenwerken en wie wat doet richting de instanties.

Informele momenten

Naast de gesprekken met z'n drieën is het belangrijk dat je als woonbegeleider de jeugdbeschermer leert kennen, zonder de jongere erbij. Bespreek samen hoe jullie willen samenwerken en wat jullie van elkaar verwachten. Daarnaast kun je de jeugdbeschermer af en toe uitnodigen voor informele momenten, zoals een uitje met de jongere of om samen te eten. Zo

leer je elkaar op een andere manier kennen. Houd er rekening mee dat een jeugdbeschermer graag aan deze informele momenten wil meedoen maar daar niet altijd toe in de gelegenheid is.

Regelmatig communiceren

Goede en regelmatige communicatie tussen de jeugdbeschermer, woonbegeleider en jongere is essentieel voor een goede samenwerking. Zo blijven de lijnen kort en weet de jongere duidelijk wie wat doet en wat de afspraken zijn. Het is belangrijk om vanaf het begin transparant met de jongere te communiceren dat je met de jeugdbeschermer informatie deelt, omdat je samen goede begeleiding wil bieden. Breng de jongere hiervan op de hoogte, zodat hij niet het gevoel krijgt dat jullie achter zijn rug om over hem praten.

4 Basishouding

[← Inhoudsopgave](#)

Essentieel in je rol als woonbegeleider is contact maken met de jongere om een stevige vertrouwensrelatie met hem op te bouwen, als basis voor de verdere begeleiding. Jongeren moeten zich gezien en gerespecteerd voelen om zich open te kunnen stellen. Tegelijk vraagt dit ook van jou als woonbegeleider dat je betrouwbaar, voorspelbaar en oprecht bent in je contact. Vertrouwen is de basis van waaruit je begeleiding werkelijk effect kan hebben.

4.1 Contact maken en opbouwen

Present zijn is de basis

Er zijn, is je basishouding. Hierbij is je manier van contact leggen en begeleiden gebaseerd op de presentiebenadering (Baart, 2001). Daarbij vormen de vragen en behoeften van de jongere het uitgangspunt en staat 'relatieopbouw' centraal. Zo'n relatie bouw je op door samen dingen te doen, aandacht te hebben voor de sterke kanten van de jongere, te luisteren naar zijn beleving en levensverhaal en aan te sluiten bij zijn wensen en tempo.

Een goed begin...

De start van de begeleiding is van grote invloed op het verdere contact. Neem daarom de tijd om de jongere te leren kennen. Weet wie hij is en wat hij belangrijk vindt. Daar stem je de begeleiding op af. De jongeren hebben al veel meegemaakt en zijn vaak volwassenen tegengekomen die niet betrouwbaar waren. Daarom kan het opbouwen van een vertrouwensband langer duren.

4.1.1 Universele waarden

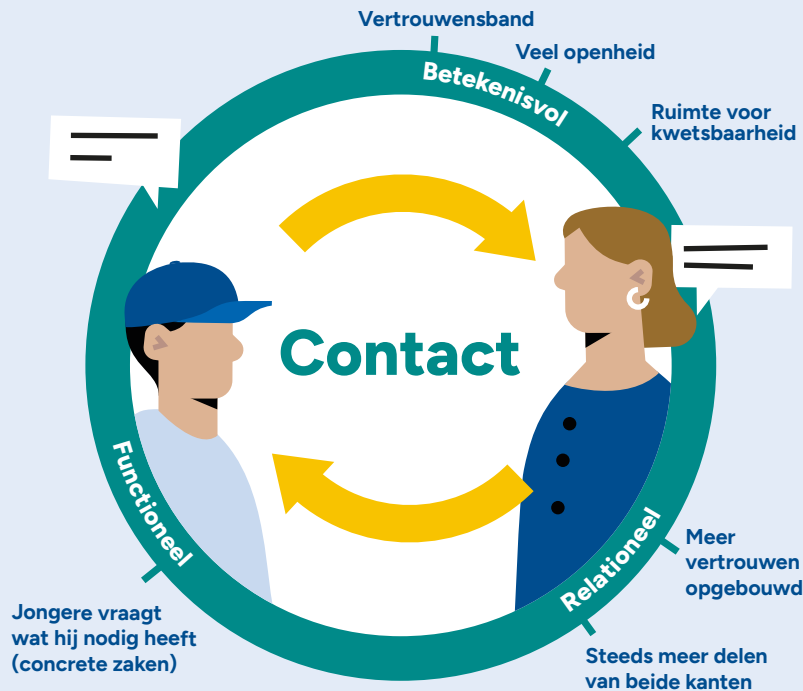
Universele waarden

Bij het maken en opbouwen van contact en een vertrouwensrelatie is een aantal aspecten belangrijk. Deze aspecten zijn vaak universeel en gebaseerd op waarden. Echter de uiting hiervan kan per cultuur anders uitzien. Voor de jongere is het belangrijk te weten en te voelen dat je:

- **oprechte interesse toont:** je bent echt geïnteresseerd in de jongere en wat hem beweegt. Je wil eerst begrijpen voordat je zelf begrepen wordt. Dit betekent dat je je eigen oordelen opzij zet en open luistert. Je zoekt samen met de jongere uit waarom deze doet wat hij doet. Die oprechte interesse toon je ook naar collega's waarmee je samenwerkt. Je bent je bewust van je eigen normen en waarden en wil graag van anderen leren.
- **nabijheid biedt:** je sluit aan bij de leefwereld van de jongere. Je leert hem kennen en doet, waar mogelijk, mee in zijn leefwereld. Dit betekent bijvoorbeeld dat je veel in de woonkamer bent in plaats van op kantoor. Of je doet mee met een lesdag als een jongere moeite heeft op school. Ook met samen maaltijden klaarmaken, samen eten, een dagplanning maken of ongedwongen samen een spel doen biedt je nabijheid. Je bent dus aanwezig met je hoofd, je hart en je handen.
- **respectvol bent:** je toont respect in je houding, zowel verbaal als non-verbaal.
- **beschikbaar bent:** je bent zichtbaar aanwezig voor en met de jongere, je staat klaar voor de jongere als deze je nodig heeft vooral op belangrijke momenten.
- **betrouwbaar bent:** je doet wat je zegt en je zegt wat je doet. Je bent consistent in je houding en benadering.
- **attent bent:** je hebt oog voor de behoeften van de jongere en zet soms een stap extra zonder verwachtingen.
- **verantwoordelijk bent:** je kunt je eigen fouten toegeven en neemt hier verantwoordelijkheid voor.
- **competent bent:** je bent bekwaam in je rol en taak.
- **eerlijk bent:** je bent open in je communicatie naar de jongere toe, ook over wat mogelijk en onmogelijk is.
- **onvoorwaardelijk bent:** je geeft niet snel op en blijft proberen, ook al lukt het soms niet de eerste keer. Je bent er voor de jongere, ongeacht gedrag of prestaties. De jongere hoeft jouw begeleiding dus niet te 'verdienen'.

Door aandacht te hebben voor deze aspecten bouw je aan een vertrouwensrelatie met de jongere. Wees je ervan bewust dat de uiting van de waarden per cultuur kan verschillen. Zo kan competentie voor een jongere bijvoorbeeld betekenen dat je direct op alles een antwoord hebt. Wanneer je als woonbegeleider aangeeft dat je moet afstemmen of iets aan een ander moet vragen, kan dit door de jongere worden geïnterpreteerd als een gebrek aan competentie. Bespreek dit daarom altijd samen. Leg aan de jongere uit waarom je doet wat je doet. Wat belangrijk is in het contact kan per context en per jongere verschillen. Ga samen met de jongere op zoek naar wat belangrijk is voor jullie beiden zodat jullie elkaar beter begrijpen.

Contact op verschillende niveaus

4.1.2 Contact op drie verschillende niveaus

Besef dat het 'contact' vaak gaat om de 'beleving' ervan. Want ga maar na: als er contact is tussen twee mensen, kan de ene het contact anders ervaren dan de ander. Het contact tussen jou en de jongere speelt zich op drie niveaus af:³

- **Functioneel niveau**

Hiervan is sprake als een jongere – zeker in het begin – een beroep op je doet in de trant van 'Ik heb iets nodig, kun je dat regelen?' Door hierop in te gaan, afspraken na te komen en duidelijk te zijn in verwachtingen en mogelijkheden bouw je verder aan de relatie met de jongere.

- **Relatieel niveau**

Na verloop van tijd kan er een relationele band ontstaan. De jongere deelt meer met je en jij met hem. Dat merk je als een jongere tijdens een gesprek meer over zichzelf loslaat en meer vertelt over zijn familie of wat hij meemaakt.

- **Vertrouwensniveau**

Uiteindelijk kan er een vertrouwensband ontstaan. De jongere is steeds opener en durft zich kwetsbaar op te stellen. Hij zoekt je vaker op en neemt meer van je aan.

Deze niveaus lopen niet per se chronologisch in elkaar over. Ze kunnen ook door elkaar heen lopen. Een jongere kan zich bijvoorbeeld op het niveau van vertrouwen bevinden, maar terugvallen naar een functioneel niveau als zijn vertrouwen wordt geschonden.

Door contact te leggen op drie verschillende niveaus en aan te sluiten op het niveau waar de jongere zit, bouw je aan een basis van vertrouwen. Dit stelt jongeren in staat om stap voor stap te groeien in zelfredzaamheid, hulpvragen en behoeften te leren formuleren en bespreekbaar te maken.

3. Contact op drie niveau's is ontwikkeld door Nidos (Samiya Saïid en Winta Ghebreab).

4.2 Jezelf als instrument

Als woonbegeleider is het belangrijk dat je je bewust bent van je eigen aandeel in de interactie met de jongere. Je bent namelijk zelf het instrument in de begeleiding. Reflectie is daarom essentieel. Hieronder leggen we het uit.

4.2.1 Reflectie

Als woonbegeleider ben jij zelf het belangrijkste instrument in de begeleiding. Daarom is het nodig om regelmatig te reflecteren en na te denken over wat je doet, waarom je het doet, hoe je het doet en wat het bij je oproept. Want in elk contact met de jongere neem je jezelf mee, inclusief je ervaringen, gevoelens en meningen. Dat is normaal en kan niet anders. Maar het is belangrijk om te beseffen dat jouw persoonlijke

overtuigingen, meningen of gevoelens invloed kunnen hebben op je contact met de jongere en dat het weleens kan botsen. Vanuit je professionaliteit ben je je hiervan bewust en reflecteer je hierop alleen en met collega's (directe collega's of werkbegeleiders indien aanwezig).

Intervisie

Reflecteren met je collega's doe je tijdens intervisie. Je bespreekt met je collega's uitdagingen die je tegenkomt in je werk en je zoekt samen naar mogelijke oplossingen. Ook als je merkt dat je persoonlijke mening de relatie met de jongere in de weg staat, kun je een collega vragen om advies of hulp. Wees je ervan bewust dat je in de begeleiding de kwaliteiten van andere collega's kunt inzetten.

4.2.2 Jezelf als onderwerp gebruiken

Iets van jezelf laten zien (self-disclosure) of jezelf als onderwerp gebruiken in het contact met de jongere kan nuttig zijn om een veilige sfeer te creëren. Laat zien dat jij zelf ook soms moeite hebt met dingen. Je kunt ook vertellen hoe je met bepaalde situaties bent omgegaan of iets over jezelf delen (bijv. dat je houdt van sporten of wat je lievelingseten is). Door jouw openheid durft de jongere misschien meer te vertellen. Self-disclosure biedt meteen kansen om te laten zien hoe je met bepaalde uitdagingen omgaat. Het laat ook zien dat het oké is om hulp te vragen en dat iedereen soms steun nodig heeft. Daarmee geef je de jongere een voorbeeld van hoe hij met

vergelijkbare situaties kan omgaan. Doe dit wel heel bewust en denk na over wat en hoeveel je deelt. Wat je deelt moet de jongere verder helpen en niet extra belasten.

4.2.3 Voor jezelf zorgen

Het kan zijn dat wat de jongere deelt je raakt. Of dat er iets op de groep gebeurt waardoor je van slag raakt. Je kunt hier last van krijgen. Praat met collega's of je praktijkbegeleider als je merkt dat dit gebeurt. Goed voor jezelf zorgen is cruciaal want jij bent het belangrijkste instrument in je werk.

Yosana en mentale gezondheid

Yosana, het jongste meisje op de KWG, heeft veel stress door de gezinsherenigingprocedure. Ze mist haar familie ontzettend en wil niets anders dan dat ze bij haar zijn. Daarnaast maakt ze zich ook zorgen over de veiligheid van haar familie. Deze stress maakt haar het dagelijkse leven moeilijk. Ze kan zich bijvoorbeeld niet meer goed concentreren in de klas en ze slaapt slecht. Binnen haar eigen sociale netwerk kan ze hierover met niemand praten, omdat iedereen zijn eigen problemen heeft. Mo de mentor van Yosana kijkt samen met de jeugdbeschermer hoe Yosana hierin ondersteund kan worden. Zo spreken ze vaste momenten af waarbij Yosana haar verhaal kwijt kan en vragen kan stellen over de procedure. Yosana vertelt dat dansen haar

helpt om haar zorgen te vergeten. Mo en Yosana zoeken samen naar een dansschool. Mo vertelt Yosana dat er ook professionele hulp is die haar kan helpen om om te gaan met de stress die ze ervaart. Yosana geeft aan hier meer over te willen weten. Mo vertelt Yosana dat hij zelf therapie heeft gevolgd. Hij had ook veel last van stress en vertelt dat hij door de therapie heeft ontdekt hoe hij hier makkelijker mee om kon gaan.

Een paar dagen later hebben Yosana en Mo weer een gesprekje. Yosana stelt veel vragen en Mo probeert hier vanuit zijn eigen ervaringen op in te gaan. Yosana geeft aan dat ze wel voor open staat om te onderzoeken of therapie haar ook zou kunnen helpen.

5 Vier pijlers

**Cultuursensitief
begeleiden**

**Bevorderen
van veerkracht
en autonomie**

**Bescherming
bieden**

**Systemisch
werken**

Goed contact met de jongere is de basis van de begeleiding. Als woonbegeleider begin je daarom met het maken en opbouwen van contact met de jongere. De basis voor contact zijn de vier pijlers:

- **Je begeleiding is cultuursensitief.**
- **Je bevordert de veerkracht en autonomie van de jongere.**
- **Je biedt bescherming.**
- **Je kijkt ook naar alle systemen waar de jongere bij hoort, zoals (groot)familie, school en de woongroep.**

De jeugdbeschermer en jij als woonbegeleider werken vanuit dezelfde pedagogische visie (zie 2.5) waarin deze pijlers centraal staan. In dit hoofdstuk lichten we de vier pijlers toe.

5.1 Pijler 1

Cultuursensitief begeleiden

5.1.1 Wat is cultuur?

Voordat we ingaan op cultuursensitief begeleiden is het belangrijk te weten wat cultuur nou precies is. Cultuur betekent de manier waarop mensen dingen doen en denken. Het gaat om hun waarden, gewoonten, tradities en rituelen. Cultuur verandert steeds door invloeden van buitenaf en door contact met anderen. Daarom is er niet één vaste Syrische, Somalische of Nederlandse cultuur. Cultuur is persoonlijk en verandert met de tijd. Iedereen heeft zijn eigen culturele achtergrond, ook jij als begeleider.

Je roots

Je familie en de specifieke plek waar je vandaan komt, vormen je roots. In je familie wordt de basis gelegd voor hoe je naar de wereld kijkt en hoe je

je daarin beweegt. Belangrijke aspecten zijn je familiegeschiedenis, rituelen, verhalen en gewoontes die je meekrijgt. Tijdens je leven ga je door verschillende fases en doe je nieuwe ervaringen op. Je omgeving kan veranderen en dat heeft invloed op hoe je naar de wereld kijkt en hoe je daarin navigeert. Daarom is het belangrijk om niet in hokjes te denken, maar iemands cultuur altijd samen met die persoon te verkennen.

Bewegen tussen 'wij' en 'ik'

Veel van de jongeren groeien op in een 'wij'-cultuur waarin de gerichtheid op, verantwoordelijkheid voor en loyaliteit aan de groep vaak centraal staan. De waarden, normen en gedragsregels van de groep

kunnen daardoor grote invloed hebben op het leven van de jongere. Dit verschilt van de 'ik'-cultuur die in Nederland over het algemeen dominant is, waarin meer nadruk ligt op autonomie en het individu. Hoewel het belangrijk is deze verschillen te erkennen, betekent dit niet dat het individu in een 'wij'-cultuur minder belangrijk is, of dat de groep in een 'ik'-cultuur er niet toe doet.

In werkelijkheid is het genuanceerder: niemand is uitsluitend gericht op 'wij' of 'ik'. Iedereen beweegt zich tussen deze twee uitersten, afhankelijk van de context en de situatie. Dit geldt ook voor jongeren, hun families en jij als woonbegeleider. Door oog te hebben voor de groepsgerichtheid van deze jongeren – zonder te generaliseren – kunnen we beter aansluiten bij hun belevingswereld en bredere sociale context.

Bewustwording

Cultuur is geen actieve kennis. Mensen zijn zich vaak niet bewust van hun eigen culturele achtergrond. Pas door interactie met anderen worden verschillen en overeenkomsten duidelijk en ontstaat besef. Het leren kennen van elkaars cultuur is een ontmoeting en uitwisseling tussen jou als woonbegeleider en de jongeren. Het is een gezamenlijke reis. Investeer hierin!

5.1.2 Wat is cultuursensitief begeleiden?

Cultuursensitief begeleiden is niet iets wat je zomaar leert en daarna beheerst. Het is een proces dat altijd doorgaat. Het gaat om je houding, je kennis, je begrip en je waarden. Maar ook om je vaardigheden en hoe je nadenkt over wat je doet (reflectie). Dit proces helpt je om goed contact te maken met en aan te sluiten bij de jongeren, zodat je hen goed kunt begeleiden.

Het belang van non-verbale communicatie

Bij cultuursensitief begeleiden is het belangrijk dat je respectvol, open en oprecht geïnteresseerd bent. Een jongere voelt dit aan. Het gaat niet alleen om wat je zegt, maar ook om hoe je je gedraagt. Non-verbale communicatie dus. Voor iedereen geldt dat we letten op non-verbale communicatie, maar gevluchte jongeren nog meer. Omdat ze de taal nog niet goed spreken, letten ze extra op die non-verbale signalen. Het kunnen lezen van mensen is voor hen van levensbelang. Tijdens hun vlucht proberen ze zo in te schatten op wie ze kunnen vertrouwen, wie eerlijk is. Nu ze hier zijn, kijken ze naar hoe jij je gedraagt. Let daarom goed op of je non-verbale communicatie overeenkomt met wat je zegt, als je met een jongere praat.

Ruimte voor wederzijds begrip

Om een respectvolle en open houding te hebben, moet je eerst geïnteresseerd zijn in je eigen familie, sociale en culturele achtergrond (kennis en begrip). Door je bewust te worden van je eigen normen, vooroordelen, ongemak en blinde vlekken kun je deze bewust opzij zetten tijdens de interactie met de jongere. Zo ontstaat er ruimte waarin jij de jongere kunt leren kennen en hij jou. In deze ruimte kunnen jullie samen zowel verschillen als overeenkomsten ontdekken, wat leidt tot meer begrip voor elkaar.

Interculturele competenties

Op basis van het model van Deardorff

Overeenkomsten en verschillen

In de basis vinden mensen dezelfde dingen belangrijk (waarden). Hoe we die waarden laten zien en welke we prioriteit geven, kan wel verschillen. Zoek naar overeenkomsten om contact te maken en kijk naar de verschillen om ze te begrijpen en te overbruggen. Denk hierbij aan etnorelativisme: dit betekent dat je je eigen waarden of cultuur niet beter vindt dan die van anderen. Zo kan het in sommige culturen gebruikelijk zijn om op jonge leeftijd kinderen te krijgen. In Nederland is dat meestal niet het geval. Wanneer een jongere je vertelt dat hij ook graag op jonge leeftijd kinderen wil, probeer dan niet direct te overtuigen om ermee te wachten. Sta in plaats daarvan open voor de waarden en overtuigingen die voor de jongere belangrijk zijn binnen zijn cultuur. Stel vragen en toon oprechte interesse om de jongere beter te begrijpen.

Bij cultuursensitief begeleiden weet je dat je interacties altijd beïnvloed worden door je eigen geschiedenis, ervaringen en maatschappelijke context, en die van de jongere.

Het ontbijt van Adhane

Adhane heeft al een tijdje buikklachten en samen met woonbegeleider Sanne gaat hij naar de huisarts. De huisarts stelt Adhane vragen over zijn eetgewoontes. Op de vraag of hij dagelijks ontbijt, antwoordt Adhane bevestigend. Sanne weet echter dat dit niet klopt dus ze vraagt of Adhane aan de huisarts kan vertellen hoe laat hij ontbijt. Hierop antwoordt Adhane: 'Als ik uit school kom, ongeveer om 15.30 uur.' Adhane heeft geleerd dat het ontbijt de eerste maaltijd van de dag is.

5.1.3 Interculturele competenties

Voor goede interculturele communicatie is het belangrijk om niet alleen elkaars normen en waarden te verkennen, maar ook om goed te luisteren. Dat klinkt makkelijker dan het is.

Actief luisteren

Ruimte creëren voor wat de ander wil zeggen of wat hem dwars zit, kan door actief te luisteren. Laat het doel van het gesprek los en vraag door op wat de jongere vertelt. Er is ruimte voor non-verbale communicatie en je erkent wat je als woonbegeleider ziet. Bijvoorbeeld: 'ik zie dat dit je verdrietig en boos maakt.' Houd er rekening mee dat veel vragen stellen stressverhogend kan zijn, vooral in de kennismakingsfase als de jongere jou nog niet goed kent en niet begrijpt waarom de vragen worden gesteld. Iedereen die met jongeren werkt, weet dat ze niet altijd op een gesprek zitten te wachten. Het helpt

om dingen te bespreken terwijl je samen iets doet. De beste gesprekken worden gevoerd tijdens het koken, in de auto of tijdens het opruimen!

Er zijn situaties waarbij de jongere het moeilijk vindt om over onderwerpen te praten. Zo kunnen schaamte en het bewaken van de familie-eer een rol spelen. Jongeren kunnen vanuit hun cultuur het behoud van de relatie belangrijker vinden waardoor ze zich niet durven uit te spreken. Het is goed om je ook daarvan bewust te zijn.

Naast **actief luisteren** zijn deze aspecten belangrijk:

- **Observeren:** kijk met een open blik zonder meteen een oordeel te hebben.
- **Analyseren:** zoek samen met de jongere, collega's of familie en in samenwerking met de jeugdbeschermer naar de betekenis en functie van het gedrag van de jongere. Je vult dit niet zelf in, maar bespreekt je ideeën met hen.
- **Reflecteren:** denk na over wat er is gebeurd, alleen of samen met anderen.

Reflectie

Reflecteren is onderdeel van je basishouding (zie hoofdstuk 4). Reflectie is ook belangrijk als het gaat om cultuursensitief begeleiden. Stel jezelf regelmatig deze reflectievragen:

- Ben ik me ervan bewust dat ik met de jongere samenwerk vanuit een ongelijke machtspositie? Hoe spreek ik een jongere aan? Is dit vanuit respect of vanuit macht?
- Hoe beïnvloedt mijn achtergrond hoe ik de jongere zie en wat ik denk dat hij nodig heeft?
- Heb ik bepaalde overtuigingen over hoe iets moet? Mag de jongere dit ook anders zien en ruimte nemen om het op zijn eigen manier te doen?
- Wanneer voel ik me ongemakkelijk? En wat heb ik nodig om hiermee om te gaan?

5.2 Pijler 2

Veerkracht en autonomie bevorderen

De tweede pijler in de begeleiding is het bevorderen van veerkracht (het vermogen om te herstellen), agency (het ervaren van invloed op de eigen situatie) en autonomie (het recht op eigen keuzes en zelfstandigheid).

Jongeren en hun veerkracht

De jongeren zijn meestal zelfstandig naar Nederland gereisd. Die vlucht heeft zowel fysiek als emotioneel veel van hen en hun families gevraagd. Ervaring leert dat ze veel veerkracht en vaardigheden hebben en een sterke motivatie om iets te bereiken. Door de vlucht, ingrijpende gebeurtenissen, verlies en (chronische) stress kan deze veerkracht aangetast zijn. Begeleiding richt zich daarom op het herstellen, dit doe je door het vergroten en benutten van hun veerkracht.

Kijken naar wat de jongere al kan

Houd er rekening mee dat een jongere zichzelf vanaf de vlucht als volwassene kan zien. Ook de familie kan zo naar de jongere kijken. Deze was immers op zichzelf aangewezen en heeft autonomie laten zien door te vluchten en zijn eindbestemming te bereiken. De meeste jongeren waren in hun land van herkomst al bekwaam: ze hadden genoeg vaardigheden om zich daar te kunnen redden of hebben vaardigheden opgedaan tijdens de vlucht die hen hebben geholpen. Je kijkt dus eerst naar wat de jongere al kan en sluit je begeleiding hierop aan.

Om goed aan te sluiten bij de sterke punten (krachtbronnen), mogelijkheden, wensen, talenten en ambities van de jongere is het belangrijk om samen met hem te onderzoeken wat deze zijn. Vraag hierbij naar het verleden, het heden en de toekomst.

Voortbouwen op sterke punten

Het is belangrijk om voort te bouwen op de krachtbronnen en vaardigheden die een jongere al heeft, en op de verwachtingen en wensen van hem en zijn familie. Het benoemen van de mooie eigenschappen van de jongere, zijn dromen en wat hij al kan, is belangrijk en geeft hem zelfvertrouwen. Wees je ervan bewust dat de waardering van eigenschappen en vaardigheden kan verschillen per cultuur. Wat jongeren en jij als woonbegeleider aan kracht zien, kan verschillen en veranderen door de context. Denk bijvoorbeeld aan zorg voor familie. Voor veel jongeren en de culturen waar ze vandaan komen, is het zorgen voor familie belangrijk en eervol. In de Nederlandse cultuur zorgen ouders meestal voor de jongeren en niet andersom. Als een jongere dan hoort dat wat hij als kracht zag niet zijn verantwoordelijkheid is, kan dit verwarrend zijn. Het betekenis geven aan sterke punten in een andere context is een zoektocht die de jongere samen met de mensen om hem heen aangaat.

Bij de begeleiding en opvang is het veerkrachtmodel de basis. Dit model helpt om inzicht op de veerkracht versterkende en belastende factoren en de culturele aspecten te krijgen.

5.2.1 Veerkrachtmodel

De jeugdbeschermer en jij als woonbegeleider hebben de taak om de veerkracht van de jongere te vergroten. Dit doen jullie met behulp van het veerkrachtmodel. Als woonbegeleider zie je de jongere vaak en ben je nauw betrokken bij zijn dagelijks leven. Jij hebt een belangrijke rol in het herkennen en stimuleren van de sterke punten van de jongere, het aanbieden van leerervaringen in zijn dagelijks leven en het creëren van een ondersteunende omgeving.

Draaglast en draagkracht

In het veerkrachtmodel kijk je niet alleen naar wat belastend is (draaglast), maar ook naar wat versterkend is (draagkracht). Het stimuleren en versterken van persoonlijke kracht en steunende

factoren vergroot de draagkracht van jongeren. Hierdoor kunnen ze beter omgaan met zorgen, of die zorgen worden minder.

De versterkende en belastende factoren zijn voor elke jongere anders. Wat voor de ene jongere belastend is, hoeft dat niet voor de ander te zijn. Ook de persoonlijke krachten kunnen verschillen, zoals intelligentie, bescheidenheid, geloof of zwijgen. Wat je onder persoonlijke kracht verstaat, hangt ook samen met de culturele achtergrond van de jongere. Bescheidenheid is in sommige culturen bijvoorbeeld eerder een kracht dan een zorg. Elke jongere is uniek en anders.

5.2.2 Agency en autonomie

Agency is een belangrijk begrip in de begeleiding van de jongere. Agency wordt omschreven als: 'het ervaren van de mogelijkheid om betekenis te geven aan de eigen omgeving, verandering te creëren, keuzes te maken en zich te verzetten tegen dominantie door anderen'. Agency is een belangrijke veerkrachtversterkende factor.

Jongeren hebben vaak weinig controle over wat er gebeurt: wat ze onderweg hebben meegemaakt, waar ze gaan wonen, hoelang de procedure duurt en wanneer hun familie mag komen. Daarom is het belangrijk dat jongeren zoveel mogelijk invloed hebben op hun eigen situatie. Als woonbegeleider kun je hier actief aan bijdragen. Hier zijn een paar voorbeelden van hoe je hun gevoel van agency kunt vergroten:

Begrijpen wat wel en niet beïnvloedbaar is

- Leg uit hoe instanties werken en waar je wel en geen invloed op hebt.
- Help jongeren ervaringen op te doen in zaken waar ze wel invloed op hebben.

Invloed hebben op de eigen omgeving

- Zoek naar wat wel mogelijk is. Laat de jongeren meebepalen wat jullie bespreken, zoals agendapunten voor gesprekken en gezamenlijke afspraken.
- Betrek jongeren bij beslissingen over hun woonomgeving, zoals afspraken en inrichting van hun kamer.
- Creëer vaste momenten voor vragen en uitwisseling, zoals huiskameroverleggen.
- Laat jongeren meedenken over oplossingen voor problemen, bepaal samen wat er gegeten wordt, help hen zich te uiten.
- Inventariseer eerst de inbreng van de jongeren en neem deze mee in gesprekken met anderen.

Beschikking hebben over juiste informatie

- Het is belangrijk dat de jongere voelt dat hij op de juiste manier geïnformeerd wordt. Informeer jongeren over wat hen aangaat, zelfs als het iets kleins is, zoals 'dat er nog geen reactie is binnengekomen'.
- Leg duidelijk uit wat je doet en waarom, bijvoorbeeld bij het maken van een verslag of als je een handtekening van de jongere nodig hebt.

- Licht besluiten toe en controleer of de jongere het echt heeft begrepen. Soms vraagt dit om herhaling.
- Pleeg een extra belletje of stuur een e-mail met de vraag van de jongere.
- Reik middelen aan zodat jongeren zelf iets uit kunnen zoeken ook al heeft dit een klein effect. De jongere leert hiervan.
- Informeer de jongeren over de vertrouwenspersoon waar zij anoniem met vragen, onvrede en klachten terecht kunnen.

Begrijpen bij wie de jongere voor wat terecht kan

- Schrijf samen met de jongere vragen op die je niet direct kunt beantwoorden. Maak afspraken over hoe jullie hierop terugkomen en bij wie hij moet zijn voor antwoorden.
- Wees beschikbaar voor hulp en steun.

Daarnaast is het belangrijk dat je als woonbegeleider duidelijk en betrouwbaar bent. Doe wat je zegt en zeg wat je doet, zodat de jongere dit begrijpt. Bijvoorbeeld jij zegt, dat je de jongere gaat helpen met zijn huiswerk en jij doet dit ook.

Wanneer jij en je collega's de inbreng en wensen van de jongere serieus nemen en voorspelbaar en duidelijk zijn, vergroot dit de grip die de jongere op zijn leven heeft. Het geeft de jongere en zijn familie ook het gevoel dat ze centraal staan.

Autonomie: zelfbeschikking en zelfbescherming

Een belangrijk onderdeel van agency is autonomie. Autonomie bestaat uit twee delen: zelfbeschikking en zelfbescherming (Vervliet & Derluyn, 2013). Zelfbeschikking gaat onder meer over zelfredzaamheid. Dat betekent dat je zelf keuzes kunt maken en beslissingen neemt. Zelfbescherming betekent dat je jezelf wil beschermen tegen controle

door anderen, wat kan leiden tot openlijk of verborgen verzet. Jongeren die weinig grip hebben op hun situatie oefenen hun agency op die manier uit. Zoals een jongere eens zei: 'Er wordt niet naar mij geluisterd als ik iets vraag, maar wel als ik boos reageer'. Soms is bepaald gedrag een teken dat de jongere weinig agency ervaart. Bijvoorbeeld jongeren die in de woning meubels verplaatsen omdat er regels zijn veranderd zonder dat hen om hun mening is gevraagd. Het negeren van de woonbegeleider kan ook een vorm van verzet zijn, als reactie op het ervaren van weinig agency. Bij gedragsverandering is het dus belangrijk om te kijken of dit erachter zit. Wordt de stem van de jongere genoeg gehoord?

Reflectie

In je contact met jongeren ben je zelf het belangrijkste instrument. Daarover las je al in hoofdstuk 4. Omdat jij als woonbegeleider altijd 'jezelf' meebrengt, is het belangrijk dat je jezelf kent en je bewust bent van eventuele persoonlijke valkuilen. Stel jezelf daarom regelmatig deze reflectievragen:

- Kun je de kracht zien in het opstandige gedrag van de jongere?
- Kan het lastige gedrag van de jongere komen doordat hij niet genoeg agency ervaart?
- Heb je de sterke punten (krachten) van de jongere goed in beeld?
- Heb je je collega's gevraagd wat zij als kracht zien bij deze jongere?

5.3 Pijler 3

Bescherming bieden

De derde pijler gaat over bescherming bieden. Bescherming bieden binnen de opvang betekent dat je (mede) zorg draagt voor de veiligheid van de individuele jongere, veiligheid op de groep en veiligheid in de context van Nederland. Want amv's zijn veerkrachtig maar zitten in een kwetsbare situatie. Dat komt vooral omdat ze als minderjarigen zonder hun familie en na een zware, lange vlucht zonder begeleiding in Nederland zijn gekomen. Ze kennen de Nederlandse cultuur en de geschreven en ongeschreven regels nog niet goed. Ze kunnen ook last hebben van migratiestress, ingrijpende gebeurtenissen en rouw. Verder hebben ze vaak geen stabiel sociaal netwerk dat hen kan begeleiden en beschermen. Het zijn jongeren die nog volop in hun ontwikkeling zitten. Ze kunnen ook op de groep en in de context van Nederland risico's tegenkomen. Als woonbegeleider heb jij samen met de jeugdbeschermer en het netwerk een belangrijke rol in het signaleren, ondersteunen en waarborgen van de veiligheid van de jongere.

5.3.1 Veiligheid voor de jongere

Contact met de jongere is de basis voor veiligheid. Erachter komen welke veiligheidsrisico's er zijn kan alleen door goed contact te hebben met de jongere. Vanuit dit contact bekijk je samen met de jongere en zijn netwerk wat goed gaat en wat de

zorgen zijn. Door voortdurend de risico's, feiten en signalen die je ziet te bespreken met de jongere, zijn jeugdbeschermer en eventueel zijn netwerk, krijg je inzicht op welke gebieden er zorgen over de veiligheid (kunnen) zijn. Als het nodig is, wordt deze informatie expliciet opgenomen in het Begeleidingsplan Voogdij en het Begeleidingsplan Opvang. De jeugdbeschermer kan eventueel extra hulp inzetten. Een interventie die hierin kan bijdragen is bijvoorbeeld de inzet van een Interculturele Mediator. Een Intercultureel Mediator (ICM-er) is een professional van Nidos die een brugfunctie vervult tussen de jongere, zijn gezin en de begeleiding. De ICM-er heeft enerzijds kennis en begrip van de culturele achtergrond en context van de jongere. Anderzijds begrijpt de ICM-er de doelstellingen van jeugdbescherming en de culturele achtergrond en context van waaruit de begeleider handelt. Inzet van de ICM-er kan alleen door Nidos worden aangevraagd en is van tijdelijke aard voor een specifieke vraag. Contractpartners kunnen zelf ook andere interventies inzetten zoals eigen mediators en culturele voorlichters. Deze interventies kunnen ook preventief worden ingezet.

Quickscan

Er bestaat een quickscan voor amv's in de KSO. Deze kun je gebruiken als hulpmiddel voor een gesprek met de jongere over hoe hij verschillende aspecten van veiligheid ervaart. Deze is via Nidos beschikbaar.

5.3.2 Veiligheid in de groep

Veiligheid gaat niet alleen over de individuele jongere, maar ook over veiligheid in de groep. Als woonbegeleider is het belangrijk om te zorgen voor een goede groepsdynamiek (zie paragraaf 5.4.5). Bij onveiligheid in de groep is het nodig om een groepsaankpak en een individuele aankpak te combineren. Doe dit als team, samen met

praktijkbegeleiders en gedragswetenschappers, en in overleg met de jeugdbeschermers. Als team kun je in afstemming met de jeugdbeschermers een veiligheidsplan voor de hele locatie maken. Ook voor de groep kan een ICM-er of andere interventies zoals hierboven genoemd, worden ingezet.

5.3.3 Veiligheid en context in Nederland

Onveiligheid kan ook ontstaan doordat de jongere de geschreven en ongeschreven regels in Nederland niet goed kent, bepaalde vrijheden ervaart en nog moet leren bewegen tussen twee culturen. Daarom is het belangrijk om de jongere bekend te maken met de Nederlandse context, zodat hij zijn veiligheid beter kan waarborgen. Bespreek de belangrijkste onderwerpen met de jongere. Hieronder vind je een korte uitleg over deze onderwerpen.

- **Seksuele veiligheid**

Maak seksuele veiligheid bespreekbaar en informeer de jongere over de omgangsvormen rond seksualiteit in Nederland. Leg daarnaast uit wat wettelijk is toegestaan en wat strafbaar is.

! Let op: wees je daarbij bewust van de gevoeligheid van het onderwerp. Het is belangrijk om goed aan te sluiten bij de belevingswereld van de jongere en te kijken bij wie hij zich voldoende veilig en comfortabel voelt om dit gesprek te voeren. Factoren zoals vertrouwen, persoonlijke grenzen en eerdere ervaringen spelen hierin een grote rol. Wees je er ook van bewust dat de jongere vriendelijkheid of aandacht soms anders kan interpreteren, zeker wanneer er sprake is van een kleine leeftijdsafstand of een hele hechte vertrouwensband. Blijf daarom professioneel en alert op signalen van misverstanden of verwarring in de relatie tussen jou als woonbegeleider en de jongere. In paragraaf 8.3.6. wordt seksuele gezondheid verder besproken.

- **Gebruik van social media**

Jongeren gebruiken social media om in contact te blijven met vrienden en familie uit hun land van herkomst. Het gebruik van social media kan bepaalde risico's met zich meebrengen. Het is belangrijk dat jongeren deze risico's kennen en begrijpen. Bespreek de mogelijke negatieve

gevolgen voor de jongere zelf, zijn familie en de bredere context. Informeer de jongere over online gevaren zoals sextortion (afpersing met compromitterende foto's of video's), shaming (publieke vernedering) en online grooming (manipulatie van een jongere voor seksuele doeleinden). Denk ook aan mogelijke criminele uitbuiting. Wijs de jongere ook op de gevaren van informatie die op sociale media wordt gedeeld die onwaar of fout is.

- **Omgaan met genotsmiddelen**

Jongeren moeten goed worden voorgelicht over de risico's van alcohol- en drugsgebruik en verslaving. Leg uit wat de regels zijn over alcohol- en drugsgebruik in Nederland. Er zijn verschillende fases van middelengebruik, van experimenteren tot verslaving. Sommige jongeren gaan met middelen experimenteren uit nieuwsgierigheid. Voor anderen is de aanleiding het verdoven en onderdrukken van fysieke en/of emotionele pijn. Deze fases verschillen in hoe vaak een jongere gebruikt, met welke reden en hoeveel problemen het gebruik oplevert. Naast het voorlichten van de jongere is het belangrijk om alert te zijn op signalen van middelengebruik en samen te zoeken naar de functie en fase van middelengebruik. Bespreek dit met je collega's, jeugdbeschermer, gedragswetenschapper en de jongere.

- **Gevoelens van eer**

Als woonbegeleider help je de jongere om zijn eigen identiteit te ontwikkelen en hierbij eigen keuzes te maken. De keuzes die de jongere maakt, kunnen echter invloed hebben op de gevoelens van eer van zijn familie. Bespreek met de jongere wat de gevolgen van zijn gedrag kunnen zijn voor de eer van de familie. Dit is altijd belangrijk, maar vooral wanneer gezinshereniging aan de orde is.

- **Mensenhandel en uitbuiting**

Amv's zijn kwetsbaar als het gaat om slachtoffer worden van mensenhandel en uitbuiting. Als woonbegeleider is het belangrijk om de signalen van mensenhandel en uitbuiting te kennen, en om te weten hoe je dit onderwerp bespreekbaar maakt en hoe je hiermee om kunt gaan. Dit vraagt om extra verdieping. Meer informatie kun je vinden in de 'Toolkit voor het bespreken van Mensenhandel en Uitbuiting met (voormalig) asielzoekers' (2019), uitgegeven in samenwerking met Comensha.

- **Racisme en discriminatie**

Oog hebben voor onveiligheid in de vorm van racisme en discriminatie is belangrijk. Jongeren voelen zich niet altijd welkom en hebben ervaringen met uitsluitingen. Dit is van invloed op hun welbevinden en veerkracht. Jongeren maken dit niet altijd bespreekbaar, maar het is belangrijk om hier in de begeleiding aandacht voor te hebben. Lees verder over dit thema in paragraaf 8.3.5.

- **Verkeersveiligheid**

Vraag de jongere naar zijn basiskennis over het verkeer en geef zo nodig verdere uitleg. De verkeersregels en de praktijk zijn in Nederland mogelijk anders dan in het land van herkomst. Fiets eens mee naar school om te zien hoe dat gaat, en vraag op school na wat ze over dit thema bespreken.

- **Zwemveiligheid**

Jongeren denken vaak dat ze kunnen zwemmen, maar de Nederlandse wateren zijn hier echt anders dan in hun land van herkomst (denk aan de stroming en vaarverkeer). Het is daarom belangrijk dat de jongere leert zwemmen. Zorg ervoor dat de jongere op zwemles zit en zijn diploma behaalt.

5.3.4 Gezamenlijk waarborgen van veiligheid

Het waarborgen en vergroten van de veiligheid van de jongere is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van jou als woonbegeleider en de jeugdbeschermer. Ieder van jullie heeft vanuit zijn rol een taak hierin. Vanuit de wettelijke verantwoordelijkheid heeft de jeugdbeschermer de taak om bescherming te bieden op verschillende gebieden en de bevoegdheid om in te grijpen indien nodig. Jij als woonbegeleider hebt in de dagelijks begeleiding hier een belangrijke rol in. Je werkt hierin samen en houdt preventief en doorlopend zicht hierop. Mocht je zorgen hebben over de veiligheid van de jongere dan overleg je altijd met collega's, met de jeugdbeschermer, de praktijkbegeleider/gedragswetenschapper en met de jongere.

Preventief zicht hebben op veiligheid:

Het is in je begeleiding belangrijk dat je preventief zicht houdt op mogelijke veiligheidsrisico's en de jongere hier op voorlicht en in begeleidt. De thema's die hierboven zijn genoemd, zijn thema's waarvan we weten dat jongeren vanuit hun context als alleenstaand en minderjarig kwetsbaar voor zijn. Dit hoeft niet voor alle jongeren te gelden maar het is belangrijk hier oog voor te hebben en in de dagelijks begeleiding informeel dit met de jongere te bespreken. Of de jongere zich veilig voelt in zichzelf, de groep en in zijn omgeving is een vraag die je altijd meeneemt.

Doorlopend zicht houden op veiligheid!

Jij en de jeugdbeschermer hebben allebei een cruciale rol: samen blijven jullie alert op veiligheidsrisico's, delen jullie deze informatie (in overleg met de jongere) en zoeken jullie samen naar wat nodig is om de situatie veilig te houden. Dit doe je doorlopend in je hele begeleiding. Je bent vanuit contact alert op

veiligheidsrisico's. Het zicht houden op de veiligheid van de jongere, dit bespreekbaar maken, samen duiden en samen bepalen of er actie nodig is, is altijd aan de orde.

Stel je bijvoorbeeld voor: Je signaleert dat een jongere veel verzuimt. Je bespreekt dit met collega's, wat weten zij?

Jij en/of de jeugdbeschermer bespreekt dit met de jongere en probeert te achterhalen wat de oorzaak hiervan is. Dit doe je vanuit contact en zorg. Je insteek is niet om te zeggen dat de jongere naar school moet, maar begrijpen waarom het hem niet lukt om naar school te gaan. Je zou kunnen beginnen met: 'Je hebt vast een goede reden waarom je niet naar school gaat'. Hiermee geef je de jongere erkenning en ontstaat er ruimte vanuit de relatie je te vertellen wat er speelt.

Je houdt hier rekening met dat er iets op persoonlijk niveau kan spelen met de jongere, mogelijk heeft hij veel stress en zorgen en lukt het hem niet in slaap te komen en s 'ochtends op te staan. Er kan ook iets op het gebied van ontwikkeling aan de hand zijn. Mogelijk komt de jongere niet mee met de lesstof en schaamt hij zich tegenover anderen om dat kenbaar te maken. Er kan ook iets op het gebied van veiligheid spelen: de jongere voelt zich niet veilig op school, wordt gepest, voelt zich uitgesloten door leerlingen of leerkrachten, of wordt lastiggevalen door iemand die hem lijkt te willen overhalen tot criminaliteit.

Je bent dus doorlopend in contact met de jongere, collega's en de jeugdbeschermer om te duiden wat het zichtbare gedrag je vertelt en of onveiligheid een rol speelt.

Inspelen op acute onveiligheid.

Soms is er sprake van acute onveiligheid wat om direct ingrijpen vraagt. Dit kunnen situaties zijn die je niet had kunnen voorzien, signalen die je onvoldoende hebt opgemerkt bijvoorbeeld omdat er onvoldoende contact was met de jongere of er waren geen duidelijke signalen. Ongeacht de oorzaak vraagt deze situatie

om direct handelen. Dan doe je dit meteen. Denk hierbij bijvoorbeeld aan een geweldsincident. Je eerste prioriteit is dat het geweld stopt. In je begeleiding en de afspraken richt je je allereerst daarop. Vervolgens zet je in op de oorzaken en wat er nodig is om dit op lange termijn te voorkomen.

Mary wordt bedreigd

Mary is een meisje met een traumatisch verleden. Momenteel wordt ze bedreigd door een jongen. Deze jongen kreeg vroeger zelf te maken met geweld. Nu belt hij Mary en stuurt dreigende berichten dat hij haar 'af zal maken'. Mary wordt er bang van vertelt het tegen haar mentor Fatima op de KWG. De mentor vraagt aan Mary of ze een afspraak wil maken met haar jeugdbeschermer omdat het nodig is dat de jeugdbeschermer hiervan op de hoogte is. Verder vraagt de mentor of zij dit met haar team mag delen. Mary stemt hiermee in.

Fatima bespreekt dit met Mary, de jeugdbeschermer en collega woonbegeleiders. De afspraken worden in een veiligheidsplan opgeschreven. Om te zorgen dat Mary zich veilig voelt, hebben de woonbegeleiders de volgende maatregelen getroffen:

- Er wordt binnen Mary's sociale netwerk gekeken bij wie ze terecht kan als zij zich bang voelt en de mentoren niet bereikbaar zijn.
- Mary kan haar beste vriendin bellen als ze zich bang voelt in de nacht.
- Samen met Mary wordt afgesproken dat zij geen telefoontjes van de bedreiger opneemt.
- Mary mag de bereikbaarheidsdienst en de politie bellen als ze zich bedreigd voelt.
- Er is contact opgenomen met de wijkagent om de bedreigingen te rapporteren.

Er wordt aan Mary gevraagd of haar huisgenoten geïnformeerd mogen worden. Mary vindt het goed en alle huisgenoten beloven goed op te letten.

De veiligheidsafspraken worden regelmatig in gesprek met Mary, woonbegeleiders en jeugdbeschermer geëvalueerd.

Veiligheidsplan:

In geval van onveiligheid is het belangrijk gezamenlijk een veiligheidsplan op te stellen. In dit plan staat duidelijk de gedeelde verantwoordelijkheid beschreven (zie ook paragraaf 3.3). In dit plan vind je terug welke veiligheid er geborgd moet worden, wat de zorgen en sterke punten zijn, wie wat doet om de veiligheid te waarborgen en wat er gedaan moet worden als de veiligheid opnieuw in gevaar komt. Ook staat erin wie de voortgang bewaakt en wanneer het plan geëvalueerd wordt. Het is belangrijk dit plan regelmatig te evalueren (en als het nodig is aan te passen), samen met de jongere en de jeugdbeschermer. Het is dus een levend document. Het liefst betrek je ook naasten bij het opstellen van een veiligheidsplan. Is het niet mogelijk of lastig voor de jongere dat naasten betrokken worden? Dan kun je naasten denkbeeldig erbij betrekken door vragen te stellen: Wat als je (belangrijke naaste) in de kamer zou zitten? Wat zou zij dan zeggen? Let op dat dit moet passen in de context en in het gesprek met de jongere.

Het veiligheidsplan is voor zowel professionals als de jongere. Het is belangrijk dit samen met de jongere op te stellen. Hierdoor ervaart de jongere ook meer agency en kan hij daar ook passend een verantwoordelijkheid in nemen. Soms lukt het niet de jongere te betrekken en moeten jullie zonder de jongere een plan opstellen. Stel de jongere dan in ieder geval op de hoogte en kijk samen naar wanneer een jongere betrokken kan worden. Naast een veiligheidsplan kun je een signaleringsplan (stoplichtmethode) gebruiken. Soms is dit plan er al, soms niet en wordt deze naar aanleiding van de

onveiligheid opgesteld. Een signaleringsplan helpt de jongere (en zijn omgeving) om vroegtijdig signalen van spanning te herkennen en hier passend op te handelen. Het geeft de jongere houvast en agency op zijn eigen situatie. Zoek naar een passende tool, zoals de stoplichtmethode, de gevoelsthermometer of iets anders.

Reflectie

Als woonbegeleider is het belangrijk dat je jezelf regelmatig 'tegen het licht houdt'. Stel jezelf daarom deze reflectievragen om erachter te komen of je in jouw rol de veiligheidsaspecten meeneemt die ertoe doen:

- Ben je voldoende in contact met de jongere om zijn veiligheid goed in te schatten?
- Heb je oog voor de specifieke risico's die alleenstaande minderjarige vluchtelingen lopen?
- Neem je culturele aspecten, zoals eer en de gevolgen voor de grootfamilie, mee in je gesprekken over veiligheid?

5.4 Pijler 4 Systemisch werken

Naast de drie pijlers cultuursensitief begeleiden, veerkracht en autonomie bevorderen en bescherming bieden, werk jij net als de jeugdbeschermer ook systemisch. Een jongere maakt immers deel uit van verschillende systemen (of netwerken) zoals zijn (groot)familie, school, vriendengroep, woongroep, omgeving, enzovoorts. Door inzicht te hebben in deze systemen en de invloed die ze hebben op de jongere en op elkaar, kun je de jongere en zijn gedrag beter begrijpen. In de volgende paragrafen worden een aantal van deze systemen belicht.

5.4.1 Familie & grootfamilie

Voor de meeste mensen is familie het allerbelangrijkste systeem. Je hoort bij je ouders, broers, zussen en andere familieleden. Per cultuur en gezin is het verschillend wie je tot familie rekent. Voor veel van de amv's is dit familieverband breed; dit noemen we grootfamilie. Niet alleen het kerngezin (vader, moeder en broers en zussen) maar ook grootouders, gezagsdragers, vrienden, burens en de bredere gemeenschap zijn een onderdeel van het leven van de jongere. Er zijn dus meerdere generaties en leden die elkaar ondersteunen en betrokken zijn bij de zorg en opvoeding. De grootfamilie speelt een belangrijke rol in het dagelijkse leven van de jongere. In tijden van crisis, zoals bij vlucht, vormen deze banden een belangrijke bron van emotionele

steun. Jongeren die deze netwerken verliezen, kunnen gevoelens van isolatie en stress ervaren. In dit brede familieverband ligt de nadruk op onderlinge afhankelijkheid, verantwoordelijkheid, verbondenheid en loyaliteit naar elkaar toe. Je hebt elkaar nodig, zorgt voor elkaar en eer speelt een grote rol.

Cultuursensitieve begeleiding

Net zoals ieder kind willen de jongeren dat hun families zich geen zorgen maken en dat ze trots op hen zijn. Jongeren vinden het dan ook lastig om hun families te belasten met de zorgen die ze hebben of als het niet goed gaat met ze. Ook willen jongeren kunnen bijdragen aan het welzijn en de eer van de (groot)familie. Ieder jongere probeert dit op zijn eigen manier te doen. Dit doen ze door zich goed te gedragen, de normen en waarden van de familie na te leven, een opleiding te volgen of werk te vinden zodat ze geld kunnen opsturen. De brede familie is ook nauw betrokken bij het welzijn van de jongere. Naast familie op afstand kan het ook gaan om netwerken hier in Nederland die in de ogen van de jongere behoren tot familie.

Omdat de grootfamilie zo belangrijk is, houd je – vanuit cultuursensitieve begeleiding – altijd rekening met de waarden, normen en verwachtingen die voor de jongere en de grootfamilie belangrijk zijn. Jouw begeleiding sluit hierbij aan.

Leven binnen twee culturen

Jouw cultuursensitieve begeleiding is ook om een andere reden belangrijk: jij bent onder andere degene die de jongere ondersteunt bij het leren leven binnen twee verschillende culturen. In dit proces kunnen jongeren een dubbele identiteit ontwikkelen. Ze staan voor de uitdaging om tussen de verschillende culturen te leren bewegen. Vragen die centraal staan zijn: wie ben ik vanuit mijn cultuur en grootfamilie? En wie ben ik en mag ik hier zijn? En hoe vind ik een manier om zowel verbonden te zijn met mijn afkomst als met Nederland? Als woonbegeleider heb je een actieve rol in de jongere kennis te laten maken en uitleg te geven over de Nederlandse samenleving en samen met hem de vragen hierboven te bespreken.

Machteloos gevoel

Het langdurige gemis en de zorgen over de familie kunnen een enorme impact hebben op het welzijn van de jongere. Velen maken zich zorgen over hoe het met hun familie en vrienden gaat. De jongere is soms bang dat ook familie de gevaarlijke vlucht zal maken. Of dat familie er onder armoedige en onveilige omstandigheden (blijft) leven. Soms worden familieleden vastgehouden door mensenhandelaren en wordt de jongere gedwongen te betalen om deze familieleden vrij te krijgen. Omdat hij zijn familieleden vaak niet kan helpen, leidt dit tot gevoelens van machteloosheid. Het is voor de jongere fijn wanneer

hij met zijn verhaal over zijn familie, het gemis en de zorgen bij jou als woonbegeleider terecht kan. En dat je samen met de jongere gaat zoeken naar manieren om hiermee om te kunnen gaan. Denk met de jongere mee over hoe hij op een verantwoorde manier kan bijdragen aan het welzijn van de familie en voor zichzelf kan zorgen.

Als woonbegeleider heb je, in afstemming met de jeugdbeschermer, een belangrijke rol om samen te werken met de familie van de jongere. In de volgende paragraaf gaan we hier dieper op in.

5.4.2 Contact met familie

Als een jongere op een KSO komt wonen, is het heel belangrijk dat je als woonbegeleider de tijd neemt om de jongere en zijn familie te leren kennen. Dit doe je door op een informele manier met de jongere te praten en hem uit te nodigen te vertellen wie hij is en welke belangrijke personen bij hem horen.

Contact leggen met de familie

De jeugdbeschermer legt en onderhoudt de contacten met de familie van de jongere. Ouders waarderen het om te zien wie er voor hun kind zorgt. Als de jongere met familie belt, is het fijn als jij je kunt voorstellen. Of dat je kort even kunt zwaaien. Vraag dit altijd eerst aan de jongere en legt uit waarom dit belangrijk is. Als familie vaker je gezicht ziet dan geeft het hen ook een vertrouwd gevoel. Contact met de familie leg je het liefst samen en in afstemming met de jeugdbeschermer. Voor familie kan belastend zijn en

er kan ruis ontstaan als dit niet in goede afstemming gebeurt. Stem gezamenlijk af: als er vragen van de familie bij jou binnenkomen, bespreek deze dan ook altijd met de jeugdbeschermer.

5.4.3 Familie als onderdeel van gesprekken

Soms lukt het niet om in contact te komen met de familie. Gelukkig kun je in gesprekken met de jongere de familie wel altijd betrekken. Dat doe je door zogenoemde 'stel dat'-vragen te stellen, zoals: 'Stel dat we je grootvader nu zouden kunnen spreken, wat zou hij je dan adviseren?'

Om zulke vragen te kunnen stellen, moet je de familie goed in beeld hebben. Er zijn verschillende manieren om deze in kaart te brengen:

- met een bolletjesschema (schematische weergave van het belangrijke netwerk van de jongere; zie paragraaf 8.2, Sociaal netwerk & Familie);
- met een genogram (een schematische tekening van de familie, zie verderop in deze paragraaf);
- met Duplo-poppetjes.

Door met de jongere te praten over zijn familie werk je op een mooie manier aan een goed contact met hem. Je laat zien dat je geïnteresseerd bent. Jongeren vinden het vaak leuk om ook verhalen van jouw familie te horen. Tip: begin met het tekenen van jouw familie en vertel wat in jouw familie belangrijke rituelen en waarden zijn.

Genogram

Is er al een genogram gemaakt, bijvoorbeeld door de jeugdbeschermer? Vraag deze dan of je dit met toestemming van de jongere mag gebruiken. Dat werkt wel zo efficiënt: geen dubbel werk, maar verder gaan met wat er al is.

Als je een genogram van de jongere hebt, weet je waar de familie woont, wie in de familie beslissingen neemt en wie belangrijk is voor de jongere. Deze kennis kun

je gebruiken in je dagelijkse begeleiding. Let goed op hoe de jongere zich voelt als je over de familie praat. Het gesprek kan gemis en verdriet oproepen, maar ook mooie herinneringen. Gemis en verdriet zijn niet per se erg, ze horen erbij. Maar het is wel belangrijk dat deze gevoelens de jongere niet overweldigen. Dit kan het ingrijpende gebeurtenissen uit het verleden triggeren. Meer informatie over afscheid, rouw en verlies en traumasensitief werken, vind je in hoofdstuk 8.

Reflectie

Als woonbegeleider is het belangrijk dat je jezelf regelmatig bevraagt. Stel jezelf daarom de volgende reflectievragen om erachter te komen of je voldoende oog hebt voor de diverse systemen:

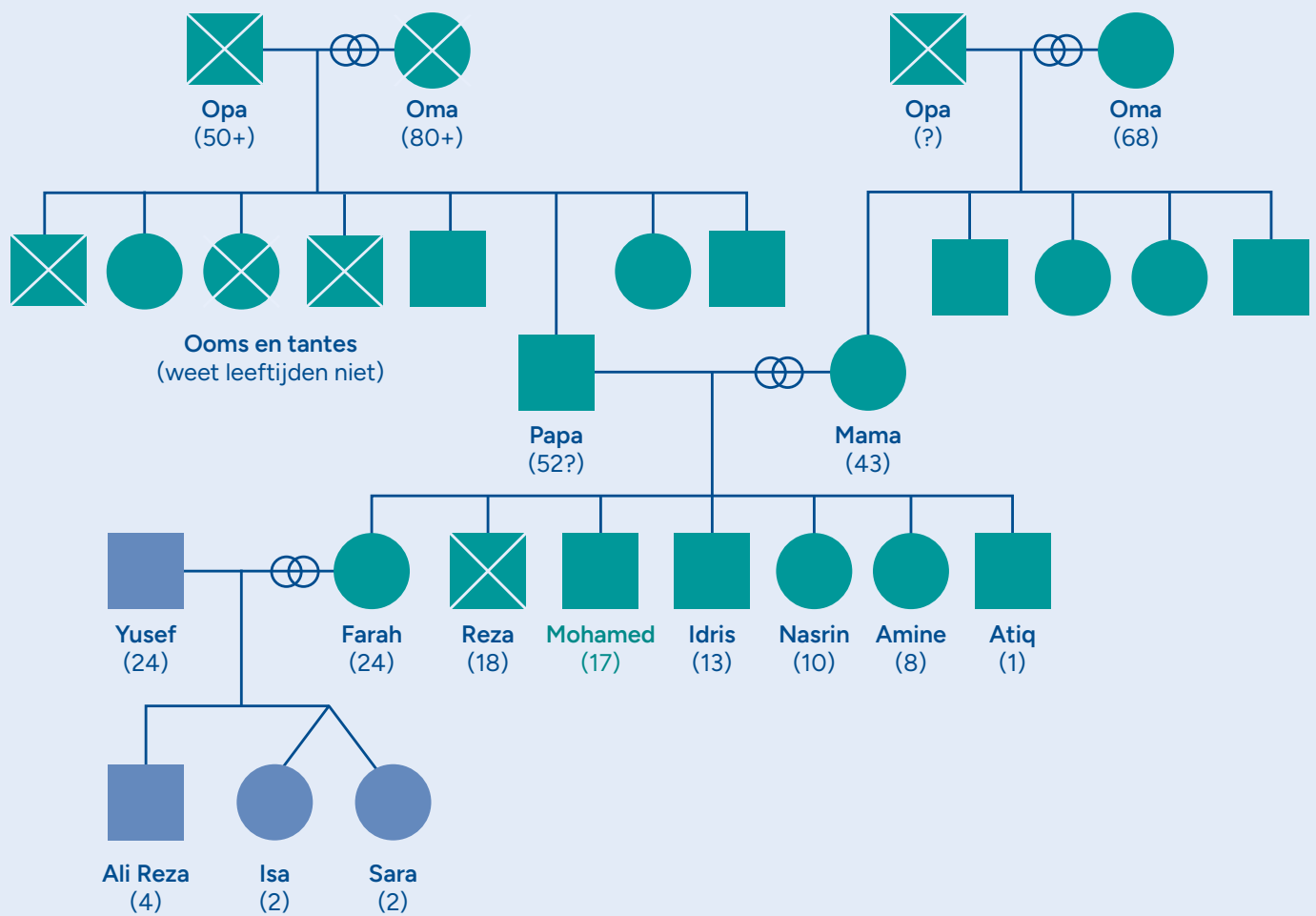
- Heb je voldoende in beeld hoe de (groot)familie van de jongere eruitziet?
- Wie zijn belangrijke personen voor de jongere in het land van herkomst, elders en in Nederland?
- Weet je welke waarden belangrijk zijn voor de (groot)familie en de jongere, en wat de invloed daarvan is op de jongere?
- Lukt het je om de (groot)familie, feitelijk of denkbeeldig, bij de gesprekken met de jongere te betrekken?

De familie van Mohamed

Samen met Mohamed maakt mentor Saïd een genogram. Mohamed vertelt hem onder andere over zijn jongste broertje Atiq, die hij nog niet ontmoet heeft. Net als de tweeling van zijn oudste zus Farah. Ze woont met haar man Yusef in Duitsland. Ze heeft nog een zoontje, hij is vernoemd naar zijn oudere broer Reza die om het leven kwam door een bom, kort na zijn 18e verjaardag. Mohamed was toen 12. Hij heeft heel wat ooms en tantes, misschien wel meer dan hij kan noemen. Veel van hen en zijn opa's zijn omgekomen door de oorlog. De moeder van zijn moeder leeft nog. Zijn andere oma is kortgeleden overleden, ze is ouder dan 80 geworden.

Op de volgende bladzijde zie je de genogram van Mohamed.

Genogram van Mohamed

5.4.4 Gezinshereniging

Iedere jongere wil opgroeien in veiligheid bij zijn eigen familie. Jongeren maken zich zorgen om familieleden die nog in onveilige (oorlogs)situaties leven en willen niets liever dan hen in veiligheid brengen. Gezinshereniging is dan ook van groot belang – voor de jongere én zijn familie. Toch gaat deze procedure vaak gepaard met veel spanning, stress en onbegrip. De onbekendheid met het Nederlandse systeem, de bureaucratie, de taal en culturele verschillen maken het ingewikkeld. Het is belangrijk om jongeren steeds weer goed uit te leggen hoe het proces werkt en wat de verschillen zijn met hun land van herkomst. Sommige jongeren raken zo in beslag genomen door de lange en complexe procedure, dat hun eigen ontwikkeling op de achtergrond raakt. Ze kunnen zich nog niet richten op hun nieuwe leven in Nederland. Anderen lukt het ondanks alles wél om verder te bouwen aan hun toekomst hier.

Ondersteuning bij gezinshereniging

Als het bericht komt dat gezinshereniging kan starten, is de familie meestal heel opgelucht en blij. Een gezinsherenigingsfunctionaris van Nidos zal de jongere en zijn familie begeleiden tijdens de vaak lange procedure van gezinshereniging. Naast het regelen van alle praktische zaken is het belangrijk om stil te staan bij wat gezinshereniging voor het leven van de familie en de jongere betekent. Dit is vaak een stressvolle periode voor de jongere en zijn familie. Als woonbegeleider kun je samen met de jeugdbeschermer de jongere helpen bij het omgaan met de stress en onzekerheid, die hij tijdens de procedure ervaart. Duidelijkheid in wie waar over gaat, afspraken over waar hij terecht kan met vragen,

herhaaldelijke uitleg over de procedure en begrip is hierin belangrijk. Samen met de jeugdbeschermer bereid je de jongere en de familie hierop voor. Belangrijke elementen in die voorbereiding:

- **Regelmatig contact**
Zorg voor regelmatig contact tussen de jongere, jou als woonbegeleider, de jeugdbeschermer en de familie.
- **Verwachtingen bespreken**
Bespreek met de jongere wat hij verwacht van de gezinshereniging.
- **Rol in het gezin**
Bespreek met de jongere wat zijn rol in het gezin zal zijn en hoe zijn ouders hiermee om zullen gaan.
- **Mogelijk afkeurend gedrag**
Bespreek met de jongere mogelijk gedrag dat de familie kan afkeuren, zoals een relatie met een Nederlands vriendje/vriendinnetje.
- **Voorbereiden**
Bereid de jongere (en waar mogelijk ook de ouders) voor op moeilijke en mooie momenten na de gezinshereniging.
- **Algemene gesprekken**
Praat met de jongere in algemene zin over gezinshereniging en de positieve en lastige situaties die kunnen voorkomen.
- **Omgaan met stress**
Ondersteun de jongere bij het omgaan met de stress en onzekerheid tijdens de procedure.

Uitdagingen na hereniging

Na de hereniging kunnen er verschillende uitdagingen ontstaan die gevoelig liggen. Denk aan:

1. Teleurstelling

Na de hereniging kunnen jongeren geconfronteerd worden met het verlies van bepaalde vrijheden die ze eerder hadden. Dit kan leiden tot teleurstelling en frustratie, vooral als ze gewend zijn geraakt aan een bepaalde mate van zelfstandigheid.

2. Vormgeven aan de opvoedrol in een onbekend land

Het gezin moet wennen aan het leven samen, en aan de rollen in het gezin. Sommige ouders kunnen moeite hebben met het vervullen van een opvoedrol in een nog voor hen onbekend land.

3. Ondersteunen van ouders

Omdat de jongeren inmiddels beter bekend zijn met de Nederlandse taal en cultuur kunnen ouders sterk op hen leunen voor ondersteuning. Dit kan ervoor zorgen dat de jongere zich trots voelt om zijn familie hierin te kunnen ondersteunen maar kan ook een grote druk op de jongeren leggen, zeker als ze ook zelf hun weg nog moeten vinden in de Nederlandse samenleving.

Om deze uitdagingen aan te pakken, is het belangrijk om open en eerlijk te communiceren met de jongere.

Hier zijn enkele tips:

- Vraag de jongere waar hij zich het meest op verheugt na de hereniging.
- Vraag de jongere wat hij denkt dat hij en zijn familie lastig zouden kunnen vinden na de hereniging.
- Vraag de jongere welke ideeën hij heeft over hoe hij met de lastige dingen zou kunnen omgaan.

Gezin herenigd... en dan?

Wanneer er gezinshereniging plaatsvindt, zal de jongere zo snel mogelijk de KSO verlaten en bij zijn familie gaan wonen. Het doel is om samen te wonen met de ouders, maar er wordt per geval gekeken wat het beste is voor de jongere. Opnieuw bij de ouders wonen, kan mooi en ook spannend zijn en begeleiding vragen. Het is fijn voor de jongere als hij na de gezinshereniging nog af en toe op de woonbegeleider kan terugvallen, bijvoorbeeld via de telefoon contact houden.

Soms is er na gezinshereniging meer hulp nodig, omdat het voor ouders en jongeren moeilijk is om een nieuw evenwicht te vinden. De jeugdbeschermer kan dan samen met jou kijken wat er nodig is. Soms is de inzet van opvoedondersteuning passend. De jeugdbeschermer kan die via de gemeente aanvragen. Het is belangrijk dat deze ondersteuning ook cultuursensitief is en gericht op de betekenis en impact van vluchten.

Wat als de gezinshereniging niet doorgaat?

Als de gezinshereniging niet doorgaat omdat de IND er onvoldoende grond voor ziet, is dat vaak een grote emotionele klap voor de jongere. Hij kan zich dan schamen en het gevoel hebben enorm gefaald te hebben. Het doel waarvoor hij gevlucht is, namelijk een veilige toekomst voor zijn hele familie, is niet bereikt. Dit kan ertoe leiden dat de jongere geen zin meer heeft om zijn best te doen op school of in zijn sociale leven ‘want wat heeft het voor zin? Mijn familie kan toch niet komen’. Belangrijk is om dan nieuw perspectief te bieden. Jij kunt hier als woonbegeleider een belangrijke rol in spelen: besteed – uiteraard – aandacht aan de teleurstelling en het verdriet, maar formuleer samen met de jongere en zijn familie ook een nieuw doel zodat er weer hoop en richting ontstaat.

Soms gaat de gezinshereniging niet door omdat de ouders anders kiezen. Bijvoorbeeld omdat het leven in het thuisland beter is geworden of omdat ze naar een ander land dan Nederland willen omdat daar andere kinderen verblijven. Ook dit is dan een grote klap voor de jongere en vraagt om goede begeleiding.

Zelf terug naar land van herkomst

Of het nu gaat om een afgewezen gezinshereniging of om een andere keuze van de ouders: het enorme gemis kan in combinatie met de teleurstelling opeens reden voor de jongere zijn om zelf terug te keren naar zijn familie. Als deze wens aan de orde is, wordt de jongere hierin ondersteund door de woonbegeleider en jeugdbeschermer. De jeugdbeschermer onderzoekt samen met collega's van Nidos en met de jongere en zijn familie of dit mogelijk is.

5.4.5 De groep als systeem: groepsdynamiek

Naast familie/grootfamilie is de groep een belangrijk systeem in het leven van de jongere. Op de KSO is het daarom een must om niet alleen aandacht te hebben voor de individuele begeleiding maar ook voor de groepsdynamiek. Jongeren in de groep moeten leren omgaan met zichzelf, elkaar en de begeleiding. Samen vormen jullie één systeem: de woongroep.

Interactie bepaalt de dynamiek

De groepsdynamiek wordt gevormd door de interactie tussen alle leden van de woongroep. Dit kan een complex geheel zijn, omdat elke jongere

iets unieks meebrengt zoals zijn karakter, culturele achtergrond, familie, eerdere ervaringen en leeftijd. Ook jij als woonbegeleider hebt je eigen achtergrond en ervaringen. Bovendien is een groep op een KSO altijd in beweging. Jongeren komen en gaan, er zijn veranderingen in de samenstelling van nationaliteiten binnen de groep en er zijn wisselingen in woonbegeleiders. Al deze aspecten kunnen invloed hebben op de groepsdynamiek. Als woonbegeleider observeer je actief de groepsdynamica en vraag je jezelf af hoe je deze kunt gebruiken om de groep te versterken. Via Nidos kun je het document 'Vragen bij groepsdynamiek' verkrijgen. Hierin vind je vragen die hierbij kunnen helpen.

Woonbegeleiders als onderdeel van de groep

Het is belangrijk dat jij als woonbegeleider beseft dat je deel uitmaakt van de groep en medeverantwoordelijk bent voor de groepsdynamiek. Om de groep goed te laten functioneren en de kwaliteit van het wonen te verbeteren, zijn de volgende aspecten essentieel:

- Veiligheid
- Wederzijds respect
- Gelijkwaardigheid
- Gelijke kansen
- Gedeelde verantwoordelijkheid

Reflectie

Daarnaast is het belangrijk dat je kunt reflecteren op jouw eigen rol binnen de groep. Stel jezelf de volgende vragen:

- Wat is jouw rol, taak en positie? Is die duidelijk en consistent?
- Wat breng je van nature mee?
- Wat doe je om bij te dragen aan een positieve sfeer en kun je hierin van elkaar leren?
- Hoe help je jongeren hun plekje binnen de groep te vinden?

Leren van de groep

Groepswork is complex, maar vormt een wezenlijk onderdeel van je werk. De ervaringen binnen de groep dragen bij aan de kennis, vaardigheden en tools die de jongere kan gebruiken in zijn verdere leven buiten de KSO waar hij zich steeds zal verhouden tot verschillende groepen, zoals school, hobbyclubs of werk.

5.4.6 De bredere omgeving als systeem

Naast de familie en de woongroep maken jongeren ook deel uit van andere systemen. Een belangrijk systeem bestaat uit de jongere, de jeugdbeschermers en jij als woonbegeleider. Hierover schreven we eerder al in paragraaf 3.4.

Daarnaast zijn er andere systemen waar je rekening mee houdt zoals school, de buurt, (sport)verenigingen, de moskee, de gemeente en eventuele werkgevers. Een goede samenwerking en investering in deze systemen is van grote waarde voor de jongere.

Praat met de jongere over hoe hij zich voelt in de omgeving, stimuleer contacten met de buurt en investeer in kennismaken met school en andere belangrijke netwerken. Denk bijvoorbeeld aan een bezoek van de wijkagent die iets komt vertellen over zijn werk, een kennismaking met een potentiële werkgever of laat de imam langskomen als dat voor de jongere fijn is. Zo investeer je in een breed netwerk en creëer je contacten die van waarde zijn voor het gevoel van welkom zijn en erbij te horen voor de jongere. Dit brede netwerk is dan ook belangrijk. In paragraaf 8.2 gaan we dieper in op hoe je dit netwerk in kaart brengt en activeert.

Tot nu toe hebben we in deze methodiek de vier pijlers besproken: cultuursensitief begeleiden, veerkracht en autonomie bevorderen, bescherming bieden en systemisch werken. In de volgende paragraaf bespreken we het model 'Beschermpjes'. Dit model biedt een manier om deze pijlers concreet toe te passen.

5.5 Het model 'Beschermjassen'

Een model dat helpt om mensen bij (grote) veranderingen te steunen, is 'Beschermjassen' (Kitlyn Tjin-a-Djie en Zwaan, 2007). De steun draait om het samen zoeken naar kracht en hulpbronnen en hoe je deze vervolgens gebruikt in de begeleiding. Het model draagt ook concreet bij aan het toepassen van de vier pijlers cultuursensitief begeleiden, veerkracht en autonomie bevorderen, bescherming bieden en systemisch werken.

De term 'beschermjassen' is een metafoor. Iedereen heeft, als je je kwetsbaar voelt, behoefte aan geborgenheid en bescherming. Zoals je in de winter een jas aantrekt om je te beschermen tegen de kou, zo kun je, vooral als vluchteling in een vreemd land, behoefte hebben aan emotionele bescherming en veiligheid. Vaak zijn dit dingen die bekend en vertrouwd zijn voor jongeren zoals tradities, rituelen, geuren van thuis, eten, muziek, verhalen en foto's. Deze 'beschermjassen' geven jongeren houvast en een gevoel van veiligheid en verbinding. Ze helpen jongeren ook om te gaan met het gemis en verlies van familie en het bekende.

Je kunt jongeren helpen hun passende beschermjas (terug) te vinden. Bijvoorbeeld door ze naar mooie herinneringen en tradities te vragen van de familie en het land van herkomst. Het voortzetten van deze tradities, hoe klein ook, geeft steun. In moeilijke periodes kun je vragen naar ervaringen van veiligheid en warmte, de geuren en kleuren van thuis. Je kunt ook muziek van het land van herkomst draaien of samen iets te eten klaarmaken wat de jongere een veilig gevoel geeft en aan 'thuis' doet denken, zoals een gerecht van zijn moeder.

In diverse hoofdstukken van deze methodiek voor woonbegeleiders verwijzen we naar elementen uit 'Beschermjassen' die in jouw werk van toepassing kunnen zijn.

Praktische vragen Beschermjassen-methode

Hieronder vind je praktische vragen uit het Beschermjassen-model die je een jongere kunt stellen en waarmee je cultuursensitief begeleidt, veerkracht en autonomie bevordert, bescherming biedt en systemisch werken in je begeleiding integreert:

- Van wie heb je je naam?
- Van wie heb je je glimlach?
- Heb je helden, mensen tegen wie je opkijkt?
- Wie is een voorbeeld voor je?
- Op wie lijkt je uit je familie?
- Welke dromen en wensen hebben jij en je familie?
- Waar was je goed in, in je land van herkomst?
- Welke specifieke overtuigingen of verhalen geven je kracht?
- Wat zijn belangrijke waarden, tradities en rituelen voor jou?
- Welke rituelen en tradities helpen je met moeilijke situaties om te gaan?
- Waar haal je troost uit?
- Wie/wat zijn belangrijke steunbronnen?
- Wat zou je willen vasthouden en wat niet?
- Wat heeft je op de been gehouden tijdens je vlucht?
- Wat heb je onderweg geleerd en wat heeft je geholpen?
- Hoe en wat kan je in het hier en nu gebruiken?
- Welke verwachtingen hadden/hebben anderen van jou?

6 Vlucht als bijzondere overgang en gedrag

6.1 Vlucht als bijzondere overgang in het leven

Iedereen maakt in zijn leven verschillende levensfaseovergangen door (model Beschermjassen, zie vorige paragraaf). Je gaat van de ene fase naar de andere. Voor vluchtelingenjongeren zijn deze overgangen vaak extra zwaar omdat ze meerdere overgangen tegelijk meemaken (gelaagde faseovergang). Denk aan vluchten, volwassen worden, verhuizen en verlieservaringen. Dit zorgt voor extra druk. Het vinden van een nieuw evenwicht kan daardoor extra ingewikkeld zijn.

Drie fases

Het proces van deze overgangen bestaat uit drie fases: de separatiefase, de liminele fase en de re-integratiefase. Deze overgangen gelden voor iedereen. Hieronder bespreken we deze fases specifiek in de context van amv's.

- **Separatiefase**

In de separatiefase heeft de jongere afscheid genomen van zijn thuisland, vaak gedwongen door oorlog, geweld of andere omstandigheden. Hij laat zijn oude leven en sociale omgeving achter. Dit zorgt voor onzekerheid, verdriet en rouw over het verlies van dierbaren, vrienden, cultuur en gewoonten. Het verlies zorgt ook voor verwarring en uitdagingen, vooral als het gaat om de identiteitsontwikkeling. Verdriet en verwarring kunnen erger worden door de heftige gebeurtenissen voor, tijdens en na de vlucht. Het is daarom belangrijk om aandacht te hebben voor deze gevoelens van verlies, afscheid en rouw (zie paragraaf 8.3.4). Naast het afscheid van de vertrouwde omgeving maken deze jongeren ook andere overgangen door, zoals de overgang naar jongvolwassenheid en de vele verhuizingen na aankomst in Nederland.

- **Liminele fase**

In de liminele fase staat de jongere op de drempel tussen oud en nieuw. Hij heeft ambivalente gevoelens: hij heeft het oude achter zich gelaten, maar kan zich nog niet verbinden met het nieuwe land en voelt zich nergens echt thuis. Dit is een kwetsbare fase waarin emotionele en psychische problemen kunnen ontstaan. Maar deze fase biedt door het 'lege' karakter ook ruimte voor creativiteit. Je kunt stellen dat er sprake is van zowel verlies als verrijking. Om in deze fase nieuwe inzichten te krijgen, is goede ondersteuning vanuit het informele en formele netwerk essentieel. Ook het (her)vinden van steun en hulpbronnen, zoals beschreven in paragraaf 5.5 (model Beschermjassen) is belangrijk.

- **Re-integratiefase**

In de re-integratiefase vindt de jongere, eventueel samen met zijn familie, een nieuw evenwicht en manieren om het oude leven op een zinvolle manier te verbinden met het nieuwe leven (adaptatie).

Vooruitgang en terugval

Als woonbegeleider wil je graag dat de jongere de re-integratiefase bereikt. Het is belangrijk om je ervan bewust te zijn dat de fases niet netjes achter elkaar worden doorlopen, maar dat het een dynamisch proces is met vooruitgang en terugval. Als een jongere in de liminele fase zit, heeft het geen zin om hem te begeleiden alsof hij zich al heeft aangepast aan zijn nieuwe leven (re-integratiefase). Houd daarbij rekening met het tempo van de jongere en de fase waarin hij zich bevindt, en bied daar de juiste ondersteuning bij.⁴

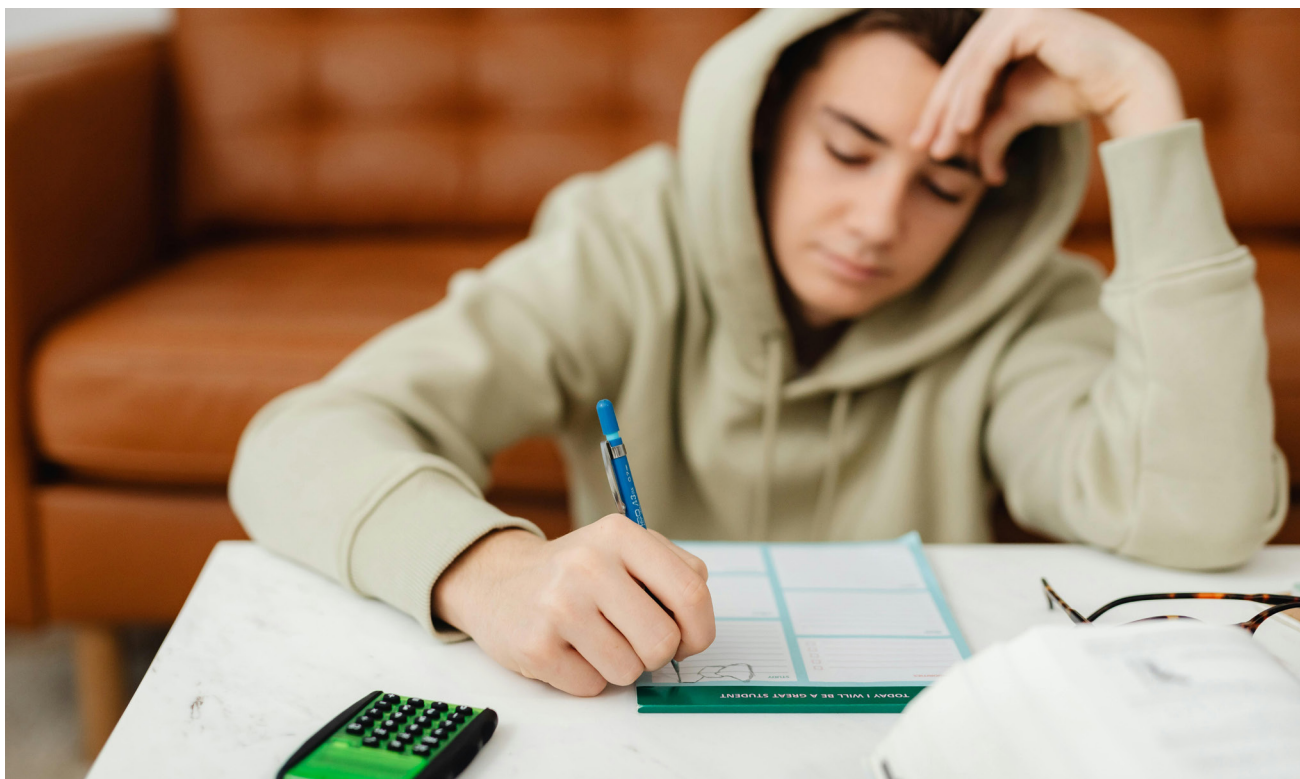
6.2 Kijken naar gedrag

We hebben eerder gezegd dat je, door systemisch te kijken, beter begrijpt waarom een jongere zich op een bepaalde manier gedraagt. Elk (ongewenst) gedrag heeft een boodschap. Het laat zien wat de jongere mist en waar deze zich niet gezien of gehoord voelt. Dit zijn legitieme behoeftes van de jongere. Als woonbegeleider zoek je naar de onderliggende oorzaken. Je vraagt je af wat het gedrag je wil vertellen, waar het mee samenhangt en of elk gedrag echt problematisch is en ingrijpen nodig heeft.

Verschillende soorten gedrag

Je kunt gedrag als volgt bekijken:

- **Gedrag dat hoort bij de ontwikkelfase, zoals adolescentie.** De prefrontale cortex is het deel van de hersenen dat emoties reguleert, plannen mogelijk maakt en helpt om gevolgen van gedrag te overzien. Onderzoek toont aan dat dit deel pas rond het 25e levensjaar volledig ontwikkeld is. Dit betekent dat alle jongeren bepaald gedrag kunnen vertonen (zoals boosheid of het niet overzien van consequenties) omdat hun hersenen simpelweg nog niet volledig ontwikkeld zijn. Wees je er verder van bewust dat gedrag tijdens de adolescentie ook door cultuur wordt beïnvloed.

- **Gedrag dat specifiek te maken heeft met de ervaringen en situatie van amv's.** Deze jongeren kunnen ook bepaald gedrag (boosheid of passief gedrag) laten zien als gevolg van een onzekere situatie in Nederland en hun thuisland, en door ingrijpende gebeurtenissen. Ook het gemis van familie, verlies, afscheid en rouw als gevolg van hun vlucht, culturele verschillen, racisme en uitsluiting spelen hierbij een rol.

Wat doe je bij zorgelijk gedrag?

Soms laat een jongere gedrag zien dat zorgen oproept, bijvoorbeeld als hij zich terugtrekt, agressief reageert of middelen gebruikt. Als woonbegeleider ga je hierover in gesprek met collega's, de jeugdbeschermer en de gedragswetenschapper. Wat zie je precies? Wat kunnen mogelijke oorzaken zijn? Wat wil dit gedrag ons vertellen?

Vanuit het contact met de jongere onderzoek je samen wat hij nodig heeft, en bied je binnen je mogelijkheden passende ondersteuning. Wees je ervan bewust dat straffen geen antwoord is op de onderliggende oorzaak van het gedrag. Dat betekent niet dat er geen grenzen zijn: het is belangrijk om vooraf duidelijk te maken welk gedrag wél geaccepteerd wordt en wat niet. Consequenties kunnen worden gesteld, maar altijd met als doel (gedrags)verandering te stimuleren. Door goed in contact te blijven met de jongere, kun je inschatten wat passend is om de gewenste verandering vanuit de bestaande vertrouwensband te ondersteunen.

Je begeleidt de jongere op basis van vier pijlers: cultuursensitief begeleiden, het bevorderen van veerkracht en autonomie, bescherming bieden en systemisch werken. Je hebt aandacht voor de rol van de grootfamilie, de dynamiek in de woongroep en de overgangsfase waarin de jongere zich bevindt.

Zo geef je betekenis aan het gedrag van de jongere en begeleid je hem in wat hij met dat gedrag probeert te vertellen.

Adhane is boos

Adhane woont inmiddels al een tijdje op een KWG. De laatste tijd is hij af en toe plotseling erg boos. Dan scheldt hij op alles en iedereen – ook de woonbegeleiders blijven niet buiten schot. Nadat hij weer is afgekoeld, komt hij altijd zijn excuses aanbieden. Soms zegt hij wel tien keer sorry. Hij heeft hier regelmatig gesprekken over met zijn mentor, maar het lukt hem maar niet om op een andere manier met zijn woede om te gaan.

Na een uitbarsting komt hij een kwartier later de tuin in. De woonbegeleider zegt, na de derde keer sorry, dat het al goed is. Ze laat hem weten dat ze het knap vindt dat hij deze keer zijn frustratie alleen op haar heeft geuit, en niet op zijn huisgenoten. 'Ik ken je langer dan vandaag, en ik kan het hebben. En... ik denk dat jij er zelf meer last van hebt dan ik,' zegt ze. Samen kijken ze naar wat ervoor zorgt dat Adhane zo boos wordt. Voelt hij het aankomen? En wat kan hij doen op zo'n moment? Ze spreken af dat hij naar zijn kamer gaat als hij voelt dat de boosheid opkomt. De woonbegeleider komt dan na 15 minuten even bij hem kijken hoe het gaat.

7 Fasering woonbegeleiding

Om jongeren goed te begeleiden bij het zelfredzaam worden binnen de woonbegeleiding, is het belangrijk om een gestructureerde aanpak te volgen in vier fases:

1. **Voorbereidingsfase:** als woonbegeleider begin je met de voorbereiding zodra je weet dat de jongere op de KSO komt wonen.
2. **Verkenningfase:** in de eerste weken help je de jongere vooral met wennen.
3. **Ontwikkelfase:** in deze fase richt je je meer op de ontwikkeling van de jongere (voordoen, samendoen, zelf doen). Hoeveel steun je geeft of hoeveel ruimte je laat, hangt af van de jongere. Je kijkt vooral naar de vaardigheden, talenten en veerkracht van de jongere.
4. **Zelfredzaamheidsfase (inclusief de Verlengde Opvang):** in deze fase begeleid je de jongere naar steeds meer zelfredzaamheid. Je neemt meer en meer afstand, zodat de jongere zelf kan oefenen. Het woonperspectief van de jongere na 18 jaar staat in deze fase centraal. Als je merkt dat de jongere veel steun blijft vragen, kan dat betekenen dat begeleiding na 18 jaar nodig is. Als de jongere na zijn 18e verjaardag nog begeleiding nodig heeft en zelf hiervoor kiest, kan hij gebruik maken van de Verlengde Opvang. Deze opvangvorm leggen we in paragraaf 7.5 verder uit.

In de volgende paragrafen lees je gedetailleerder over de vier verschillende fases in woonbegeleiding.

7.1 Fase 1

Vorbereidingsfase

De eerste fase van woonbegeleiding is gericht op de voorbereiding van de komst van de jongere naar de KSO. Als team heb je besproken wie de mentor wordt van de jongere, wat er bekend is over de jongere en wat belangrijk is om te weten zodat jullie hem gezamenlijk welkom kunnen heten.

In deze fase zijn deze aspecten belangrijk:

- **Informeer de jongere over de nieuwe plek.**
Deel bijvoorbeeld een tekst, website of video met informatie over wat een KSO is. Informeer ook de groep over de komst van de jongere en vraag wie de jongere wil rondleiden of iets anders voor hem kan betekenen.
- **Goede overdracht.**
De oude en nieuwe jeugdbeschermers, woonbegeleiders en de plaatsingscommissie delen alle benodigde informatie voor een goede start van de begeleiding.
- **Tref voorbereidingen.**
Zorg dat de kamer schoon is, leg schoon beddengoed klaar en maak het bed op (bij voorkeur samen met de jongere bij instroom). Zet iets lekkers klaar op de kamer als welkom. Neem daarnaast alvast contact op met voorzieningen in de buurt, zoals sportclubs of organisaties die bijvoorbeeld zwembles aanbieden.

Het overdrachtsgesprek

Een goede overdracht is erg belangrijk voor een goede start op de KSO. Alleen met de juiste informatie kan de woonbegeleider goed inspelen op wat de jongere nodig heeft. De overdracht vindt plaats tijdens een overdrachtsgesprek onder regie van de jeugdbeschermer. De volgende zaken zijn daarbij belangrijk:

- Het gesprek is een gezamenlijke verantwoordelijkheid van de oude en nieuwe jeugdbeschermer en de oude en nieuwe woonbegeleiders.
- Deelnemers aan het gesprek zijn de jongere, de oude en nieuwe jeugdbeschermer en de oude en nieuwe woonbegeleiders.
- Doelen van het gesprek zijn: een brug slaan tussen de oude en nieuwe situatie en de begeleiding zo soepel mogelijk laten verlopen.
- Het gesprek vindt live plaats, maar als dat (met goede argumenten) niet mogelijk is, kan het ook online.

Belangrijke informatie om te delen

Bij de overdracht wordt altijd de volgende informatie gedeeld:

- Wie is de jongere? Daarmee krijg je een beeld van de jongere en zijn verwachtingen.
- Krachten, ambities, kwaliteiten/talenten en vaardigheden.
- Doelen van de jongere.

- Familie/gezinssituatie en de status van gezinshereniging.
- Beeld van het sociale netwerk van de jongere.
- Overdracht tussen betrokken scholen.
- Bijzonderheden in (psychische) gezondheid.
- Seksualiteit: kennis, voorlichting en eventuele risico's.
- Ontwikkeling in Nederland (verblijfsplaatsen en redenen van vertrek).
- Wat ging goed en wat ging niet goed op eerdere plekken (en in geval van eventuele incidenten hoe deze zijn opgelost).

Vraag na of bijvoorbeeld informatie vanuit een verblijfsplan van het COA voorhanden is en neem deze mee. Er kunnen gaten zitten in de informatie. Ook kan informatie verloren zijn gegaan. Het uitgangspunt is dat alle betrokkenen actief de informatie overdragen die ze hebben en dat je daarna uitzoekt wat je (nog) niet weet.

Samenwerking met de jeugdbeschermer

De oude jeugdbeschermer brengt de jongere de eerste keer persoonlijk naar de KSO. Als de jongere niet door de oude jeugdbeschermer is gebracht, vindt er later een live overdrachtsgesprek plaats tussen de jongere, de woonbegeleider en de nieuwe jeugdbeschermer. Dit is belangrijk omdat de jongeren zich door dit 'samen starten' gezien en gesteund, voelt.

7.2 Fase 2

Verkenningfase

De tweede fase van woonbegeleiding is gericht op verkennen. Het gaat hier om de eerste weken van een jongere op de KSO. Hoewel de meeste jongeren al een tijdje in Nederland zijn, kunnen ze pas echt wennen als hun toekomst duidelijker wordt. Dit gebeurt vaak pas als ze naar de KSO verhuizen. Toch kan hun toekomst nog onzeker blijven door onduidelijkheid over gezinshereniging.

De eerste zes weken

De eerste zes weken op de KSO zijn gericht op kennismaken en wennen. De verhuizing is voor een jongere een belangrijk moment. Er breekt een nieuwe fase in zijn leven aan en daar aandacht voor hebben, is een must. Bovendien moet er ook veel geregeld worden. Hieronder lees je welke (praktische) facetten in deze eerste – en intensieve – woonbegeleidingsweken belangrijk zijn:

Kennismaken:

- Bouw contact op vanuit de basishouding (zie hoofdstuk 4). Dat wil zeggen: met respect voor culturele verschillen en begrip voor gedrag zoals wantrouwen, onrust en frustratie. Ook gepast over jezelf vertellen kan deuren openen.
- Geef duidelijkheid over wat er wél en niet mogelijk is binnen jouw rol als woonbegeleider. Wissel contactgegevens uit zodat jullie elkaar kunnen bereiken.
- Informeer de jongere over het dagelijks leven binnen de KSO: hoe ziet een gemiddelde dag er uit, welke dagelijkse activiteiten vinden er plaats en wat zijn de algemene afspraken in deze nieuwe woonomgeving.

- Maak duidelijk bij wie de jongere terecht kan met vragen of problemen.
- Leg praktische zaken uit zoals leefgeld, vergoedingen en andere regelingen die relevant zijn voor de jongere.
- Ga samen op pad om persoonlijke spullen te kopen. Ook samen boodschappen doen, koken en eten helpt om elkaar beter te leren kennen en een vertrouwensband op te bouwen.

Rust en veiligheid bieden:

- Schep een sfeer van rust en veiligheid waarin de jongere zijn eigen plek kan vinden en zich persoonlijk kan ontwikkelen.
- Zeg wat je doet en doe wat je zegt. Dit helpt de jongere om de afspraken te begrijpen en zich sneller thuis te voelen.
- Leg duidelijk uit dat er wordt gerapporteerd over hoe het met een jongere gaat: wie rapporteert, waarover, en wie de rapportages leest. Bied de jongere inzicht in dit proces, dit vergroot het vertrouwen van de jongere.

Een thuisgevoel creëren:

- Geef ruimte voor persoonlijke inbreng en voorkeuren door de jongere te vragen wat hem helpt zich thuis te voelen, zoals zijn favoriete eten, muziek of rituelen.
- Geef keuzes en laat de jongere bijvoorbeeld zelf zijn kamer kiezen (indien mogelijk). Dit bevordert het gevoel van respect, agency en gezien worden.

Ontdekken en leren kennen

In die eerste zes weken zal de jongere ook zijn omgeving gaan ontdekken en verkennen. Als woonbegeleider kun je dit stimuleren of erin ondersteunen, zoals bij de volgende aspecten:

Opbouwen van relaties:

- Investeer zelf in het opbouwen van een band met de jongere.
- Introduceer de jongere in de groep zodat hij huisgenoten en woonbegeleiders leert kennen.
- Stem met de jongere af wat hij daarbij zelf prettig vindt.
- Koppel de jongere aan een andere jongere om samen de omgeving te verkennen.
- **! Let op:** binnen de KSO wonen vier tot twaalf jongeren samen. Om dit goed te laten verlopen, zijn regelmatig heldere afspraken en goede communicatie nodig. Een voorbeeld hiervan is een huiskameroverleg (zie verderop in deze paragraaf).

Regelzaken:

- Zorg voor inschrijving bij de huisarts.
- Vraag een DigiD aan en activeer deze.
- Verken met de jongere de omgeving.
- Ga samen op pad om een fiets en andere benodigdheden te kopen.

Opstarten onderwijs en andere activiteiten:

- Bespreek wat de jongere in zijn vrije tijd wil doen, zoals sporten, muziek maken, familie bezoeken of naar de kerk of moskee gaan.
- Laat de start van school op zich wachten? Stem dan met collega's en de jeugdbeschermer af wat een alternatieve dagbesteding kan zijn. Zoek hierbij samen met de jongere naar activiteiten die bij hem passen.

- Besef dat een dagbesteding belangrijk is, mede vanwege het ondersteunende netwerk dat daarmee een kans krijgt te groeien. Zo'n netwerk is erg belangrijk voor de ontwikkeling van de jongere.

Begeleidingsplan Opvang

Na de eerste weken stel je samen met de jongere het Begeleidingsplan Opvang op. Zoals beschreven in paragraaf 3.2 stem je de doelen af met de jeugdbeschermer. Daarbij maak je gebruik van de informatie uit de overdracht én van wat je in de eerste weken bij de jongere hebt gezien en gehoord. Je verzamelt informatie door contact te maken met de jongere, goed te observeren en te signaleren: wat vertelt de jongere jou en wat zie je hem doen? Deze bevindingen bespreek je ook met de jongere. Observeren, signaleren en informatie verzamelen doe je in die eerste weken onder andere met behulp van deze tools:

- Signaleringslijst
- Quickscan
- De drie kolommen-methode ('wat gaat goed, wat zijn zorgen en waar wil je naartoe')
- Een bolletjeschema om het sociale netwerk & familie van de jongere in kaart te brengen (zie paragraaf 8.2)
- Een genogram om de grootfamilie in kaart te brengen (zie paragraaf 5.4.3)

In deze fase richt het Begeleidingsplan Opvang zich vooral op het hier en nu (korte termijn). Jongeren zijn vaak nog niet gewend om doelen te stellen voor de lange termijn, al verschilt dit per jongere. Richt je in dit eerste plan meer op wat de jongere nodig heeft om tot rust te komen, te ontspannen en te wennen aan de nieuwe situatie.

Samenwerking jeugdbeschermer en woonbegeleider

In de eerste weken heb je contact met de jeugdbeschermer en maken jullie kennis. Het is belangrijk dat jullie afspraken maken over wie wat doet en hoe vaak er driegesprekken (jongere, woonbegeleider en jeugdbeschermer) plaatsvinden. Voor de jongere is het belangrijk dat jij en de jeugdbeschermer duidelijk maken wat de verschillen zijn tussen jullie rollen.

Invloed bevorderen

Het is belangrijk dat jongeren – passend bij hun ontwikkeling en leeftijd – invloed hebben en medeverantwoordelijk zijn voor hun directe leefomgeving. Door een coachende aanpak leren ze overleggen, keuzes maken en irritaties en problemen oplossen. Regels van bovenaf zorgen vaak voor onbegrip en weerstand.

Huiskameroverleg

Door regelmatig huiskameroverleggen te houden, leren jongeren ook in een groter gezelschap hun mening te geven en met anderen te overleggen. Zo ontwikkelen ze niet alleen (noodzakelijke) sociale vaardigheden maar wordt er ook eerder overeenstemming bereikt omdat jongeren eerder bereid zijn hun verantwoordelijkheid te nemen.

Huiskameroverleggen zijn nuttig voor verschillende onderwerpen zoals huishoudelijke taken, afspraken, activiteiten, vakanties, inrichting van de woning, gebruik van de keuken, klachten over overlast, onderlinge irritaties en incidenten. Hier kunnen

huisgenoten en woonbegeleiders afspraken over maken. Als afspraken niet werken, kan de situatie in een vervolgesprek worden geëvalueerd en eventueel worden aangepast, samen met de jongeren. Niet alleen zij, maar ook woonbegeleiders kunnen huiskameroverleggen gebruiken om informatie te delen of zaken bespreekbaar te maken.

Hoe organiseer je een huiskameroverleg?

- Zorg voor een fijne, comfortabele plek met wat snacks en drinken. Begin het overleg met een korte check-in: hoe gaat het met iedereen? Wat was leuk of juist lastig de afgelopen tijd?
- Betrek iedereen actief. Geef alle jongeren de kans om iets te zeggen, maar houd het luchtig. Je kunt bijvoorbeeld een voorwerp gebruiken om aan te geven wie er aan de beurt is om te praten.
- Maak het overleg relevant. Vraag van tevoren aan de jongeren welke onderwerpen zij belangrijk vinden om te bespreken.
- Gebruik creatieve werkvormen, zoals stemmen over onderwerpen of samen een plan maken met tekeningen.
- Vier successen. Begin of eindig het overleg met positieve dingen die goed gaan in de groep, zodat de sfeer prettig blijft.
- Geef jongeren eigenaarschap. Laat hen meedenken over de opzet van het overleg en de agendapunten. Moedig hen aan om het overleg zelf te organiseren en voor te zitten.

7.3 Fase 3

Ontwikkelfase

In de derde fase van de woonbegeleiding ga je de jongere ondersteunen om zich verder te ontwikkelen:

- Je helpt de jongere met het leren van nieuwe vaardigheden.
- Je biedt hem leersituaties aan waarin hij de vaardigheden kan oefenen.
- Je bevordert de zelfredzaamheid van de jongere zodat hij uiteindelijk voldoende voor zichzelf kan zorgen.

Dit betekent in de praktijk dat je hem helpt in het dagelijks leven, bij het integreren in de Nederlandse maatschappij en bij het zelfredzaam worden.

We lichten deze drie aspecten hieronder toe:

- Je ondersteunt de jongere bij het vormgeven van zijn dagelijks leven. Denk hierbij aan leren voor zichzelf te zorgen en aan wat dit vraagt binnen de KSO, zoals het schoonmaken van zijn kamer, wassen en koken. Je helpt de jongere ook bij het onderhouden van contact met school, familie en

vrienden. Daarnaast stimuleer je schoolgang en ondersteun je bij het vinden en onderhouden van bijvoorbeeld hobby's of een bijbaan. Daarmee speel je een belangrijke rol in de ontwikkeling van de toekomstmogelijkheden van de jongere.

- Je stimuleert integratie door aandacht te hebben voor het behoud van de eigen cultuur van de jongere en mogelijkheden te bieden de nieuwe cultuur daaraan toe te voegen. Help de jongere om mee te doen in de buurt, bijvoorbeeld door kennis te maken met buren, lid te worden van een sportclub of buren te helpen met tuinonderhoud.
- Je stimuleert de zelfredzaamheid van de jongere. Deze gaat steeds meer zijn eigen leven vormgeven en dat is precies de bedoeling. Het is wel belangrijk om afspraken te maken over hoe jullie contact houden. Zorg dat het contact niet alleen maar formeel is, maar ook informeel. Bezoek bijvoorbeeld een voetbalwedstrijd of ga een middagje mee naar de stad. Blijf betrokken en geïnteresseerd in wat de jongere doet.

7.4 Fase 4

Zelfredzaamheid

Begeleidingsplan Opvang

In deze fase kun je doelen voor de lange termijn opnemen in het Begeleidingsplan Opvang. Je past het plan dus aan waarbij het accent komt te liggen op waar de jongere naartoe wil. Wat is de droom? Wat zijn de ambities? En hoe kunnen die worden verwezenlijkt?

In het Begeleidingsplan komen de volgende onderwerpen altijd aan bod:

- Wie is de jongere?
- Belangrijke mensen voor de jongere (netwerk).
- Doelen van de jongere en de begeleiding op de zes leefgebieden 'Sociaal netwerk & Familie', 'Gezondheid', 'Dagbesteding', 'Wonen', 'Financiën', en 'Zingeving'.
- De krachten (sterke punten) van de jongere.
- De zorgen.

Je begeleiding blijft altijd maatwerk. Je hebt aandacht voor alle onderwerpen maar volgt het tempo van de jongere. Werken aan alle doelen tegelijk hoeft niet. In het plan staan ook de afspraken hoe jullie aan alle doelen gaan werken. Het Begeleidingsplan evalueer je regelmatig. Bij de bijstelling ervan werk je samen met de jeugdbeschermer.

Samenwerking jeugdbeschermer en woonbegeleider

In deze fase stem je regelmatig af met de jeugdbeschermer. Dit kan tijdens formele momenten zoals driegesprekken, maar ook tijdens informele momenten. Je bespreekt zaken die geregeld moeten worden, zoals een paspoort en contact met de gezinsherenigingsfunctionaris. Het Begeleidingsplan Opvang staat op de agenda tijdens een driegesprek.

Tools

In deze fase kun je verschillende tools gebruiken, zoals psycho-educatie. In hoofdstuk 8 worden per leefgebied een aantal tools besproken.

Al tijdens de ontwikkelfase (zie paragraaf 7.3) werk je samen met de jongere aan zelfredzaamheid, zodat hij uiteindelijk voldoende voor zichzelf kan zorgen. In fase 4 staat die zelfredzaamheid centraal. Als mentor help je de jongere om aan zijn doelen te werken en toe te groeien naar zelfredzaamheid. Je richt je hierbij op de drie niveaus: wie de jongere is, welke ervaringen hij opdoet en wat hij laat zien. Samen met de jongere kijk je wat nodig is om zelfstandig verder te kunnen. Als woonbegeleider neem je steeds meer afstand, zodat de jongere zelf kan oefenen. Jijzelf kijkt meer en meer naar het perspectief van de jongere. De opties die bij zulke perspectieven horen, zijn:

- wonen met het eigen gezin in het kader van gezinshereniging;
- zelfstandig wonen;
- verlengde opvang waarbij de jongere op de KSO blijft óf zelfstandig gaat wonen met ambulante begeleiding.

17e verjaardag

Vanaf het 17e jaar bespreek je met de jongere wat zijn toekomstplannen zijn. Dit is belangrijk omdat de 18e verjaardag een grote mijlpaal is. Je verzamelt informatie om een goed beeld te krijgen van wat de jongere na zijn 18e verjaardag wil en kan doen. Dit helpt om samen een duidelijk toekomstperspectief te vormen.

18e verjaardag

Als een jongere 18 jaar wordt, verandert er veel. Hij is dan voor de wet volwassen. Dit betekent dat hij bijvoorbeeld een lening kan aangaan, trouwen of zelf voogd kan worden van een minderjarig kind. Hij mag ook een woning huren en huurtoeslag en zorgtoeslag aanvragen. Daarnaast moet hij zorgpremie betalen en andere zaken regelen.

Voor jongeren die onder voogdij van Nidos staan, zoals in de KSO, stopt de voogdijmaatregel. De jeugdbeschermer heeft dan geen wettelijke basis meer om de begeleiding voort te zetten. Daarom is het extra belangrijk om tijdig met jongeren in de KSO te bespreken wat er na hun 18e verjaardag gebeurt.

Vóór 17,5 jaar

In de aanloop naar 17,5 jaar kijk je samen met de jongere, zijn netwerk en de jeugdbeschermer wat nodig is om zelfstandig verder te kunnen. Je maakt duidelijk wat het toekomstperspectief van de jongere is, welke klachten en zorgen hij heeft en wat er nog nodig is om voldoende zelfredzaam te worden.

Vóórdat de jongere 17,5 jaar is, organiseer je samen met de jeugdbeschermer en de jongere een driegesprek. De jeugdbeschermer leidt dit gesprek. Hierin:

- bespreken jullie de procedures, regelzaken en veranderingen die komen kijken bij het 18 jaar worden. Wat kun je regelen vóór je 18e? Wat kan pas na de 18e verjaardag? En wie regelt wat?
- maken jullie afspraken over wie welke taken en acties binnen de driehoek oppakt;

- bespreken jullie of de jongere zelfstandig kan en wil wonen na zijn 18e verjaardag, of dat hij nog begeleiding nodig heeft. En zo ja, wat zijn dan de mogelijkheden?

Als er sprake is van een begeleidingsvraag en de jongere daar zelf voor kiest, kan hij na zijn 18e verjaardag gebruikmaken van de Verlengde Opvang (zie paragraaf 7.5).

Het keuzemoment met 17,5 jaar

Is de jongere 17,5 jaar? Dan vindt er opnieuw een driegesprek plaats met de jongere, de jeugdbeschermer en de woonbegeleider. Dit is meteen ook een keuzemoment om te bepalen waar en hoe de jongere vanaf zijn 18e gaat wonen. De jeugdbeschermer zorgt ervoor dat dit gesprek plaatsvindt en dat er duidelijkheid is over het toekomstperspectief van de jongere na zijn 18e verjaardag.

De jongere heeft, indien mogelijk samen met zijn gezin, de regie over de keuze of het wel of geen gebruik maakt van de Verlengde Opvang. De begeleidingsbehoefte van de jongere is daarnaast leidend. De jeugdbeschermer en de woonbegeleider adviseren de jongere in deze keuze. Kiest de jongere zelf voor de Verlengde Opvang, dan stemt hij in met de bijbehorende voorwaarden: er is altijd een begeleidingsvraag en hij houdt zich aan de afspraken die gelden binnen de KSO.

Rol mentor in het keuzemoment

In de aanloop naar het keuzemoment bespreek je als mentor wat dit voor de jongere betekent na zijn 18e verjaardag:

- Je bespreekt de begeleidingsvraag van de jongere en de doelen die hierbij horen (deze komen uit het Begeleidingsplan Opvang van de jongere).
- Je legt uit wat er verandert als de jongere 18 jaar wordt. Denk hierbij aan het stoppen van leefgeld, het regelen van uitkeringen en inschrijvingen en eventueel het betalen van een bijdrage aan de woonkosten.
- Je bespreekt of de begeleiding deels wordt overgenomen door Vluchtelingenwerk Nederland of Integratiewerk, afhankelijk van de gemeente waarin de KSO staat waar de jongere na zijn 18e zal wonen.

17 jaar en 9 maanden: verder voorbereiden

Drie maanden voordat de jongere 18 jaar wordt, ga je als mentor in gesprek met de jongere en de jeugdbeschermer. Tijdens dit gesprek bespreken jullie:

- de stand van zaken van alle regelzaken;
- de aanmelding bij verschillende instanties;
- wie wat oppakt;
- de gevolgen, procedures en stappen die eerder zijn besproken;
- of de jongere alles begrijpt.

Begeleidingsplan Opvang na 18 jaar

Kiest de jongere voor de Verlengde Opvang, dan stellen jullie samen een Begeleidingsplan Opvang na 18 jaar op. Dit plan is geen nieuw plan maar een vervolg op het bestaande Begeleidingsplan Opvang. In het plan na 18 jaar worden de doelen opgenomen die de jongere bij 18 jaar nog niet (volledig) heeft behaald en waarvoor hij meer tijd nodig heeft. Deze doelen kunnen samen worden aangepast en opnieuw worden vastgesteld op basis van het eerder opgestelde Begeleidingsplan Opvang. De jongere tekent een **begeleidingsovereenkomst** waarin de voorwaarden zijn opgenomen waaronder de begeleiding plaatsvindt. Indien van toepassing ondertekent hij ook een **woonovereenkomst**. Hierin zijn de afspraken over het wonen op de KSO opgenomen.

7.5 Verlengde Opvang

De overgang naar volledig zelfstandig leven bij het bereiken van de leeftijd van 18 jaar is voor veel jongeren en zeker voor amv's niet altijd eenvoudig. Daarom is het sinds 1 januari 2023 mogelijk dat amv's die 18 jaar worden, dit zelf willen en daarbij een begeleidingsbehoefte hebben, tot maximaal 21 jaar van de Verlengde Opvang gebruik maken. Zij kunnen in hun opvanggezin of de KSO blijven wonen en worden ook na hun 18e begeleid. Voor de KSO betekent dit dat jongeren tot maximaal hun 21e jaar in de KSO kunnen blijven wonen, tenzij ze er zelf voor kiezen om te vertrekken. Hierdoor kan de jongere, samen met jou als woonbegeleider en zijn netwerk, zelf bepalen wanneer hij zelfredzaam genoeg is om uit te stromen, mits wordt voldaan aan de voorwaarden voor zelfstandig wonen, zoals op het gebied van huisvesting en financiën. Zo voorkomt dit een verplichte uitstroom alleen omdat de jongere 18 is geworden. Na zijn 18e jaar bepaalt de jongere zelf of en hoelang hij gebruik maakt van de Verlengde Opvang. Ook als jij of anderen vinden dat begeleiding nog nodig is, kan de jongere te allen tijde stoppen en uitstromen. Idealiter gebeurt dit wanneer de jongere zelfstandig gaat wonen (eventueel met begeleiding) of wanneer de jongere na gezinshereniging bij zijn familie gaat wonen.

De begeleiding van de jongere na zijn 18e verjaardag blijft wat betreft de doelen grotendeels hetzelfde. Je blijft hem ondersteunen volgens het Begeleidingsplan Opvang na 18 jaar. Wel kunnen er nieuwe vragen ontstaan, zoals het regelen van woonruimte. Hoewel de begeleiding hetzelfde blijft, komen zeker in het begin andere taken erbij zoals het ondersteunen van de jongere in de contacten met instanties zoals de gemeente. Er zijn twee fases in de Verlengde Opvang. Die lichten we hieronder toe.

7.5.1 Verlengde Opvang fase 1: voortzetten begeleiding

De begeleiding verandert niet wezenlijk zodra de jongere 18 jaar wordt. Met deze praktische richtlijnen begeleid je hem ook na zijn 18e verjaardag:

- **Begeleiding volgens het Begeleidingsplan Opvang na 18 jaar**
Als mentor blijf je de jongere begeleiden volgens het Begeleidingsplan Opvang, ook na zijn 18e verjaardag. De duur en frequentie van de begeleiding is maatwerk en verschilt per jongere. Je stemt, net als voor de 18e verjaardag, de begeleiding af op de behoeften van de jongere. Die hangen af van hoe lang iemand al in Nederland is, hoe snel iemand leert en hoe goed iemand ingebed is in een stabiel en steunend sociaal netwerk.

- **Afwisseling in begeleiding**

Zorg ervoor dat je de leuke dingen die je voor de 18e deed, afwisselt met de regelzaken. Dit betekent bijvoorbeeld dat je ondersteunt bij de post die binnengekomen is, gezellig samen boodschappen doet, een keer samen kookt of op een zaterdag langs de voetballijn staat.

- **Frequentie van begeleiding**

Bij aanvang van de begeleiding na 18 jaar heb je structureel contact met de jongere. Naarmate de jongere het geleerde beter in de praktijk kan brengen, meer overzicht krijgt over zijn leven en beter zelf problemen kan oplossen, bouw je de begeleiding langzaam af.

- **Samenwerkingsafspraken**

Let goed op de samenwerkingsafspraken met gemeenten en andere instanties, want die verschillen per gemeente. Leg de afspraken over bijvoorbeeld huisvesting eenvoudig en stapsgewijs uit aan de jongere, en herhaal ze regelmatig zodat hij ze goed begrijpt.

- **Evaluatie**

Na drie maanden evalueer je het Begeleidingsplan Opvang na 18 jaar samen met de jongere en andere betrokkenen (zoals bijvoorbeeld gemeente, Vluchtelingenwerk of Integratiewerk).

Je bespreekt of een verlenging van de begeleiding nodig is, of wanneer de begeleiding afgerond kan worden. Het Begeleidingsplan Opvang na 18 jaar vormt de leidraad bij dit gesprek. Bespreek vooraf met de jongere wat van het plan gedeeld mag worden met de betrokkenen en wat niet. De jongere is meerderjarig en beslist zelf wanneer hij met de Verlengde Opvang stopt. Als woonbegeleider probeer je hem daar zo goed mogelijk in te adviseren, maar bent niet doorslaggevend. Als de jongere ervoor kiest om uit de KSO te stromen om zelfstandig te gaan wonen, maak je hier op tijd afspraken over. Het is belangrijk dat je als woonbegeleider de jongere ondersteunt wanneer hij een beroep doet op huisvesting bij de gemeente. Je helpt hem door samen de aanmelding te doen en het verzoek in te dienen.

Jouw rol na het 18e jaar

Hoewel je inhoudelijk de begeleiding voortzet, verandert er wel iets wezenlijks na de 18e. De jongere is meerderjarig en de jeugdbeschermer is niet langer betrokken. Dit betekent dat alles om jullie samenwerking draait. Jullie maken nu samen afspraken over de begeleiding en stemmen af, zonder de jeugdbeschermer. Een vertrouwensrelatie is hierbij essentieel. De jongere zal meer openstaan voor jouw advies en mening als jullie relatie stevig is. Samen

kunnen jullie de dilemma's bespreken die zich voor hem en jou voordoen. Voor jou als woonbegeleider betekent dit dat je rekening houdt met de jongere die 18 is en meer zelfredzaam wil en mag worden. Maar ook met de groep waarin mogelijk nog minderjarige wonen. Bespreek deze dilemma's met collega's en houd de verschillende belangen hierbij goed in het oog.

7.5.2 Verlengde Opvang fase 2: uitstromen

Een jongere die na zijn 18e verjaardag op de KSO verblijft, stroomt uiteindelijk uit. De Verlengde Opvang op de KSO stopt in de volgende situaties:

- **Gezinshereniging:** de jongere gaat bij het gezin wonen (zie ook paragraaf 5.4.4).
- **Wonen met begeleiding:** de jongere stroomt uit de KSO en gaat zelfstandig wonen, maar heeft nog behoefte aan ambulante begeleiding en kiest hiervoor. Dit kan worden geboden binnen de Verlengde Opvang.

- **Zelfstandig wonen:** de jongere gaat zelfstandig wonen zonder begeleiding. Als mentor maak je afspraken over de overdracht naar samenwerkingspartners zoals Vluchtelingenwerk of Integratiewerk. Verder maak je afspraken met de jongere over zijn dossier en onderzoek je of hij dit desgewenst kan meenemen. Jullie bespreken ook wat er nodig is bij het verhuizen en wie kan helpen.

Uitstromen is ook: feestelijk afsluiten

Als mentor zorg je ervoor dat de periode op de KSO op een vrolijke manier wordt afgesloten. Organiseer een gezellige bijeenkomst met de jongere en anderen die op de KSO wonen. Dit is een mooie gelegenheid om nog even samen te zijn, terug te kijken op de tijd die jullie hebben doorgebracht en de jongere een warm afscheid te geven. Zo begint hij de nieuwe fase in zijn leven met een positieve herinnering aan zijn tijd op de KSO.

8 Begeleidings- thema's

Het doel van de woonbegeleiding is dat jongeren voldoende zelfredzaam zijn in hun leven na de begeleiding. Zodat ze mee kunnen en mogen doen in de Nederlandse maatschappij. Als woonbegeleider help je hen hierbij vanuit de pijlers cultuursensitief begeleiden, veerkracht en autonomie bevorderen, bescherming bieden en systemisch werken.

Je helpt de jongere zelfredzaam te worden door te focussen op zes belangrijke gebieden, de Big 6: familie en netwerk, gezondheid, dagbesteding, wonen, financiën en zingeving. Bij het begeleiden van de jongere op deze gebieden moet je rekening houden met het proces naar zelfredzaamheid (zijn, worden en presteren) zoals uitgelegd in paragraaf 3.1. Het is belangrijk dat de jongere zijn identiteit ontwikkelt en begrijpt welke taken en vaardigheden nodig zijn om zelfredzaam te worden. En dat de jongere invulling kan geven aan hoe zelfredzaamheid er voor hem uit ziet en wat de maatschappij hierin verwacht. In de volgende paragraaf gaan we hier verder op in. Daarna kijken we naar de thema's van de begeleiding en wat je als woonbegeleider moet weten en doen.

8.1 Identiteitsontwikkeling, ontwikkelingstaken en competenties

8.1.1 Identiteitsontwikkeling

In veel gevallen vindt de vlucht en het bijbehorende migratieproces plaats als de jongere in de puberteit zit. In deze periode is hij kwetsbaar; de periode zelf is cruciaal voor de identiteitsontwikkeling. Voor gevluchte jongeren is het een enorme uitdaging hiermee om te gaan.

Bij het ontwikkelen van hun identiteit combineren jongeren waarden en normen uit verschillende culturen en sociale groepen waartoe ze behoorden en behoren. Dit kan tot verwarring leiden. Ze missen vaak hun centrale identificatiefiguren, zoals familieleden, vrienden, leeftijdgenoten en ouders. Nieuwe rolmodellen zijn er vaak nog niet. Dit bemoeilijkt een soepele ontwikkeling van een eigen identiteit. Veel jongeren worstelen dan ook met ingewikkelde vragen (Plysier, 2003). Ze zoeken naar manieren om hun culturele wortels te behouden en vorm te geven binnen een nieuwe samenleving.

8.1.2 Ontwikkelingstaken en competenties

Overall ter wereld hebben mensen ontwikkelingstaken te vervullen. Deze taken hangen veelal samen met wat een cultuur en maatschappij eist en verwacht van mensen van een bepaalde leeftijd. Het succesvol vervullen van deze ontwikkelingstaken is essentieel voor een goede verdere ontwikkeling (Van der Veer, 2002).

Wereldwijd hebben jongeren algemene ontwikkelingstaken te vervullen, zoals meer voor zichzelf zorgen en zelfstandiger worden. Sommige van deze algemene taken zijn echter moeilijker voor amv's in Nederland, omdat ze nieuwe vaardigheden

moeten leren. Denk bijvoorbeeld aan het leren van de Nederlandse taal en gewoonten, maar ook aan leren fietsen, de verkeersregels onder de knie krijgen en weten hoe je het openbaar vervoer gebruikt. Ook het omgaan met geld in onze complexe samenleving vraagt veel van deze jongeren. Dit betekent dat het vervullen van deze taken extra zwaar voor ze kan zijn. Daarnaast hebben deze jongeren nog extra taken die Nederlandse jongeren meestal niet hebben.

Hieronder staan de ontwikkelingstaken zoals beschreven door Van der Veer (2002).

Algemene ontwikkelingstaken die nieuwe vaardigheden van jongeren vereisen:

- Meer voor zichzelf gaan zorgen.
- Meer zelfstandig bewegen in het maatschappelijk verkeer.
- Meer zelfstandig vorm en richting geven aan hun eigen leven.

Algemene taken die voor gevluchte jongeren gecompliceerder zijn:

- Zelfstandig vriendschappelijke contacten met leeftijdgenoten aangaan.
- Omgaan met toenemende seksuele impulsen door het lichamelijk volwassen worden.
- Hanteren van hun eigen agressieve impulsen en omgaan met agressie in de omgeving.
- Opnieuw vormgeven van de relatie met hun ouders.
- Een toekomstperspectief ontwikkelen.

Extra ontwikkelingstaken voor gevluchte jongeren:

- Doorbreken van een sociaal isolement.
- Omgaan met posttraumatische problemen.
- Omgaan met achtergebleven familie.
- Een plaats verwerven in een vreemde, soms als vijandig beleefde omgeving.
- Omgaan met macht en afhankelijkheid van anderen buiten de familie om.
- Omgaan met normen en waarden uit twee culturen.
- Omgaan met ballingschap op de langere termijn.

Wat kun je als woonbegeleider doen?

Als woonbegeleider is het belangrijk om te weten wat de jongere al kan en waar hij nog in kan groeien. Een competentie-analyse helpt hierbij. Deze analyse begint met een doel dat de jongere heeft. Daarna bespreek je met de jongere wat hij al weet en kan om dat doel te bereiken, en welke eigenschappen en steun hem daarbij helpen. Ook bespreek je wat hij nog niet weet en kan, en welke eigenschappen hem misschien tegenhouden en wat hem daarin in de weg zit. Met dit overzicht wordt duidelijk welke stappen de jongere en jij kunnen nemen om het doel te bereiken.

! Tip: houd het overzichtelijk, zodat de jongere het proces goed kan volgen. Maak het ook haalbaar, zodat hij succeservaringen kan opdoen. Bij de competentie-analyse hoort ook een lijst met competenties. Die kan je samen met de jongere gebruiken om doelen te stellen. Deze is verkrijgbaar via Nidos.

Effrem wil op tijd opstaan

Effrem is bijna altijd te laat op school en wil voortaan op tijd op school komen. In het begin ging dit goed, toen kwam de slaapdienst van de KWG hem nog wekken. Hij weet dat school om half 9 begint, kan prima klok lezen, heeft een goede fiets en kent de kortste route naar school. Maar op tijd komen, blijkt toch nog lastig. Hij vindt het moeilijk om op tijd te gaan slapen en kijkt nog lang filmpjes op zijn telefoon. Hierdoor wordt hij niet goed wakker in de ochtend. De wekker op zijn telefoon drukt hij uit en dan valt hij meteen weer in slaap. Een andere wekker heeft hij niet, hij zou niet eens weten hoe hij die moet zetten. Wanneer het hem wél lukt om tijdig te vertrekken, blijkt hij toch langer onderweg te

zijn. De verkeersregels kent hij eigenlijk niet zo goed. Effrem is gelukkig een gedisciplineerde jongen. Daarnaast heeft hij vrienden op school die hij onderweg kan treffen. Wat kan hij doen om toch op tijd te komen?

Werkdoelen en acties:

- een wekker kopen;
- weten hoe hij de wekker kan zetten;
- de verkeersregels leren;
- vrienden vragen om samen te fietsen;
- afspraken maken over zijn telefoongebruik in de avond en nacht (telefoon op tijd wegleggen/uitzetten).

Wat de jongere al kan

Bespreek altijd met de jongere wat hij al kan en hoe hij van betekenis kan zijn voor anderen. Neem dit mee en vertaal het naar andere gebieden, zodat hij niet het gevoel krijgt dat hij alleen maar dingen moet leren. Realiseer je dat sommige sociale vaardigheden die voor ons normaal zijn, kunnen botsen met de cultuur en gebruiken in het land van herkomst. Bijvoorbeeld het aankijken van een volwassene tijdens een gesprek.

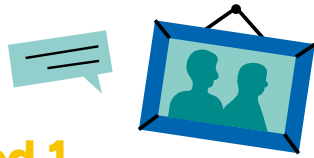
Nederlandse manier van denken

Besef dat het denken in 'ontwikkelingstaken en vaardigheden' een Nederlandse manier van denken is. In veel culturen is men niet gewend om op die manier over persoonlijke ontwikkeling na te denken. Maar die denkwijze is wel belangrijk, wil de jongere zich in

de Nederlandse maatschappij staande houden. Sluit daarom aan bij de jongere en zijn persoonlijke kracht. Door de persoonlijke ontwikkeling van de jongere te bevorderen op een manier die voor hem passend is, sla je een brug tussen de manier van leren in zijn land van herkomst en hier. Leg ook uit waarom het hier belangrijk is bepaalde competenties te leren.

De Big 6-leefgebieden

De jongere is op drie verschillende niveaus bezig zelfredzaam te worden: zijn, worden en presteren. In de volgende paragrafen gaan we in op de zes leefgebieden, de Big 6 (zie hoofdstuk 3.1), die daarbij een rol spelen en waarbij jij de jongere ondersteunt.

8.2 Leefgebied 1

Sociaal netwerk & Familie

Het is zeer belangrijk dat jongeren een steunend netwerk hebben, waarin familie een prominente rol speelt. De rol van familie hebben we uitgebreid besproken in paragraaf 5.4.1. Naast familie zijn ook vrienden, burens en andere mensen waar de jongere op kan rekenen belangrijk. Al deze mensen vormen het sociale netwerk van een jongere.

Het belang van een sociaal netwerk

Een sociaal netwerk is een groep mensen waarmee een jongere duurzame banden onderhoudt en zich verbonden mee voelt. Een sociaal netwerk is functioneel, structureel, gevarieerd en bereikbaar. Een sterk sociaal netwerk helpt de veerkracht van de jongere vergroten en biedt hem bescherming en kansen (Loïs Schenk, 2021).

Sociale steun is heel belangrijk voor een jongere. Hij kan meer aan als er mensen zijn die met hem meedenken. Mensen die hem praktisch en emotioneel steunen, informatie of advies geven en een voorbeeldfunctie hebben. Mensen in het sociale netwerk zijn vaak blijvend. Dit in tegenstelling tot mensen uit het professionele netwerk, die vaak 'voorbijgangers' zijn. Het sociale netwerk van een jongere bestaat naast zijn (groot)familie idealiter uit een groep vrienden en betekenisvolle volwassenen uit zowel zijn eigen cultuur als de Nederlandse cultuur.

Wat doe je als woonbegeleider?

Als woonbegeleider is het essentieel dat je de jongere helpt zijn sociale netwerk te versterken en uit te breiden. Je kunt hierin op verschillende manieren ondersteunen. Eén van die manieren is om aan de hand van een bolletjesschema het netwerk van de jongere in kaart te brengen. Dit kan aan het begin, wanneer de jongere op de KSO komt wonen, en op elk later moment in de begeleiding. Het schema laat zien hoe het sociale netwerk van de jongere eruit ziet.

Kenmerken bolletjesschema:

- In één oogopslag krijg je een overzicht van belangrijke sociale contacten uit verschillende leefgebieden. Het gaat hierbij om familieleden, vrienden, kennissen, vrijwilligers en professionele zorg- en dienstverleners. Denk ook aan contacten via sociale media.
- Toevoegingen zoals kleurenlijnen en +/-symbolen geven de aard van de relaties aan.
- Toevoegingen zoals foto's, tekeningen en andere illustraties maken het bolletjesschema voor de jongere niet alleen duidelijker, maar ook leuker om aan te werken.

Houd er wel rekening mee dat het voor de jongere wat gek kan zijn om zo expliciet over zijn netwerk te praten. Voor hem is het vaak vanzelfsprekend ergens bij te horen, zonder dat hardop uit te spreken. Mogelijk heeft de jeugdbeschermer ook al een bolletjesschema opgesteld voor zijn Begeleidingsplan Voogdij. Stem daarom altijd even af met de jeugdbeschermer of er al een schema beschikbaar is. En zo ja, of je dat met toestemming van de jongere kunt gebruiken om het verder met hem aan te vullen.

Hier zie je een voorbeeld van een bolletjesschema.
Maak je zelf een schema met een jongere? Neem dan deze vragen mee:

- Vertel eens over je gezin of familie en met wie heb je contact?
- Vertel eens wat over de mensen om je heen?
- Welke mensen zijn belangrijk voor je?
- Met wie praat je als je iets leuks of fijns wil vertellen of hebt meegemaakt?
- Met wie praat je als je je zorgen maakt of verdrietig of boos bent? (emotionele steun)
- Wie kan jou het beste helpen met...? (praktische steun/advies en geven of krijgen van informatie)
- Bij wie vind je het fijn om op bezoek te gaan? Ga je wel eens op bezoek? Wie komt er vaak op bezoek? Wie niet? Wie zou je vaker willen zien? (gezelschap)
- Met wie heb je contact via telefoongesprekken, Facebook, WhatsApp of andere sociale media?
- Voor wie ben jij een steun? Wie help jij wel eens? (praktische steun/advies en geven of krijgen van informatie)

Netwerk vergroten en benutten

Het is belangrijk dat de jongere zelf eigenaar is van zijn netwerk omdat het gaat om de mensen waar de jongere zelf een band mee heeft. Dit betekent concreet dat hij:

- zelf een overzicht van zijn netwerk maakt, bewaart en aanpast als er iets verandert;
- leidend is bij het in kaart brengen en analyseren van het netwerk. Het gaat om hoe hij zijn relaties ervaart;
- zelf bepaalt wat hij wil versterken aan het netwerk op basis van wat voor hem belangrijk is;
- zelf de acties leidt om het netwerk te versterken. Eigen regie dus. De woonbegeleider ondersteunt en coacht. Alleen als het nodig is, voer je dingen voor de jongere uit (voordoen-meedoen-alleen doen).

Efrem en zijn netwerk

Mentor Mo wil graag een overzicht krijgen van de belangrijke sociale contacten van Efrem. Hij heeft contact opgenomen met de jeugdbeschermer om te vragen of er al een bolletjesschema met Efrem is opgesteld. Dat blijkt nog niet het geval te zijn.

Daarom gaat Efrem samen met mentor Mo een bolletjesschema maken. Mo legt uit: 'Ik heb hier een groot vel papier. Daarop gaan we alle namen schrijven van mensen die een rol spelen of hebben gespeeld in jouw leven. Dat kunnen mensen zijn met wie je nu contact hebt, of mensen van vroeger. Jij komt in het midden te staan. Is er iemand met wie je graag wilt beginnen, of zullen we bij jouw familie beginnen?'

Motivatie

Als woonbegeleider kun je de jongere laten zien hoe hij zijn netwerk kan vergroten en benutten. Dat is waardevol, omdat hij daarmee mensen om zich heen heeft (of verzamelt) om leuke dingen mee te doen of te delen. Ook kunnen de jongere en zijn netwerk elkaar helpen. Op die manier helpt het netwerk hem om zijn doelen dichterbij te brengen. De jongere bepaalt hoe jullie met het netwerk aan de slag gaan. Als woonbegeleider kun je hem vertellen waarom het belangrijk is om een netwerk te hebben. Je kunt hem ook wijzen op eerdere succeservaringen met het netwerk. Zo kun je de jongere motiveren om met de mensen om hem heen samen te werken.

Angsten en aarzelingen

Het ontmoeten van nieuwe mensen of het versterken van bestaande contacten is spannend. Dit geldt vooral als je (nog) niet veel mensen kent. Je kunt de jongere hierbij ondersteunen. Deel eigen ervaringen met hoe jij hiermee om bent gegaan en wijs de jongere op eerdere succeservaringen. Bespreek angsten en aarzelingen en verminder ze door het proces in kleine stapjes te verdelen (voordoen-meedoen-alleen doen). Je kan ook je zorgen met de jongere bespreken wanneer het netwerk in jouw ogen niet ondersteunend is. Met de jongere kun je de voor- en nadelen van deze personen op een rijtje zetten. Het netwerk voorziet altijd in een behoefte van de jongere (ergens bij horen, gezien worden). Zoek samen naar wat daarvoor in de plaats in deze behoefte kan voorzien.

8.3 Leefgebied 2

Gezondheid

8.2.1 Verliefdheid en verkering

Een liefdesrelatie neemt een bijzondere plek in binnen het sociale netwerk van een jongere. Als woonbegeleider is het goed om te praten over verliefdheid, intimiteit, seksuele veiligheid en verkering. Vraag de jongere hoe dit in het land van herkomst werkt. Hoe denkt hij of zijn familie over verkering? Als hij een vriend of vriendin zou hebben, waar moet de relatie dan aan voldoen? Mag hij verkering hebben met iemand uit een ander land of met een andere religieuze achtergrond? Mag hij zoenen of vrijen voordat hij getrouwd is? En ook gewoon heel simpel: wat doe je samen als je verkering hebt? Afspreken? Naar de film gaan? Een beetje kletsen en wandelen?

Het is belangrijk om hierover te praten met een jongere, zodat hij zich gesteund en begrepen voelt. Wees je daarbij bewust van de gevoeligheid van het onderwerp. Het is belangrijk om goed aan te sluiten bij de belevingswereld van de jongere en te kijken bij wie hij zich voldoende veilig en comfortabel voelt om dit gesprek te voeren.

Gezondheid is een belangrijk leefgebied waar je de jongere bij begeleidt. Dit vraagt vanaf het begin speciale aandacht. Het gaat hierbij om zowel de lichamelijke, psychische als emotionele gezondheid van jongeren. Het is belangrijk om rekening te houden met cultuurverschillen in hoe gezondheid wordt ervaren, zoals de visie op de oorzaak van klachten, de manier waarop klachten worden beleefd en de oplossingen daarvoor.

8.3.1 Lichamelijke en psychische gezondheid

Jongeren kunnen ziektes bij zich dragen zoals tbc, geslachtsziektes, schurft of ziektes als gevolg van ondervoeding. Veelal zijn deze tijdens de vlucht opgelopen. Er zijn ook gezondheidsproblemen die specifiek zijn voor mensen uit bepaalde gebieden zoals klachten door besnijdenis of sikkelcelanemie of gevoeligheid voor gebrek aan vitamine D. Ook kan er sprake zijn van (oude) verwondingen.

Het komt vaak voor dat jongeren zich niet serieus genomen voelen door anderen in de klachten die ze ervaren. Er wordt dan snel aangenomen dat trauma de oorzaak is van fysieke klachten, zoals buik- of hoofdpijn. Wees hier alert op. Omdat jongeren soms sneller naar de huisarts willen, is het waardevol om achteraf te reflecteren wat voor hen helpend of nodig was. Het is niet aan ons om te bepalen dat ze niet naar de dokter hoeven; wij kunnen immers niet voelen wat zij voelen.

Een belangrijk aandachtspunt is dat veel jongeren ingrijpende ervaringen hebben meegemaakt tijdens oorlogen of hun vlucht. Bovendien zijn de asielprocedure en het verblijf in asielzoekerscentra voor velen erg stressvol. Dit geldt ook voor de

gedwongen vlucht, het achterlaten van familie onder vaak moeilijke of gevaarlijke omstandigheden en het verlies van de vertrouwde culturele context, inclusief de omgangsvormen en gedeelde religie. In paragraaf 8.3.3 gaan we dieper in op 'stress- en traumasensitief werken' om jongeren hierbij goed te kunnen begeleiden.

Maak je je zorgen over de psychische gezondheid van de jongere? Het signaleringsplan, zoals in paragraaf 5.3.4 benoemd, kan je helpen een concreter beeld te krijgen van de mogelijke problemen die kunnen spelen.

8.3.2 Gezondheidsbeleving

De manier waarop ziekte wordt beleefd, verklaard en naar genezing wordt gezocht verschilt tussen culturen (Oppenheim, 2015). Klachten zoals nachtmerries, somberheid, plotselinge agressie en hyperalertheid worden in verschillende culturen anders beleefd en verklaard.

Het is belangrijk om samen met de jongere, en bij voorkeur ook zijn familie, te onderzoeken hoe hij de oorzaak van de klachten ziet en samen te zoeken naar oplossingen die de klachten kunnen verminderen. Gebruik hierbij deze vragen uit het Cultureel Interview van de Beschermjassenmethode, een gespreksinstrument dat helpt om cultuursensitief te werken. Deze is via Nidos beschikbaar.

- Hoe zou je de klachten die je ervaart aan iemand uit je eigen familie of gemeenschap uitleggen?
- Zijn er ook woorden of uitdrukkingen in je eigen taal voor je klachten of zorgen? Welke woorden en uitdrukkingen zijn dat?
- Hoe zouden familie of anderen uit je gemeenschap je klachten verklaren?
- Wat zouden familie of anderen uit je gemeenschap je aanraden als mogelijke oplossing hiervoor?

Neem de verklaringen en de mogelijke oplossingen van de jongere en zijn familie heel serieus en sluit daar zoveel mogelijk bij aan, ook al staan ze ver af van de verklaringen en oplossingen die je zelf zou hebben. Twijfel je of een antwoord passend of veilig is? Bijvoorbeeld bij een voorstel om met een ritueel het 'boze oog' te verdrijven? Overleg dan altijd met de jeugdbeschermer, collega's en de eigen gedragswetenschapper als die aanwezig is binnen je organisatie.

8.3.3 Stress en traumasensitief werken

De jongere heeft vaak in het land van herkomst, tijdens de vlucht en na aankomst te maken met stressvolle en ingrijpende gebeurtenissen. Denk hierbij aan ontberingen onderweg, gemis van familie, onzekerheid en uitzichtloosheid. Het stress-systeem van de jongere kan hierdoor overprikkeld en overgevoelig raken.

Chronische stress en trauma-gerelateerde klachten hebben een effect op het functioneren van de jongere (cognitief, fysiek en sociaal-emotioneel). De jongere kan overspoeld raken door heftige emoties en herbelevingen. Mogelijk kan hij hierdoor dingen minder goed onthouden, ervaart hij lichamelijke klachten of laat hij ongepast gedrag zien. Dit overvalt vaak ook de jongere zelf. Veel jongeren herstellen hiervan doordat ze voldoende veerkracht hebben en sociale steun ervaren. Mochten de klachten ondanks de geboden steun toch aanhouden? Kijk dan samen met de jeugdbeschermer naar wat er aanvullend nodig is. Als woonbegeleider kun je bijdragen aan het herstel van de jongere door traumasensitief te werken. Dit is een belangrijk onderdeel van de begeleiding. In de volgende paragrafen leggen we uit wat traumasensitief werken inhoudt.

Wees voorzichtig met labelen

Culturele aspecten en ervaringen van jongeren spelen een grote rol in hoe zij klachten ervaren en welke oplossingen zij aandragen. Kijk eerst naar de hulpbronnen die de jongere al heeft, zoals zijn eigen krachten, oplossingen, strategieën en mensen om hem heen die kunnen helpen. Normaliseer eventuele klachten als passend bij het proces dat de jongere doormaakt. Het meemaken van ingrijpende gebeurtenissen leidt niet altijd tot trauma. Alleen een gekwalificeerde gezondheidsprofessional kan dit diagnosticeren. Wees dus voorzichtig met het labelen van de klachten van de jongere.

De band met Mohamed

Mohamed verzuimt regelmatig van school. Als reden geeft hij aan dat hij moe is, geen zin heeft of hij weet geen duidelijke reden te noemen. Mohammed is een slimme jongen die in Syrisch Koerdistan trouw naar school ging. Mohamed kan vaak niet slapen, komt 's nachts van zijn kamer, speelt FIFA op de Playstation en valt dan pas op de bank in slaap. Zijn mentor, Sanne, vermoedt dat zijn gedrag samenhangt met traumatische ervaringen of stress. Ze probeert via een tolk met Mohamed te praten, maar zonder succes: Mohamed was erg gesloten en leek ook geen vertrouwen in de tolk te hebben.

Op een middag treft Sanne Mohamed slapend op de bank. Zij maakt hem wakker en in plaats van te vragen naar zijn schoolverzuim vraagt ze of hij het leuk vindt om vanavond samen te komen op de KWG. Mohamed stemt in en samen

doen ze boodschappen. Mohamed wil specifieke ingrediënten gebruiken, maar Sanne weet soms niet wat hij bedoelt. Met handen en voeten en een vertaal-app komen ze eruit. Ze lachen veel en de sfeer is ontspannen.

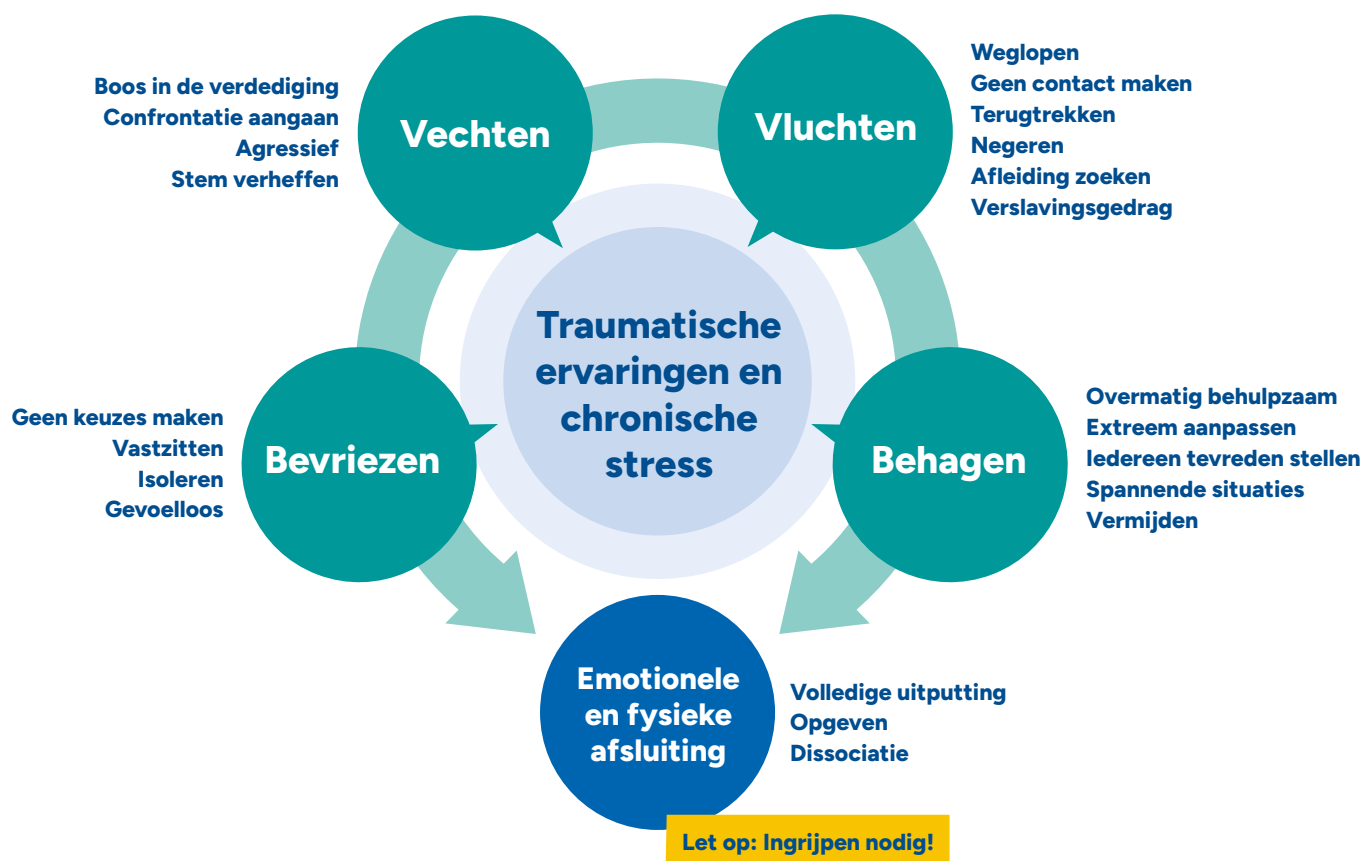
Tijdens het koken vertelt Mohamed (via de vertaal-app) dat hij kapper wil worden. Niet omdat Sanne ernaar vroeg, maar omdat hij zich veilig voelt in het gesprek. Hij vertelt uit zichzelf dat hij eigenlijk graag naar school wil en waarom hij zoveel moeite heeft met slapen. Samen bespreken ze wat hem op dit moment kan helpen. Ze ontdekken onder andere een stichting waar een Syrische man kapper workshops organiseert. De eerste stap is gezet. Niet door het probleem direct aan te kaarten, maar door echt contact te maken, veerkracht te vinden, afleiding te bieden en een fijne ervaring op te doen.

Randvoorwaarden

Belangrijke voorwaarde voor herstel is het ervaren van contact, veiligheid en agency. Om de jongere hierin goed te begeleiden, is het essentieel dat je eerst checkt of de randvoorwaarden in orde zijn voordat je je richt op het gedrag dat voortkomt uit chronische stress en trauma:

- Is er voldoende contact en steun? Als dit niet zo is, zet je hierop in en verken je hoe je contact en steun in het netwerk kunt stimuleren?
- Voelt de jongere zich veilig? Als dit niet zo is, zet je hierop in en verken je hoe je die veiligheid kunt vergroten. Hoe is het slapen en de kwaliteit van slapen? Kan een jongere goed inslapen en doorslapen? Als dit niet zo is, zet je hierop in en verken je samen manieren om het slapen te bevorderen.
- Eet de jongere goed? Als dit niet zo is, zet je hierop in en verken je samen hoe je een gezond eetpatroon kan stimuleren.
- Heeft de jongere een dagstructuur met voldoende activiteiten? Als dit niet zo is, zet je hierop in en zoek je samen naar een dagstructuur met passende dagbesteding.
- Ervaar de jongere voldoende invloed op zijn eigen leven? Als dit niet zo is, verken samen waar de jongere meer invloed op wil en kan hebben en zorgen jullie samen dat dit zoveel mogelijk ook gebeurt.

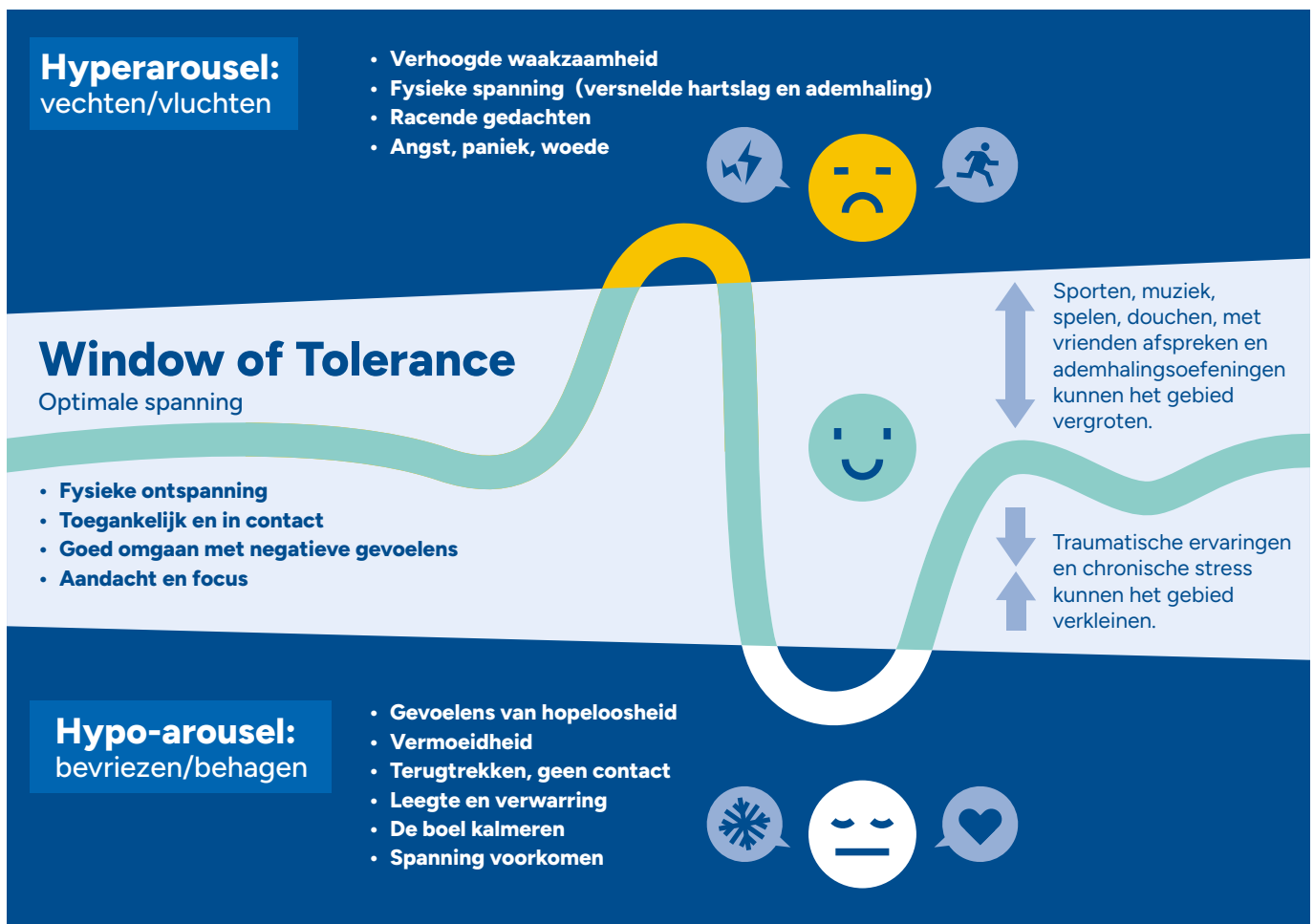
Voor jou als woonbegeleider is het belangrijk dat je gedrag vanuit ingrijpende gebeurtenissen en stress herkent, ernaar weet te handelen en over tools beschikt om je daarbij te helpen.

Herkennen

Om gedrag door chronische stress en trauma te herkennen, is kennis van de 'window of tolerance' belangrijk. Ons brein reageert op heftige ervaringen en stress om ons te beschermen; de 'window of tolerance' is het raamwerk waarbinnen we stress kunnen hanteren. Dit raamwerk verschilt per persoon en kan gedurende de dag schommelen. Je kunt bijvoorbeeld het ene moment in je optimale spanningsgebied zitten (waarin je alert maar ontspannen bent) en op een volgend moment te gespannen (hyperaroused) zijn of je juist suf en lusteloos voelen (hypoaroused). Dit beïnvloedt hoe je je voelt en reageert op je omgeving.

Af en toe buiten het 'raampje' treden, is normaal en kan zelfs heel functioneel zijn. Bijvoorbeeld als je alleen in het donker op een verlaten terrein loopt. Dan is het functioneel om alerter en gespannen te zijn. Als iemand per ongeluk tegen je aanloopt is het niet functioneel om woedend te worden en te gaan schelden. Hou er rekening mee dat het raampje van amv's structureel kleiner is door het gevoel van onveiligheid, ontworteling en ingrijpende gebeurtenissen die hij heeft meegemaakt.

Wat kun je als woonbegeleider doen?

De signalen (zie afbeelding) die je opvangt op basis van de window of tolerance hoeven niet perse gerelateerd te zijn aan trauma responses. Ze kunnen ook een reactie zijn op iets anders. Het is dus belangrijk signalen altijd te bespreken met de jongere, collega's, een eigen gedragswetenschapper en de jeugdbeschermer.

Daarnaast heb je diverse mogelijkheden om de jongere stress- en traumasensitief te begeleiden. We geven je hieronder vier opties die je kunt toepassen.

1. Het raampje uitwerken met de jongere

Nadat je een algemene uitleg hebt gegeven over de window of tolerance⁵ kun je samen met de jongere bekijken hoe groot zijn raampje is en wat er gebeurt als de jongere het raampje uitgaat. Vul samen het raampje van de jongere in en gebruik daarbij de woorden van de jongere zelf.

Voorbeeldvragen die je de jongere kunt stellen:

- Wanneer weet ik dat je goed in je vel zit? Waar zie ik dat aan je? Wat denk je dan, hoe voel je je en hoe gedraag je je?
- Wanneer je minder goed in je vel zit, maar het nog wel aankan, wat zie ik dan aan je? Wat denk je dan, hoe voel je je en hoe gedraag je je?
- Wanneer het echt niet goed met je gaat en alles je te veel wordt, wat zie ik dan aan je? Wat denk je dan, hoe voel je je en hoe gedraag je je?

Als een jongere dit niet zelf kan vertellen, kun je vragen wat een geliefd familielid of een vriend zou zeggen als je deze vragen aan die persoon zou stellen.

Beschermende factoren

Verken wie of wat de jongere zou kunnen helpen als hij minder goed in zijn vel zit of als het echt niet meer gaat. Voorbeeldvragen die je kunt stellen:

- Wat zou je kunnen helpen?
- Wat zou je familie jou of ons adviseren?
- Welke Beschermjassen zou je kunnen inzetten? (Denk bijvoorbeeld aan: het lievelingsgerecht van je moeder koken of naar bepaald muziek luisteren)
- Welke activiteiten zou je kunnen ondernemen?

Help de jongere op weg door te zoeken naar wat hem kan helpen, bijvoorbeeld fysieke activiteiten (sporten, muziek luisteren, spelen, douchen), sociale contacten (film kijken, met vrienden afspreken) en andere vormen van afleiding.

Beschermende factoren

- Emotieregulatie
- Dagstructuur
- Afleiding
- Sport
- Sociale contacten
- Spelen
- Creatieve activiteiten
- Contact met familie
- Gebruik maken van persoonlijke kracht en hulpbronnen ('Beschermjassen')
- Rust, voorspelbaarheid en continuïteit

2. Psycho-educatie aanbieden

Psycho-educatie helpt de jongere zichzelf beter te begrijpen en meer grip te krijgen. Het kan ook helpen eventuele schuldgevoelens en schaamte te verminderen. Het doel is om gedachten, gevoelens en gedrag te normaliseren, met de boodschap: 'wat de jongere ervaart, is een normale reactie'.

Begrip vergroot agency en veerkracht

Ons lichaam en onze hersenen willen ons altijd beschermen. Daarom is het belangrijk om eerst de mogelijke verklaringen vanuit de jongere zelf en zijn cultuur te verkennen (zie de vragen in paragraaf 8.3.2 'Gezondheidsbeleving'). Daarna geef je de jongere psycho-educatie over hoe het stresssysteem werkt en hoe dit invloed heeft op gedachten, gevoelens en gedrag. Als de jongere begrijpt wat er met hem gebeurt, vergroot dit zijn gevoel van invloed en daarmee zijn agency en veerkracht.

Daarna verken je samen wat de jongere kan helpen. Dit is voor elke jongere uniek en verbonden aan zijn cultuur en eerdere ervaringen. Het is dus belangrijk om dit steeds weer met de specifieke jongere te verkennen. Natuurlijk kun je een jongere helpen door voorbeelden te geven, zodat hij daar inspiratie uit kan putten. Via Nidos zijn voorbeelden van psycho-educatie beschikbaar.

3. Ontspanningsoefeningen

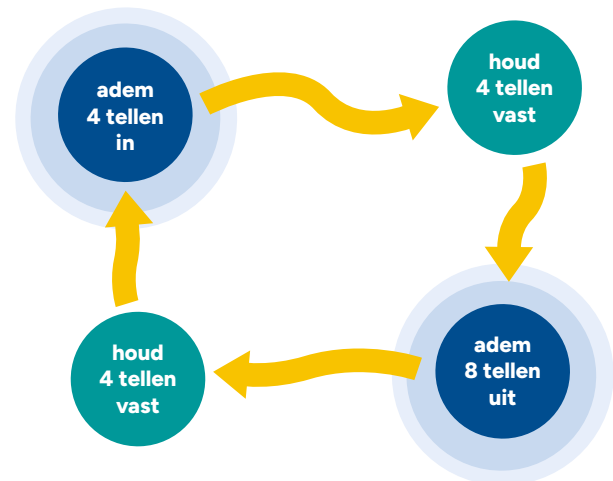
Is de jongere niet meer in optimale spanning? Dan kun je samen met de jongere adem- en ontspanningsoefeningen doen om het stresssysteem te reguleren. De oefening zie je hierboven.

4. Dropping anker

Mocht een jongere helemaal uit zijn raampje schieten, geef hem dan ruimte maar blijf in contact. Wees voorspelbaar en vertel wat je gaat

Ademhalingsoefening

Focus op je ademhaling en probeer in gedachten de pijlen te volgen.

doen. Je kunt een jongere ook helpen zijn anker uit te gooien (dropping anchor⁶) en het zogenoemde ECC-proces te doorlopen (ECC staat voor Erkennen, Contact maken met het eigen lichaam en Contact maken met de omgeving):

E: (h)erken) en benoem wat je ziet. Check of dit klopt, geef de jongere de ruimte om dit te ervaren. Het is zijn domein, jij bent erbij.

C: help de jongere weer contact te maken met zijn eigen lichaam. Vraag of hij zijn armen en benen kan bewegen (of een andere beweging die de jongere fijn vindt).

C: help de jongere weer contact te maken met de wereld om hem heen. Vraag naar vier dingen die hij ziet, drie dingen die hij hoort, twee dingen die hij ruikt en één ding dat hij proeft.

Dit dropping anker kan een jongere ook op een ander moment zelf gebruiken.

8.3.4 Verlies, afscheid en rouw

Verlies en afscheid zijn vaak een vast gegeven voor vluchtelingen. Het begint al voor het moment dat de jongeren vluchten. Ze verliezen alles wat normaal was: hun familie, taal, gemeenschap, regels en nog veel meer. Voor sommige jongeren betekent dit ook dat ze hun kindertijd verliezen en het leven dat ze zouden hebben geleid als ze niet waren gevlucht. Veel jongeren zeggen dat ze vanaf het moment van vluchten snel volwassen moesten worden, niet alleen om de reis alleen te kunnen maken maar ook om zich daarbij staande te houden.

Daarnaast kan 'verlies' gaan om dierbaren die overlijden terwijl de jongere weg is, of familieleden die hij onderweg kwijtgeraakt is. Verlies en afscheid zijn dus belangrijke thema's in het leven van deze jongeren. Vaak gaat het om meerdere verliezen tegelijk (gestapeld verlies). Hoe een jongere hiermee omgaat, verschilt per persoon. Sommige jongeren zitten in de overlevingsstand en kunnen het zich niet veroorloven stil te staan bij alles wat ze verloren hebben. Anderen zijn hier langdurig mee bezig en vinden het moeilijk om naar de toekomst te kijken.

Rituelen koesteren

Verlies, afscheid en rouw zijn universeel. Hoe mensen hiermee omgaan, verschilt per persoon en wordt beïnvloed door cultuur, religie en context. Rituelen spelen een belangrijke rol binnen een cultuur, bijvoorbeeld bij overlijden, en komen vaak voort uit religie. Denk aan kleding, eten, ceremonies, gedrag en de duur van de rouwperiode. Het ervaren van steun en samen met je familie of gemeenschap kunnen rouwen, is belangrijk, maar soms niet mogelijk voor jongeren die gevlucht zijn. Het kan voor de jongere daarom belangrijk zijn in Nederland aan de rituelen mee te doen. Bijvoorbeeld door aansluiting te vinden bij taal- of cultuurgroepen om zulke rituelen hier uit te voeren. Herdenken en stilstaan bij het verlies op een manier die bij hun cultuur past, is erg belangrijk voor jongeren.

Terugval

Daarnaast is het belangrijk te weten dat vluchtelingen steeds opnieuw geconfronteerd kunnen worden met hun verlieservaringen. Dit kan gebeuren door bijvoorbeeld verhuizingen, een gesprek met iemand die hen minderwaardig laat voelen, of het niet ervaren van zeggenschap in een bepaalde situatie. Volgens de theorie van de Beschermjassen kan de jongere dan terugvallen in de separatiefase (paragraaf 6.1) waarin pijn en verlangen naar wat was centraal staan.

Beschermende factoren bij verlies, afscheid en rouw

Onderstaande factoren kunnen een jongere helpen in het omgaan met verlies en rouw:

- Deelname aan afscheidsrituelen (zelf organiseren of samen bewust een moment creëren).
- Betrokkenheid van de gemeenschap: mensen met wie je kunt delen.
- De mogelijkheid om iets te betekenen voor de familie.
- Geloof en gebed.
- Samen eten.
- Oude verhalen delen en mooie herinneringen ophalen.
- Rituelen uitvoeren.
- Ruimte en rust ervaren om het proces te doorlopen.
- Structuur in de dag.
- Contact, duidelijkheid, perspectief.
- Het ervaren van agency en zeggenschap.

Wat kun je als woonbegeleider doen?

Bij het ondersteunen van de jongere in dit proces is het belangrijk dat jij als woonbegeleider oog hebt voor verlies, afscheid en rouw. Normaliseer dit in je begeleiding. Ga open en met oprechte interesse het gesprek aan. Vraag de jongere (al in een vroeg stadium) naar verlies en afscheid om te verkennen wat hij heeft meegemaakt.

Ga samen met de jongere op zoek naar krachtbronnen, beschermjassen en sociale steun, zoals familie en gemeenschap. Verken de gebruiken en rituelen die belangrijk zijn voor de jongere en wie hij daarbij nodig heeft. Maak hier ruimte voor en faciliteer dit als dat mogelijk is. Vraag ook naar de rol van de gemeenschap of religie (zoals moskee, kerk of synagoge). Doe dit met respect voor het tempo waarin de jongere dit proces doorloopt.

Besteed (positieve) aandacht aan het vertrek van jongeren en/of collega's binnen de KSO. Zo kunnen jongeren positieve afscheidservaringen opdoen.

8.3.5 Racisme en discriminatie

De maatschappij wordt harder, ook tegenover vluchtelingen. Jongeren kunnen dan ook te maken krijgen met racisme, discriminatie en uitsluiting.

Racisme

Racisme is gebaseerd op de overtuiging dat het ene etniciteit/afkomst beter is dan het andere. Dit kan tot uiting komen in het alledaagse leven. Bij dit alledaagse racisme gaat het meestal om een onuitgesproken vorm: een jongere die ergens niet wordt toegelaten door hoe hij eruitziet, een leerkracht die een zwarte leerling anders behandelt dan een witte leerling. Hier kunnen jongeren dus elke dag mee te maken krijgen (Hardy, 2008). Zulke gebeurtenissen lijken klein, maar kunnen veel impact hebben op de jongere.

Discriminatie en uitsluiting

Discriminatie kan voortkomen uit racisme. Het betekent dat mensen in gelijke omstandigheden ongelijk worden behandeld. Wat nog vaker voorkomt en wat nog algemener is, is uitsluiting. Uitsluiting is nauw verbonden aan discriminatie. Je hoeft geen vluchteling te zijn om uitsluiting te ervaren.

De impact van racisme en discriminatie

Racisme en andere vormen van discriminatie kunnen gevolgen hebben voor het mentale en fysieke welzijn en de identiteitsontwikkeling van jongeren (Meijer et al., 2018). Ze kunnen bijvoorbeeld leiden tot minder zelfvertrouwen, minder vertrouwen in anderen en een laag zelfbeeld (Omlo, 2014). Ook kunnen ze bijdragen

aan agressie, antisociaal gedrag, criminaliteit en gevoelens van radeloosheid, kwaadheid, angst, onzekerheid, machteloosheid en radicalisering.

Racisme en discriminatie zijn universeel en komen ook voor in het land van herkomst. Amv's zijn extra kwetsbaar omdat ze jong en alleen zijn in een andere, dominante cultuur. Ook onderling kunnen jongeren elkaar uitsluiten of discrimineren. Dit gebeurt vaak op basis van wat ze hebben meegekregen tijdens hun opvoeding, of door ervaringen onderweg of hier in Nederland. Laat in de dagelijkse begeleiding zien dat diversiteit waardevol is.

Bij Adhane in de klas

De leraar van Adhane belt naar de KWG en spreekt met Mo, de mentor van Adhane. De leraar zegt dat Adhane zich steeds meer opstandig gedraagt. Hij luistert niet, is brutaal naar andere jongeren en maakt snel ruzie. Zijn leraar denkt dat Adhane niet past op de school, dat hij overvraagd wordt en behandeling nodig heeft. Mo herkent dat Adhane dit gedrag vaker laat zien de laatste tijd.

Mo besluit om Adhane uit te nodigen om samen wat te ondernemen. Adhane wil wel voetballen. Onderweg naar het voetbalveld vertelt Mo dat hij merkt dat Adhane prikkelbaarder is de laatste tijd. Mo zegt dat er vast een goede reden is waarom dat nu zo is. Adhane twijfelt even maar vertelt uiteindelijk dat hij voelt dat de anderen jongeren op school over hem praten. Ze maken nare opmerkingen over zijn afkomst. Ook geeft hij aan dat de leraar de kant van de andere jongeren kiest. Als Adhane aan de leraar

uitleg probeert te geven, dan wordt er door de leraar niet goed naar hem geluisterd. Adhane geeft aan dat hij altijd straf krijgt. De leraar geeft hem dan een plek achter in het lokaal. Hierdoor voelt hij zich nog meer uitgesloten. Adhane is gefrustreerd omdat hij ook de taal niet goed genoeg spreekt, waardoor hij niet goed duidelijk kan maken dat hij zich uitgesloten en gediscrimineerd voelt door de opmerkingen van de andere jongeren op school en hoe de leraar hiermee om gaat.

Mo geeft erkenning aan het nare gevoel dat Adhane heeft. Hij vraagt Adhane of het hem zou helpen als Mo meegaat naar school om samen aan de leraar uit te leggen hoe Adhane zich op school voelt. Dit vindt Adhane fijn en spreken af dat ze het gesprek gaan voorbereiden, zodat Adhane kan nadenken over wat hij zou willen vertellen en hoe ze dat samen gaan doen.

Wat kun je als woonbegeleider doen?

- Maak racisme en discriminatie bespreekbaar door oprechte interesse te tonen en te vragen naar ervaringen.
- Vraag naar het gevoel van veiligheid op bijvoorbeeld de woongroep, op school of in de omgeving.
- Deel eventueel eigen ervaringen met uitsluiting of discriminatie.
- Luister actief en geef ruimte aan het verhaal van de jongere.
- Wees alert op de samenstelling van de groep en de begeleiding en hoe ieder zich tot elkaar verhoudt.
- Creëer momenten van ontmoetingen, zowel onderling als met de Nederlandse maatschappij.
- Ondersteun bij het creëren van een positief zelfbeeld, identiteit en sociale vaardigheden.
- Zet bewust jullie interactie in als een leerervaring voor de jongere. Verken hierbij wat hij uit eerdere leerervaringen meeneemt.

8.3.6 Seksuele gezondheid

Voor alle jongeren is het belangrijk dat zij zich gezond en veilig seksueel ontwikkelen en informatie over dit onderwerp krijgen. Jongeren binnen de KSO komen vaak uit een omgeving waarin seksualiteit minder bespreekbaar is. Beperkte kennis over seksualiteit, de werking van het eigen lichaam en het wegvallen van bescherming/controle vanuit de grootfamilie maken hen extra kwetsbaar. Daarnaast kan de openheid over seksualiteit in Nederland voor verwarring zorgen. Seksualiteit is daarom een belangrijk begeleidingsthema.

Samen bespreekbaar maken

Voor jongeren en volwassenen is 'seksualiteit' soms een lastig onderwerp om te bespreken. Toch is het een belangrijk thema waarbij de meeste jongeren begeleiding nodig hebben. Samen met je collega's, de jeugdbeschermer en anderen betrokkenen heb je hier aandacht voor. Als woonbegeleider heb je in de dagelijkse begeleiding veel spontane momenten om deze aspecten bespreekbaar te maken. Denk bijvoorbeeld aan een situatie waarin een jongere vertelt dat hij een afspraak heeft, of aan een moment waarop jij vraagt naar hoe het op school was en of hij iemand in het bijzonder leuk vindt? Zulke situaties bieden waardevolle kansen om op een natuurlijke manier over seksualiteit te praten, zonder dat het lijkt alsof de jongere wordt ondervraagd.

De jeugdbeschermer ziet de jongere niet dagelijks en kan dit soort gesprekken minder spontaan voeren. Daarom is het belangrijk om onderling af te stemmen wat er besproken is en wie welke rol op zich neemt. Denk hierbij ook aan de mogelijkheden om via Nidos een ICM-er hiervoor in te schakelen, of via je eigen organisatie mediators of culturele voorlichters te betrekken. Ook de Internationale Schakelklas (ISK), het COA en de GGD bespreken dit thema met de jongere. Let hierbij op dat niet alle standaard voorlichting passend is voor elke jongere.

Jouw eigen normen en waarden

Bij het bespreekbaar maken van dit onderwerp is bewustwording van jouw eigen normen en waarden belangrijk. Hoe kijk jij naar seksualiteit, grenzen, bescherming en zwangerschapsplanning? Merk je dat jouw kijk op dit thema botst met wat van jou als professional wordt verwacht, bespreek dit dan met je collega's.

Zo praat je erover: 3 tips

- Toon oprechte interesse in de jongere.
- Denk na over wie het gesprek voert; bij wie voelt de jongere zich op zijn gemak. Dat kan bijvoorbeeld een man of vrouw zijn, iemand jonger of ouder, of iemand uit dezelfde of juist een andere cultuur.
- Bespreek het thema individueel, spontaan tijdens de dagelijkse begeleiding of in groepsverband.
- Herhaal het gesprek op verschillende manieren, bijvoorbeeld door het opnieuw aan te kaarten in een groepsgesprek of één-op-één.
- Bespreek dit bij voorkeur in een gemeenschappelijke ruimte, zoals de woonkamer -niet in de kamer van de jongere. Zo voorkom je verwarring over de aard van het gesprek.

Oprechte interesse tonen, doe je door te vragen hoe de jongere zelf tegen dit thema aankijkt. Vraag bijvoorbeeld:

- wat de jongere vanuit zijn cultuur over seksuele gezondheid heeft meegekregen;
- wat hij gewend is;
- welke onderwerpen rond het thema 'van' de jongere zijn en welke 'van' de familie;
- hoe hij nu tegen het thema aankijkt en hoe dat zal zijn als zijn familie in Nederland is;
- wat hij meeneemt vanuit de normen en waarden van zijn familie als die niet in beeld is. Hoe keek of kijkt die familie ernaar?

Belangrijk voor jongeren om te weten

Het is voor jongeren belangrijk om te weten dat seksualiteit een deel van het leven is, een onderdeel van wie ze zijn en dat het als mens zijnde bij ons hoort. Het is ook belangrijk dat ze:

- weten wat wel en niet mag, en wanneer je in Nederland in de problemen kunt komen (wet- en regelgeving);
- begrijpen hoe hun lichaam werkt, zoals de menstruatie (kennis van het eigen lichaam);

- weten hoe voortplanting en planning daarvan werkt, inclusief voorbehoedsmiddelen en geslachtsziektes (bescherming);
- leren hun eigen grenzen te verkennen en te beschermen en hoe ze de grenzen van anderen herkennen en respecteren (weerbaarheid).

Seksueel geweld

Wees je ervan bewust dat seksueel geweld vaak voorkomt tijdens de vlucht. Jongeren kunnen daar zelf slachtoffer van zijn geworden of hier getuige van zijn geweest. Het is belangrijk dat je dit als woonbegeleider signaleert en samen met de jeugdbeschermer bespreekt. Daarna kun je in afstemming met de jeugdbeschermer en de jongere kijken wat nodig is aan bijvoorbeeld hulp. Soms wil de jongere hier geen vervolg aan geven en dat respecteer je.

Inclusiviteit

In de begeleiding werk je aan een veilig en inclusief leefklimaat. Samen met de jeugdbeschermer zorg je dat een jongere voldoende kennis heeft over de Nederlandse samenleving. De boodschap daarbij is: de jongere mag hier zijn wie hij is en we respecteren elkaar.

In dat kader verdient LHBTI+ een plek in de begeleiding omdat het voor sommige jongeren een erg moeilijk thema kan zijn. LHBTI+ staat voor lesbisch, homoseksueel, biseksueel, transgender en intersekse. De + staat voor alle andere vormen die niet heteroseksueel zijn. In sommige landen kunnen mensen vervolgd worden om hun seksuele geaardheid of vanwege seksuele contacten met mensen van hetzelfde geslacht. Het is moeilijk om precies te zeggen hoe verschillende religies of etnische groepen hiermee omgaan. Maar het is goed om te weten dat jongeren vaak uit landen komen waar anders naar dit thema wordt gekeken. Ze hebben verschillende normen en waarden meegekregen vanuit huis. Het blijft dan ook belangrijk om dit thema passend bespreekbaar te maken en te verkennen met de

jongere. Zo krijg je als woonbegeleider een beter zicht op ieders mening en kun je er rekening mee houden in de begeleiding.

Wat kun je doen als woonbegeleider?

Je maakt seksualiteit bespreekbaar. Dit kan hierbij helpen:

- Besteed aandacht aan gezondheid, seksualiteit en weerbaarheid aan de hand van alledaagse gebeurtenissen.
- Gebruik het Vlaggensysteem, een handige tool om deze onderwerpen te bespreken. Wees je ervan bewust dat deze tool vanuit een Nederlands perspectief is opgezet, sommige criteria normatief zijn en dat het 'cultuursensitieve stempel' ontbreekt. Benut het Vlaggensysteem daarom vooral als hulpmiddel voor jou in het gesprek met de jongere.
- Organiseer bijeenkomsten met en voor de jongeren, eventueel met de inzet van mensen uit de eigen cultuur, om over deze thema's te praten.
- Stem steeds af wat passend is voor de jongere en waar hij vragen over heeft.
- Maak groepsafspraken over hoe jullie omgaan met het logeren van een vriendje of vriendinnetje.
- Benut de insteek verliefdheid, intimiteit en veiligheid. Deze insteek werkt vaak goed.
- Benut de insteek vanuit de cultuur, omdat het behouden of bewaken van de eer veel jongeren triggert het gesprek aan te gaan. Denk bijvoorbeeld aan de combinatie 'moederschap en eer'.
- Betrek denkbeeldig de familie erbij: deel voorbeelden en verwachtingen vanuit de familie om het gesprek te openen.

Yosana wil een baby

Yosana heeft een vriendje. Ze is zo verliefd, het liefst wil ze meteen een baby. Marieke, haar mentor, vindt dit geen goed plan, maar gaat het gesprek hierover aan zonder dit oordeel te geven. De moeder van Yosana was immers 17 toen ze Yosana kreeg. Samen met Yosana maakt ze een overzicht van de voor- en nadelen van een baby.

Voordelen (+)

- Lief
- Mooi
- Kleintje om voor te zorgen
- Samen, niet meer alleen

Nadelen (-)

- Slecht slapen
- Familie kan niet helpen
- School
- Niet getrouwd = man weg?
- Baby onderhoud is duur
- Geen huis

Nu Yosana alles op papier ziet, denkt ze dat het toch beter is om voorlopig te wachten. Vanuit haar eigen cultuur is ze gewend dat er meerdere mensen meehelpen met de opvoeding, maar hier in Nederland staat ze er eigenlijk alleen voor. Marieke geeft aan dat ze deze keuze goed overwogen vindt en vraagt of Yosana weet wat anticonceptie is. Yosana kent dit niet, ze bespreken verschillende mogelijkheden. Yosana overweegt om anticonceptie te gaan gebruiken en vraagt Marieke of ze samen naar de huisarts hiervoor kunnen.

Voorbeeld: Vlaggensysteem

De zes criteria uit het Vlaggensysteem (Frans & Franck, 2017) kunnen helpen bij het bespreken van seksualiteit met jongeren. Houd er rekening mee dat wat als 'ontwikkelings-adequaat' of 'normaal' wordt beschouwd, nauw verbonden is met normen en waarden.

1. **Toestemming:** *'Ik doe alleen seksuele dingen als ik die zelf wil en als de ander akkoord gaat.'*

Deze toestemming kan verbaal en non-verbaal worden gegeven. Vaak is de manier waarop je toestemming geeft ook cultureel bepaald. Het is belangrijk hier veel aandacht voor te hebben en uit te leggen dat je altijd je grenzen mag aangeven. Dat dit zowel voor meisjes als jongens geldt. Bijvoorbeeld: in sommige landen mogen een jongen en een meisje alleen met elkaar praten als ze verloofd zijn. Eenmaal in Nederland kan het voor een jongen heel verwarrend zijn als een meisje mee naar huis gaat en kan dit interpreteren als dat het meisje wel seks zou willen.

2. **Vrijwilligheid:** *'Ik voel me niet onder druk gezet, ik zet niemand onder druk.'*

Tijdens de vlucht kan de vrijwilligheid in het geding zijn geweest, bijvoorbeeld door seks in ruil voor voortgang in de reis.

3. **Gelijkwaardigheid:** *'Ik ben niet de meerdere of de mindere.'*

Hier is het ook belangrijk om uit te leggen dat je in Nederland strafbaar bent wanneer je 18 jaar of ouder bent en je seks hebt met een iemand onder de 16 jaar.

4. **Ontwikkelings-adequaat:** *'Ik doe dingen die passen bij mijn leeftijd.'*

In het Vlaggensysteem is opgenomen welk seksueel gedrag passend is op welke leeftijd. Echter, of gedrag als 'normaal' wordt beschouwd, hangt sterk samen met de waarden en normen van mensen.

5. **Context:** *'Ik doe de dingen op een plaats en een manier die anderen niet storen.'*

6. **Zelfrespect:** *'Ik doe mijzelf of de ander geen pijn.'*

Hier valt ook onder dat je met de jongere kan bespreken wat familie van zijn gedrag zou kunnen vinden en of de familie-eer in het geding zou kunnen zijn.

8.3.7 Eten

Eten is heel belangrijk voor jongeren. Ze hechten veel waarde aan voldoende en bekend voedsel. Eten heeft bovendien een sociale functie voor ze én kan ze troost bieden. Deze 'eet'-aspecten worden bij vluchtelingenjongeren vaak onderschat. Amv's hebben soms honger gekend voor en tijdens de vlucht. Ze hebben vaak hoge verwachtingen van het eten in een rijk land. Door regels over eetijden en het soort eten kunnen deze verwachtingen soms tegenvallen.

Wat kun je als woonbegeleider doen?

Op de dag dat de jongere op de KSO komt wonen, eet je bij voorkeur samen. Dit herhaal je daarna regelmatig. Want af en toe samen eten helpt bij het opbouwen van contact. Het is ook goed om regelmatig met de jeugdbeschermer en de jongere te eten. Het informele karakter van eten zorgt ervoor dat het contact prettig en ongedwongen verloopt.

Zorg ervoor dat er voldoende eten beschikbaar is en dat je hierbij rekening houdt met wat jongeren wel of niet mogen eten volgens bijvoorbeeld religie. Fixeer

daarnaast niet te veel op regels rondom eetijden. Laat de jongere zelf bepalen wat en wanneer hij eet. Zo krijgt hij de zekerheid dat er voldoende eten is en vermindert de stress daaromheen.

Besteed in de eerste fase veel tijd aan oriënteren op voedsel. Ontdek samen wat waar te koop is en wat er gemaakt kan worden. Bespreek de eetgewoonten in het land van herkomst, het lievelingseten van de jongere en de eetgewoonten in Nederland. Leg uit wat gezond eten inhoudt en geef informatie over vitamines wanneer de jongere daar interesse in toont. Besteed extra aandacht aan een mogelijk tekort aan vitamine D door gebrek aan zonlicht in Nederland (in vergelijking met het land van herkomst).

Houd ook rekening met de vastentijd en de bijbehorende regels binnen verschillende religies. Voor jongeren is dit vaak een bijzondere periode waarin ze mogelijk familieleden extra kunnen missen. De vastenperiode is vaak ook een moment van samen-zijn en samen eten. Zorg dat hier ruimte voor is.

8.3.8 Hygiëne

Het is belangrijk om met jongeren te praten over persoonlijke hygiëne. Wat weten ze over dit onderwerp? Hoe verzorgen ze zichzelf?

Persoonlijke hygiëne

De basiskennis over hygiëne verschilt per jongere. Sommigen weten hoe ze hun tanden moeten poetsen en goed moeten douchen, inclusief het schoonhouden van hun geslachtsdelen. Anderen weten dit helemaal niet. Het kan ongemakkelijk zijn om met een 17-jarige jongen te praten over het wassen van zijn geslachtsdelen, maar het is belangrijk om dit toch te doen. Zorg ervoor dat een mannelijke woonbegeleider dit doet. Zonder deze informatie kan hij problemen krijgen met zijn gezondheid en hygiëne. Praat met meisjes ook over hygiëne tijdens de menstruatie: hoe vaak wissel je een tampon of maandverband? Waar gooi je deze weg? Hoe houd je je geslachtdeel schoon? Zorg ervoor dat een vrouwelijke woonbegeleider dit gesprek met meisjes voert.

Schoonmaken/-houden van de omgeving

Het schoonhouden van de omgeving is ook een belangrijk onderwerp. Dit begint met het schoonhouden van kleding, beddengoed en de eigen kamer tot het doen van de afwas en het (helpen) schoonhouden van gemeenschappelijke ruimtes. Als woonbegeleider weet je dat de meeste jongeren schoonmaken niet als hobby zien, dus het vraagt wat creativiteit om ze regelmatig aan het poetsen te krijgen. Door het voor te doen of samen te doen, kun je jongeren motiveren. Geef zelf het goede voorbeeld en betrek de jongeren hierbij.

Hamza moet een taak doen

Na het eten toont Hamza geen initiatief om zijn schoonmaaktak te gaan doen. Woonbegeleider Adriana vraagt hem of hij doorheeft dat hij vandaag aan de beurt is om de keuken schoon te maken. Hamza reageert: 'Waarom ik? Dat is toch jouw werk?' Adriana weet dat Hamza heel goed weet dat dit niet zo werkt. Ze denkt even na over de situatie en kiest er bewust voor om hem niet te corrigeren. In plaats daarvan pakt ze een doekje en begint rustig met schoonmaken. 'Kom, we doen dit even samen,' zegt ze. 'Zet er een muziekje bij aan, dan is het zo gedaan.'

Met een zucht komt Hamza overeind, zet de muziek via zijn telefoon op de speaker en begint aan zijn taak. Een paar minuten later staan ze samen te dansen, terwijl Hamza ondertussen flink aan het poetsen is. Zo gezellig kan het zijn.

8.4 Leefgebied 3

Dagbesteding

Dagbesteding is een belangrijk leefgebied voor de jongere. Dagbesteding kan bestaan uit school, werk en vrijetijdsbesteding. Ongeacht de vorm ondersteun je de jongere erbij.

8.4.1 School

De meeste jongeren en hun ouders, hechten veel waarde aan onderwijs. Ze zien het als een kans op een betere toekomst. Amv's vallen in Nederland onder de Leerplichtwet, ongeacht hun verblijfsstatus. Ze gaan dan ook zo snel mogelijk naar school. Zodra hun Nederlands op niveau is gebracht op een basisschool of in een Internationale Schakelklas (ISK) kunnen ze doorstromen naar regulier onderwijs.

Problemen en strijdpunten

Toch is onderwijs vaak een probleem en een strijdpunt. Jongeren hebben in het begin soms moeite om elke dag op tijd op school te komen. Dit kan komen omdat ze het niet gewend zijn of omdat ze al lang niet meer naar school zijn geweest. Verder zijn ze het niet (meer) gewend om hele dagen stil te zitten en zich lang te concentreren. Ook zijn velen niet gewend om met een klok te leven; op tijd komen is immers heel erg Nederlands en in veel culturen wordt anders met tijd omgegaan. Daarnaast zijn er veel jongeren die slecht slapen door stress, angst en traumaklachten, waardoor het 's ochtends moeilijk is om op te staan of zich te concentreren.

Laaggeletterdheid en schaamte

Sommige jongeren zijn laaggeletterd of analfabeet en vinden het niet prettig op school omdat ze zich dom voelen of niets begrijpen. Ze zeggen dit niet snel omdat ze zich schamen.

Culturele verschillen

De meeste vluchtelingen zijn gewend aan klassikaal onderwijs. Zelfstandig leren wordt door hen vaak niet gezien als goed onderwijs. Verder hebben ze een groot respect voor leraren: ze zien deze als gezaghebbende personen die veel kennis hebben en deze overdragen aan hun leerlingen. De jongeren zijn vaak ook gewend dat er een duidelijke machtsafstand is tussen leraar en leerlingen. Sommige jongeren voelen zich ongemakkelijk bij het stellen van vragen omdat ze bang zijn dat anderen hen zullen beoordelen als 'dom'. Daardoor zullen ze 'vragen stellen' vaak vermijden. Verder zijn er jongeren die het onderwijs te min vinden, omdat het in het begin vooral taalonderwijs is. Ze beschouwen dit als onderwijs op laag niveau omdat het geen 'echt onderwijs' is zoals ze thuis gewend waren.

Onderwijs als bron van veerkracht

Sleijpen (2017) concludeerde na onderzoek dat onderwijs de veerkracht van jonge vluchtelingen versterkt. Onderwijs wordt gezien als dé sleutel naar een betere toekomst. Het biedt afleiding en geeft jongeren het gevoel ergens controle over te hebben, namelijk hun eigen schoolprestaties. Tegelijkertijd kan het ook een bron van stress zijn vanwege de druk om aan verwachtingen te voldoen.

Motivatatieproblemen en schoolverzuim

Negatieve ervaringen en belevingen kunnen leiden tot motivatieproblemen en schoolverzuim. School wordt ook al snel een bron van strijd wanneer begeleiders, school en de leerplichtambtenaar zich strak aan de regels houden en jongeren geen tijd krijgen om tot rust te komen, te wennen aan een schoolritme en te leren op tijd te komen en naar school te gaan.

Wat kun je als woonbegeleider doen?

Als woonbegeleider kun je diverse zaken oppakken. Een greep uit de mogelijkheden:

- **Zoek passend onderwijs**
Ieder kind heeft recht op passend onderwijs. De primaire verantwoordelijkheid hiervoor ligt bij de onderwijsinstelling waar de jongere is aangemeld. Dit onderwijs moet aansluiten bij de mogelijkheden en het perspectief van de jongere. De jeugdbeschermer ondersteunt de jongere hierin. Als woonbegeleider denk je mee: onderzoek samen met de jongere en de jeugdbeschermer wat een jongere nodig heeft en welke mogelijkheden er zijn. Het is belangrijk dat hij de tijd krijgt om te wennen aan het schoolritme en dit ook vol kan houden.
- **Begeleid de jongere, zorg voor begrip bij het onderwijs**
Je begeleidt de jongere bij het naar school gaan en zorgt voor begrip bij het onderwijs voor zijn achtergrond en situatie. Je stimuleert

maatwerkoplossingen, hebt aandacht voor wat een jongere wel kan, hoe hij succeservaringen kan opdoen en hoe je hem passend kunt motiveren. Samen met de jongere, de leerkracht en de jeugdbeschermer zoek je naar mogelijkheden die daarbij passen, zoals aangepaste lestijden en extra ondersteuning bij bepaalde vakken. Duidelijkheid over de mogelijkheden kan de jongere motiveren om door te zetten.

- **Wees gespitst op onderschatting**

Er is een risico dat jongeren onderschat worden in hun mogelijkheden, bijvoorbeeld door taalachterstand. Of omdat ze last hebben van stress en ingrijpende gebeurtenissen, zoals gemis van familie of zorgen over familie. Stress heeft impact op het cognitief functioneren, waardoor een jongere niet zijn ware potentie kan laten zien. Onderschatting kan leiden tot demotivatie. Veel jongeren hebben baat bij onderwijs dat zich richt op zowel taalontwikkeling als cognitieve ontwikkeling. Maatwerkoplossingen die aansluiten bij het niveau van de jongere kunnen leiden tot een snelle doorstroom naar hoger onderwijs.

Goed om te weten

Er zijn goede ervaringen met aparte klassen voor analfabeten: in diverse praktijksituaties gingen jongeren voor het eerst gemotiveerd naar school toen ze in een aparte klas voor analfabeten zaten, ook na langere tijd nog. In een andere situatie vroegen

jongeren om de mogelijkheid om 's middags nog te sporten. School ging hierop in, en nu gaan ze elke ochtend naar school (ISK) én 's middags sporten.

Vertrouwen in leerkrachten

De meeste jongeren hebben respect voor en vertrouwen in hun leerkracht. Dat bevordert het contact tussen beiden. En omdat het contact zo frequent is, ontstaat er vaak een positieve en affectieve relatie. Het komt vaak voor dat veel jongeren hun leerkracht op school in vertrouwen nemen en veel met hem bespreken. Leerkrachten kunnen een belangrijke bijdrage leveren aan het gevoel van basisveiligheid door dit menselijke contact mogelijk te maken (Schipper, 2017).

8.4.2 Werk en vrije tijd

Als woonbegeleider ondersteun je de jongere bij een passende invulling van werk en vrije tijd. Ook hier is het belangrijk dat de jongere zelf de regie houdt over de invulling en dat je daar als woonbegeleider bij aansluit. Werk en vrije tijdbesteding geven de jongere structuur. Via onderwijs, werk of hobby's krijgt de jongere de kans om zijn eigen talenten te ontdekken en te ontwikkelen. Dit is een belangrijk onderdeel van de begeleiding en vraagt om actieve inzet. Verken met de jongere wat hij vroeger leuk vond en wat hij nu leuk vindt om te doen en ga op zoek naar plekken waar hij zijn talenten verder kan ontwikkelen. Zet je hier actief voor in.

In het geval dat de jongere lang moet wachten op onderwijs is het belangrijk om een goede dagstructuur te bieden. Als woonbegeleider kun je helpen door creatief mee te denken over alternatieven: taallessen van vrijwilligers, sportactiviteiten of andere manieren om de dag zinvol te vullen.

Een baantje vinden of aansluiten bij een (sport)club is spannend, maar vaak een stap die jongeren (soms met wat hulp) wel kunnen zetten. Die hulp kan bestaan uit samen naar werk of een club zoeken, samen een sollicitatiebrief schrijven of een keer samen naar de club gaan. Hierbij kan ook het netwerk van de jongere goed ingezet worden.

Werk behouden, bij de club blijven

Het baantje behouden of bij de club blijven, is veel lastiger. Hier heeft de jongere de hulp van de woonbegeleider echt bij nodig. Wat je kunt doen:

- Leg de jongere uit wat de geschreven en ongeschreven regels zijn als het gaat om werken in de Nederlandse samenleving. Een vaak voorkomend probleem onder jongeren uit een andere cultuur is bijvoorbeeld dat ze het lastig vinden om vragen te stellen aan een meerdere, zoals hun baas of coach. Hierdoor kunnen misverstanden ontstaan. Een jongere kan bijvoorbeeld zeggen dat hij iets begrijpt, terwijl hij het eigenlijk niet begrijpt. Het is belangrijk dat hij leert die vragen wel te stellen.
- Leg de werkgever of coach uit dat de jongere het lastig kan vinden om vragen te stellen en vertel waaróm hij dat lastig vindt. Licht ook toe welke omgangsvormen voor de jongere gewoon zijn. Dit zorgt voor meer geduld en wederzijds begrip.

Je bent als woonbegeleider dus ook een bruggenbouwer. Bouw je die brug goed, samen met de werkgever, de coach en de jongere, dan is de kans groter dat een jongere het baantje volhoudt of bij de club blijft.

8.5 Leefgebied 4

Wonen

Een stabiele woonplek is belangrijk voor jongeren om zich te ontwikkelen. Als woonbegeleider ondersteun je de jongere om zicht te krijgen op wat zijn woonperspectief is. Tijdens de 'Zelfredzaamheidsfase' van de woonbegeleiding bespreek je de opties met de jongere. De opties zijn:

- Wonen met het eigen gezin in het kader van gezinshereniging (zie paragraaf 5.4.4 gezinshereniging);
- Zelfstandig wonen (dit kan ook in het kader van de Verlengde Opvang zijn met ambulante begeleiding).

Het is belangrijk dat de jongere weet wat er allemaal bij 'wonen' komt kijken als hij zelfstandig gaat wonen. Je legt uit hoe hij huisvesting kan regelen via de gemeente en ondersteun je hierbij. Je bespreekt ook allerlei administratieve regelzaken met hem die bij zelfstandig wonen horen, zoals vaste lasten, verzekeringen en andere praktische verantwoordelijkheden. Indien nodig ondersteun je de jongere bij het aanvragen van huurtoeslag. Zodra de jongere een eigen woonplek heeft gevonden, bespreken jullie samen wat er nodig is voor de verhuizing en wie daarbij kan helpen.

8.6 Leefgebied 5

Financiën

Zoals bij alle jongeren zijn financiën ook bij vluchtelingenjongeren een doorlopend aandachtspunt. Binnen je begeleiding ondersteun je de jongere daarom ook op het leefgebied financiën.

Wat kun je als woonbegeleider doen?

Bespreek met iedere jongere zijn financiën en verken hoe hij naar financiën kijkt:

- Wat is hij gewend?
- Wat is belangrijk voor hem?
- Hoe gaat hij nu om met geld?
- Komt hij uit met zijn geld of heeft hij vaak een tekort?

Afhankelijk van zijn kennis en vaardigheden zet je daarna de volgende stappen:

- Bekijk je welke doelen hij heeft.
- Bekijk welke ondersteuning of leerervaring hij nodig heeft (een overzicht van de huidige en toekomstige financiële situatie kan helpen).
- Maak afspraken en werkdoelen, zoals het verhogen van inkomsten, het bijhouden van een kasboek of het aflossen van schulden. Gebruik iets wat bij de jongere past.

Schulden en een financiële buffer

Er kunnen grote verschillen tussen jongeren zijn als het aankomt op hun financiële situatie. Sommigen komen uit welgestelde families en hebben geld mee kunnen nemen tijdens hun vlucht. Anderen hebben

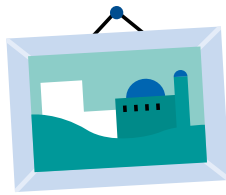
geld moeten lenen voor de vlucht. Wees daarom alert op schulden, want misschien moet hij nog iemand terugbetalen vanwege die reis.

Ook kan hij geld nodig hebben om zijn familie te ondersteunen. Veel jongeren sturen geld naar hun familie in het land van herkomst. Dit is belangrijk voor ze om op die manier bij te dragen aan het welzijn van de familie. Erken hun behoefte hierin. Bespreek en denk mee in hoe een jongere voor zichzelf kan zorgen én kan bijdragen aan het welzijn van zijn familie. De meeste van deze jongeren hebben geen financiële buffer en zijn financieel op zichzelf aangewezen. Dit maakt hen kwetsbaar voor schulden, bijvoorbeeld als iets stuk gaat en vervangen moet worden. Bespreek daarom het belang van het opbouwen van een buffer. Jongeren krijgen wekelijks geld van Nidos, maar die toelage is voor een buffer niet voldoende. De beste manier om een buffer op te bouwen is extra geld verdienen. Dit biedt ook een goede basis voor de toekomst, want vanaf 18 jaar moet de jongere meestal zelf zijn lasten dragen.

Maak samen met de jongere en jeugdbeschermer passende afspraken. Evalueer deze regelmatig. Het doel is dat iedere jongere op 18-jarige leeftijd schuldenvrij is en een buffer heeft. Hij moet voldoende vaardigheden hebben om zichzelf financieel te redden.

8.7 Leefgebied 6

Zingeving

Een belangrijk leefgebied voor jongeren is zingeving. Zingeving gaat over de zoektocht naar betekenis en doel in het leven. Jongeren kunnen zingeving vinden in spiritualiteit, persoonlijke ontwikkeling, relaties (familie) of religie. Het ervaren van zingeving kan bijdragen aan een groter gevoel van welzijn en veerkracht. Religie is voor veel jongeren en hun familie heel belangrijk. Dit geeft hen kracht en de geloofsgemeenschap kan een belangrijk onderdeel van zijn sociale netwerk zijn. Religie helpt jongeren ook om met stress en trauma om te gaan. Het geloof biedt rust, houvast en troost en helpt ze hun emoties te reguleren (Ní Raghalaigh, 2011).

Wat kun je als woonbegeleider doen?

Als woonbegeleider heb je aandacht voor de geloofsbeleving van de jongere. Bespreek met de jongere hoe hij hiermee wil omgaan en wat zijn familie van hem verwacht. Zorg ervoor dat de jongere zijn geloof kan beleven binnen de woongroep en dat hij de mogelijkheid heeft om een gebedshuis te bezoeken. Het is ook goed om te weten naar welk gebedshuis hij gaat en dat je de mensen daar kent. Een priester, dominee of imam kan een grote steun zijn. Daarom

is het handig om te weten wie dat is. Het kan helpen deze persoon te betrekken als het minder goed gaat met de jongere. Zoek actief met de jongere naar plekken waar hij zijn geloof kan beleven en daarin contacten kan opdoen. Voor sommige jongeren is het lastig of weten ze niet zo goed waar ze terecht kunnen.

Elke religie heeft zijn eigen regels, rituelen, feesten en vastentijden. Toon hier interesse in en houd hier rekening mee in de begeleiding en op de groep. De jongere zal dit erg waarderen.

In de maatschappij bestaan er ook zorgen over de intenties van sommige geloofsgemeenschappen, kerken en moskeeën. Autoritaire regimes kunnen via deze gemeenschappen of gebedshuizen invloed proberen uit te oefenen op burgers. Over sommige moskeeën zijn er zorgen over radicalisering. Heb hier oog voor en bespreek deze zorgen in algemene zin ook met jongeren.

8.8 Als er meer zorg nodig is

Merk je als woonbegeleider dat er meer zorg nodig is? Bespreek dit dan altijd met de jeugdbeschermer en de jongere. De jeugdbeschermer kan in dit geval de zorgen met een gedragswetenschapper en andere collega's bespreken. Mocht er jeugdhulp nodig zijn, dan kan Nidos een 'bepaling jeugdhulp' schrijven. De jeugdbeschermer is hier verantwoordelijk voor. Als wordt verwacht dat de jongere na zijn 18e verjaardag nog zorg nodig heeft, is het belangrijk dat de jeugdbeschermer en jij tijdig de gemeente inschakelen, minstens zes maanden vóór het bereiken van de leeftijd van 18 jaar. Dan is er genoeg tijd om de juiste zorg te regelen.

8.8.1 Gecompliceerde rouw

Bij vluchtelingen wordt ook weleens over gecompliceerde rouw gesproken ('niet genomen rouw'). Dit is het geval wanneer de intensiteit van rouw bij een jongere niet afneemt. Hij ervaart dan blijvend gemis wat een merkbaar effect heeft op zijn dagelijks functioneren. Als dit het geval is, is het belangrijk dit altijd te bespreken met de jeugdbeschermer en de gedragswetenschapper. Samen kijk je dan naar welke extra zorg nodig is. Vaak is dit een vorm van behandeling.

8.8.2 Zelfbeschadiging

Zelfbeschadiging is het opzettelijk toebrengen van schade aan het eigen lichaam zonder de intentie om te overlijden. Het is een manier om psychisch lijden, boosheid of verdriet te uiten of te onderdrukken. (Handreiking suïcidaliteit voor jonge vluchtelingen, 2024).

Functie van zelfbeschadiging

De functie van zelfbeschadiging verschilt per jongere. Hieronder vind je verschillende onderliggende behoeften die een jongere kan proberen te vervullen door zelfbeschadiging:

- Emotieregulatie (onderdrukken van intense emoties, herbelevingen, leegheid).
- Vullen van leegte (eenzaamheid).
- Het eigen lichaam weer kunnen voelen.
- Zichzelf straffen of boete doen (omgaan met schuld en schaamte).
- Vragen om aandacht en betrokkenheid.

Zoek steeds naar de functie van zelfbeschadiging voor de jongere. Begrip van deze onderliggende behoefte helpt om passende steun te bieden en in te grijpen.

Wat kun je als woonbegeleider doen?

Bespreek signalen van zelfbeschadigend gedrag altijd met de jeugdbeschermer. Alles wat je daarna doet of bespreekt, doe je eveneens samen en in afstemming met de jeugdbeschermer. Spreek ook af wie wat verder oppakt en hoe jullie hierin gezamenlijk optrekken.

Wanneer je met een jongere over zelfbeschadigend gedrag praat, is het belangrijk om een veilige en open sfeer te creëren. Begin het gesprek op een informele manier, bijvoorbeeld tijdens een gezamenlijke activiteit. Laat de jongere weten dat je zonder oordeel luistert en dat je het onderwerp ook met de jeugdbeschermer zult bespreken.

Vraag naar de functie van het zelfbeschadigend gedrag. Dit kan al begonnen zijn in het land van herkomst of tijdens de vlucht. Focus op het versterken van agency, veerkracht en op beschermende factoren. Over deze factoren lees je meer in de paragraaf hierna, over suïcidaliteit. Met name sociaal-emotionele vaardigheden (emotieregulatie) zijn hierbij belangrijk omdat die gaan over de manieren waarop iemand met spanning omgaat. Je kunt, ter preventie, samen met de jongere zijn zogenoemde spanningssignalen in kaart brengen met behulp van een signaleringsplan of

met de stoplichtmethode die smileys gebruikt. Maak afspraken over wat hij kan doen op een moment van spanning en wat jij of anderen voor hem kunnen doen.

Jongeren kunnen zowel zelfbeschadigend als suïcidaal gedrag vertonen. Vraag daarom bij zelfbeschadigend gedrag altijd naar suïcidale gedachten en andersom. Zelfbeschadiging en suïcidaliteit kunnen ook los van elkaar voorkomen.

Stem af met de jeugdbeschermer wanneer er sprake is van onveiligheid of als er een veiligheidsplan nodig is. Bespreek samen of er specialistische hulp nodig is. Door begrip te tonen en samen te werken, kun je de jongere de steun bieden die hij nodig heeft.

8.8.3 Suïcidaliteit

Hoewel veel amv's genoeg veerkracht hebben om te herstellen en zich te ontwikkelen, komt suïcidaliteit ook voor bij hen. Suïcidaliteit is doelgericht en functioneel gedrag. Dit betekent dat suïcidale jongeren meestal niet dood willen, maar willen stoppen met wat ondraaglijk is geworden. Ze zien geen andere uitweg en de dood lijkt de enige oplossing.

Bespreekbaar maken

Heb begrip voor de context, de wanhoop en de onmacht die de jongere ervaart. In contact blijven en hem serieus nemen, is essentieel. Verder is het ook belangrijk om alert te zijn op signalen van mogelijke suïcidaliteit en het onderwerp bespreekbaar te maken. Geef signalen altijd door aan de jeugdbeschermer en stem samen af. Let wel: het bespreekbaar maken van suïcidaliteit is bij vluchtelingenjongeren niet altijd gemakkelijk. Dit zijn daarvan mogelijke oorzaken:

- Signalen zijn meer verborgen vanwege schaamte, het taboe dat erop rust en schuldgevoelens.
- De jongeren zijn het niet gewend om suïcidaliteit te bespreken.
- De jongeren hebben er moeite mee anderen in vertrouwen te nemen of om hulp te vragen.
- De jongeren praten niet gemakkelijk over hun lijden en willen verdriet en herinneringen het liefst vermijden.

Het bovenstaande maakt duidelijk dat je niet kunt verwachten dat een jongere zelf suïcidale gedachten of gedrag bespreekbaar maakt. Het is daarom aan de volwassenen om hem heen om dit gevoelige onderwerp aan te kaarten. Doe dit altijd door de culturele verschillen te erkennen. Schuldgevoel, schaamte en falen richting de familie kunnen in de eigen cultuur erg zwaar wegen. Een ook schaamte richting de begeleiding speelt een rol. Daarnaast kan het hebben van suïcidale gedachten haaks staan op overtuigingen vanuit het geloof. Het is vooral zwaar voor jongeren die zich verantwoordelijk voelen voor de komst van hun familie en moeite hebben om hun weg te vinden of om aan verwachtingen te voldoen.

Signalen van mogelijke suïcidaliteit

- **Verbale signalen:**
  - Zeggen dat het leven niet meer de moeite waard is
  - Uitingen over interesse voor de dood
  - Wanhoop over de toekomst
- **Gedragssignalen/veranderingen in gedrag:**
  - Roekeloos gedrag
  - Prikkelbaarheid
  - Huilbuien of woede-uitbarstingen
  - Afzonderen
  - Interesseverlies
  - Zelfverwaarlozing
  - Weggeven van persoonlijke spullen
  - Afscheidsbrief schrijven
  - Toename in gebruik van alcohol en drugs
- **Signalen in dagelijks functioneren:**
  - (Verslechterde) prestaties op school
  - Schoolverzuim
  - Slaapproblemen (slapeloosheid of veel slapen)
- **Verandering in stemming:**
  - Somberheid
  - Wanhoop
  - Hulpeloosheid
- **Eerdere suïcidepoging(en)**

Wees extra alert als er iets gebeurt wat een jongere uit balans kan brengen:

- Negatieve beslissingen
- Verhuizingen waar een jongere niet achter staat
- Ondermijnend en risicovol bij suïcidaliteit: overdracht, overplaatsing en/of wisseling van jeugdbeschermer, mentor en vrienden
- Verslechtering van de situatie met familie in het thuisland
- Verlies van een dierbare
- Andere ingrijpende gebeurtenissen in het leven van de jongere

Elke jongere is anders

Natuurlijk kan suïcidaliteit ook spelen zonder dat de genoemde signalen zich voordoen. Bij elke jongere gaat het om maatwerk. Kijk daarom steeds wat de jongere laat zien en nodig heeft en sluit daarbij aan. Veranderend gedrag kan met verschillende factoren samenhangen. Als je merkt dat een jongere zich anders gedraagt, is het belangrijk signalen te delen met collega's en ze te vragen of ze dit ook herkennen. Bespreek deze signalen ook altijd met de jeugdbeschermer. Deze betreft de gedragswetenschapper van Nidos hierbij.

Hieronder vind je de risicofactoren en beschermende factoren op het gebied van suïcidaliteit op een rijtje.

Risicofactoren:

- Psychische problemen
- Traumatische gebeurtenissen
- Verlieservaringen
- Eenzaamheid
- Prestatiedruk (vs. dragen van verantwoordelijkheid)
- Gescheiden van familie/zorgen om familie
- Het dragen van geheimen
- Duur van de reis
- Duur asiel/gezinsherenigingsprocedure
- Acculturatiestress
- Discriminatie/racisme
- Slecht toegang tot zorg en onderwijs
- Niet praten over problemen en minder snel om hulp vragen

Beschermende factoren:

- Een positieve identiteit
- Sterke sociaal-emotionele vaardigheden (emotieregulatie)
- Sterke cognitieve vaardigheden (relativeringsvermogen)
- Warme, ondersteunende affectieve relaties
- Verbondenheid met cultuur in het land van herkomst
- Integreren in de samenleving
- Veilige en stabiele woonomgeving
- Toegang tot zorg en voorzieningen
- Volgen van opleiding, ondernemen van sociale activiteiten
- Religie
- Positief contact met het thuisfront
- Van betekenis kunnen zijn voor andere jongeren en de begeleiding
- Agency/autonomie
- Toekomstperspectief
- Zingeving

Wat kun je als woonbegeleider doen?

- Neem signalen van suïcidaliteit altijd serieus. Bespreek ze met de jeugdbeschermer en stem samen af wie wat doet. Doe dit ook op basis van wie goed contact heeft met de jongere. Zelfs als er nog niet genoeg contact is, is het belangrijk om het gesprek aan te gaan als er signalen van suïcidaliteit zijn.
- Maak contact en werk aan vertrouwen (de basishouding). Contact maken is essentieel bij suïcidaliteit. Het zorgt ervoor dat jongeren zich gehoord en gesteund voelen en zich open durven te stellen. Jongeren zullen dan eerder over hun suïcidale gedachten praten en hulp accepteren (Kaijadoo e.a., 2021). Ook helpt contact maken om signalen van suïcidaliteit op te merken zonder dat de jongere dit zelf zegt.
- Het bespreken van suïcidaliteit vraagt om een individuele aanpak. Hoe je suïcidaliteit bespreekt, hangt ook af van cultuur, religie en taboes. Voorbeeldvragen uit de handreiking Suïcidepreventie bij jonge vluchtelingen⁷ kunnen hierbij helpen. Praten over suïcidale gedachten kan al helpen om de suïcidaliteit te verminderen. Het is belangrijk om goed te luisteren naar de jongeren en niet te oordelen. Veel jongeren schamen zich voor hun gedachten.
- Het organiseren van extra aandacht werkt vaak positief. Het is belangrijk dat er mensen zijn die regelmatig even aandacht hebben voor de jongere en checken hoe het met hem gaat. Denk bijvoorbeeld aan samen een kopje thee drinken, langsgaan voor het slapen gaan en bij het ontbijt 's morgens.
- Focus op het versterken van veerkracht en beschermende factoren.
- Bespreek of de jongere voldoende rust krijgt. Vraag door over hoe het gaat met slapen en rust. Vaak vinden jongeren met suïcidale gedachten het niet fijn om alleen te slapen. Bespreek dit en kijk of dit anders kan worden geregeld, bijvoorbeeld door opties te onderzoeken of de jongere een kamer met een ander kan delen.

Veiligheidsplan

Als er zorgen zijn over de veiligheid van een jongere vanwege suïcidaliteit is het belangrijk een veiligheidsplan (zie paragraaf 5.3.4) te maken. Je bent gezamenlijk verantwoordelijk voor dit plan. Stichting 113 Zelfmoordpreventie heeft een zeer goed bruikbaar veiligheidsplan dat gericht is op suïcide.

9 Literatuurlijst

1. Baart, A. (2001). Een theorie van de presentie. Utrecht: Lemma.
2. Berg, M. van den en Keur, D. (2019). Toolkit voor het bespreken van mensenhandel en uitbuiting met (voormalig) asielzoekers, gezamenlijke uitgave van COA, Nidos, Vluchtelingenwerk, CoMensha en het Rode Kruis.
3. Frans, E. & Franck, T. (2017). Sensoa Vlaggensysteem: reageren op seksueel (grensoverschrijdend) gedrag van kinderen en jongeren. Antwerpen: Garant-Uitgevers.
4. Meijer et al. (2018). Weerbaar tegen discriminatie. Werkzame elementen van weerbaarheidstrainingen tegen discriminatie voor jongeren met een migratieachtergrond. Kennisplatform voor Integratie & Samenleving.
5. Ní Raghallaigh, M. (2011). Religion in the Lives of Unaccompanied Minors: An Available and Compelling Coping Resource. *Br J Soc Work*, 41(3), 539-556.
6. Omer, H. (2007). Geweldloos verzet in gezinnen. Een nieuwe benadering van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
7. Omer, H. (2011). Nieuwe Autoriteit, samenwerken aan een krachtige opvoedingsstijl thuis, op school en in de samenleving. Amsterdam: Hogrefe Uitgevers.
8. Omlo, J. (2014). Copingstrategieën bij ervaringen van discriminatie. Een verkennende literatuurstudie. Utrecht: Bureau Omlo.
9. Orlemans, J.W.G., Eelen, P. & Hermans, D. (2007). Inleiding tot de gedragstherapie. Houten: Bohn Stafleu Van Loghum.
10. Plysier, S. (2003). Kinderen met een tweede huid. Onthaal van kinderen op de vlucht. Antwerpen, Belgium: Garant- Uitgevers.
11. Rhmaty, F. (2014). Traumaverwerking met vluchtelingen: een transculturele systeembenadering. Koninklijke Van Gorcum.
12. Schenk, L. (2021). Social networks of at-risk youth. Social Support from Bonding and Bridging Relationships.
13. Schippers, M. (2017). Kinderen gevlucht en alleen. Een interculturele visie op de begeleiding van alleenstaande gevluchte kinderen. Utrecht: Nidos.
14. Schippers, M., Bastiaens, F. & Verstegen, G. (2019). Veerkracht Versterken van Vluchtelingenkinderen, een interculturele methodiek voor jeugdbeschermers
15. Sleijpen, M. (2017). Crossing borders: trauma and resilience in young refugees: a multi-method study (Doctoral dissertation, Utrecht University). ISBN 9789024409402S
16. Tjin A Djie, K., & Zwaan, I. (2007). Beschermjassen: transculturele hulp aan families. Assen: Koninklijke van Gorcum.
17. Vervliet M. & Derluyn I. (2013). De trajecten van niet-begeleide buitenlandse minderjarigen. Verwachtingen, agency en psychosociaal welzijn. Universiteit van Gent.
18. Veer, G. van der (2002). Gevluchte adolescenten. Ontwikkeling, begeleiding en hulpverlening (2e druk). Utrecht: Pharos.

Dankwoord

Veel mensen hebben meegewerkt aan de totstandkoming van de methodiek. Allereerst willen wij de leden van de werkgroep bedanken voor het meedenken over de onderwerpen, het aandragen van stukken tekst en casussen en het geven van waardevolle feedback. Het was leerzaam, verdiepend, inspirerend en leuk om met elkaar samen te werken. Een voorrecht om met mensen met zoveel expertise, enthousiasme en betrokkenheid dit project aan te gaan.

De werkgroep bestond, naast ondergetekenden, uit:

- Saskia Sliedrecht en Saphinah Batuusa (YOIN/entrea lindenhout)
- Erik van Wanrooij (Sterk Huis)
- Lobke te Velde (Elker)
- Janneke van Wingerden (Jeugdformaat)
- Ilse Don en Daan Aerts (Nidos Eigen Opvang)
- Rudy van Gorkum en Goran Trkulja (trainers amv-methodiek Nidos)

Daarnaast willen we ook iedereen bedanken die feedback heeft gegeven op de methodiek: woonbegeleiders, gedragswetenschappers en managers van contractpartners. Vanuit Nidos leverden veel collega's een waardevolle bijdrage: gedragswetenschappers, jeugdbeschermers, praktijkbegeleiders, trainers, accountmanagers, kwaliteitsadviseurs KSO, medewerkers van de afdeling Interculturele Mediation, collega's van Perspectief Eigen Opvang (PON) en Nidos Eigen Opvang (NEO),

en medewerkers van de afdelingen gezinshereniging en plaatsingscommissie. Dank ook aan onze collega's van de afdeling Communicatie, die met veel geduld diverse versies hebben tegengelezen.

De stuurgroep, bestaande uit Jan Murk (directeur Opvang), Ohad Topper (directeur Jeugdbescherming), Kaveh M. Pour (directeur Staf en Expertise), Winta Ghebreab en Mirjam van der Velde (beleidsmedewerkers), heeft ons voorzien van waardevolle inzichten. We willen expliciet Carla Lebesque, de manager Kleinschalige Opvang, bedanken die met haar enorme kennis en betrokkenheid altijd voor ons klaarstond en de aanjager is geweest van deze hernieuwde versie.

Tot slot zijn we enorm dankbaar voor de inbreng van de jongeren van KWG de Glind en KWE van Jeugdformaat. Ze vertelden ons wat zij belangrijk vinden in de woonbegeleiding en hebben daarmee een belangrijke bijdrage geleverd. Zij en alle andere jongeren laten ons zien hoe veerkrachtig ze zijn en de mooie bijdrage die deze jongeren kunnen leveren aan de maatschappij.

We zijn supertrots op het resultaat!

Samiya Saiid (gedragswetenschapper),
Eva Tempesta (kwaliteitsmedewerker KSO)
en Isabel Alarcon (projectleider)

Juni 2025

In samenwerking met:

Jeugdformaat

Nidos
Maliebaan 99
3581 CH Utrecht

www.nidos.nl